

DIRGELWCH

I rai iw

D D E A L L

Ac i eraill iw

W A T W A R,

S E F

Tri aderyn yn ymddiddan, yr

ERYR, a'r GOLOMEN,

a'r GIGFRAN,

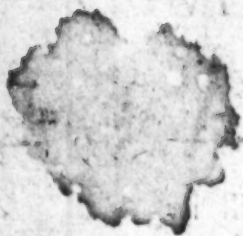
Neu A R W Y D D

I A N N E R C H

Y C Y M R U.

Am y flwyddyn 666.

Argraphwyd yn NGWRECSAM, ac ar werth yno
gan R. MARSH, Gwerthwr Llyfrau. 1778.

Arw

Eryr

i ynn

E

odd

atto

C

ac m

E

ddan

C

y me

E

men

ei p

C

ader

bun

E

won

C

*Arwydd i annerch y Cymru yn y Flwyddyn
mil a chwechant a thair ar ddeg
a deugain, cyn ddyfod, 666.*

*Eryr. BA le'r wyti (y Gigfran ddû)
yn ehedeg ?*

*Cigfran. O dramwy'r ddaiar
ac o amgylchu 'r gweirgloddiau
i ynnill fy prywyd.*

*Eryr. Onid tydi yw'r aderyn a ddanfôn-
odd Noab allan o'i long na ddaeth yn ôl fyth
atto drachefn ?*

*Cigfran. Myfi yn wir yw'r aderyn bwnnw,
ac mae arnai dy ofn di brenin yr Adar.*

*Eryr. Pam na ddoit ti yn ôl at yr hwn a'th
ddanfônodd ?*

*Cigfran. Am fôd yn well gennif fwytta cyrph
y meirwon na bôd dan law Noab ai feibion.*

*Eryr. Di wyddost (ô Gigfran.) i'r golo-
men ddychwelyd yn ôl, ai deilien wyrdi yn
ei phig.*

*Cigfran. Beth er bynny ? Nid yw bi ond
aderyn gwan ymysg Ehediad y ffurfafen ; Rwi sy
hun yn gryfach, ac yn gyfrwysach o lawer.*

*Eryr. Ond yr wyti yn bwytta cig y meir-
won, ac yn ymborthi ar y budreddi annaturiol.*

*Cigfran. Felly yr wyt iitbau (O Eryr, wei-
thiau,*

thbiau, er dy fôd yn falch, ac megis yn frenin.

Eryr. Gwir yw hynny : Ond galwn am y golomen i wrando beth a ddywed hi am dani ei hun ac am danom ninnau.

Cigfran. Ni ddaw hi i'n cwmnbi ni rhag ofn. ac ni feiddia hi ddywedyd ei meddwol lle bwysf.

Eryr. Nage. Rhaid wrth gyngor y golomen. Gwrandawn ar bawb, a dewistwn y gorau. Pale yr wyti (o golomen ?) yn lloches y grisiau ? Gâd i ni glywed dy lais dithau.

Colomen. Os cair Cennad (ac onide) mae Ewyllys i ddangos dirgelwch y dwfr diluw a'r bân fydd a'r newydd ; da gennif ddwyn y ddeilien lās, a newydd da i'r rbai a achubir. Ac mi ddytwn gael cennad i ddywedyd y gwir yn llonydd am danaf fy hunan, ac am bôb aderyn arall.

Eryr. Dôs rhagor. Ni rwyftra neb di : Di gei gennad i fynd ymlaen.

Colomen. Mae gennifi etto lawer yngbylch yscrythurau ac eneidiau dynion, yngbylch teyrnas-oedd a rbyfeloedd, Arch y dystiolaeth, a chodiad y seren ddydd, Haul y cyfiawnder, a dydd y farn, Diwedd y byd hwn, a dechrau'r byd arall, naturiaeth Duw, a natur dyn, nef ac uffern, a llawer o fatterion eraill, Ond mae'r gigfran yn anbywaith, ni chair fôn am ddim daioni o'i bodd hi.

Eryr

Eryr. Ond mae Noah wedi peri i mi'r Eryr ionyddu 't Gigfran a chadw heddwch ymysg Adar : Ac fel yr ydym ni'r Eryrod yn gryfach na'r eigfrain, felly mae 'r da yn gryfach na'r drwg.

Colomen. Beth a syn yr Eryr i wybod? ac am ba'r y newydd y mae yn ei feddwl ymosyn?

Eryr. Mi tynnwn wybod genniti pa beth yw dirgelwch Arch Noah, A chan fôd y dychryn, a'r diluw, a'r rhyfel, a'r rhwystrau, a'r gwae, a'r gwagedd, a'r camwedd wedi parhau cyd ar y ddaiar, Pa brŷd y ceir diwedd?

Colomen. Cyfrinach yw Arch Noah iw ddangos i rai, canys nid yw 'r adar drwg, nag yn deikong, nag yn ewyllysgar iw glywed : Ond am y ddeilien wyrdd, a'r newydd da, fe baid y dwfr diluw pan bregether yr efengyl dragwyddol drwy 'r holl ddaiar.

Eryr. Onid y mae 'r pregethwyr yn ei phregethu hi ymhôb plwyf yn barod ar i rhedeg, ac yn parablu, ac yn darllain yr efengyl i ni yn ein sefyll?

Colomen. Nag ydynt gan mwyaf : Nid adwaeniant Dduw, Mwy nag y mae 'r twrch daiar yn adnabod yr haul, neu blant Eli yr bwn ai Gwnaeth.

Eryr. Ond mae nhwy yn dywedyd na pregethu, 'r efengil y maent i gyd.

Colom. *Ie os yr un llais sydd gan y gigfran, a'r golomen, neu os yr un fâth yw cyfarthiad cŵn a lleferydd angelion. Ac nid un o ddefald yr Oen nefol yw'r bwn ni wyr nad blaid yw bugail, ac nad bugail yw'r blaid.*

Eryr. Ond Beth (meddi di) yw'r ddeilien lās a'r efengil dragwyddol ?

Colom. *Arwydd fôd digofaint wedi myned beibio, a'r chwe mil yn passio, a'r Sabbaoth mawr ar fynydd Ararat yn agos.*

Eryr. A geir heddwch drwy'r byd, a gol-euni yn lle 'r tymhestloedd, a'r tywyllwch gwyntog ymma ?

Colomen. *Cair dros lawer o flynyddoedd.*

Eryr. Pa fodd y profi di hynny ? Onis gwhei ni byddaf bodlon i ti, mwy nag i'r gigfran, neu aderyn arall.

Colomen. *Gwranddo (O Eryr) a deall ; Mi ddywedaf y Gwîr. Mewn Chwech diwrnod y gwnaed y byd, ac ar y feithfed y gorphwyswyd medd Moesën ; Ac mae un dydd gyda phrejuryliwr tragwyddoldeb fel mil o flynyddoedd, a mil o flynyddoedd fel un dydd, medd Pedr : Deall byn meddaf (Eryr) canys ychydig ai cefsydd nes iddo ddyfod.*

Cigfran. *Crawcc. Beth a wna'r golomen ffôl ymma yn siarad ni wyr bi beth, o'tb flaen di O Eryr boneddigaidd?*

Eryr. *Heddwch: Hi wnaeth wafanaeth i'r byd yn yr Arch. Rhaid i bôb aderyn arfer ei lais.*

Colomen. *Nid da gan y gigfran monof, er na wneuthum erioed niwed iddi.*

Eryr. *Felly nid da gan y drwg y da un amser, ond eu hymlid y maent o goed i gastell.*

Gigfran. *Ai aderyn drwg y gelwi di fi? ai bawdd yw i mi gael fy nghyfrif yn ddrwg?*

Eryr. *Fe a'th anwyd yn uffern, ac yno y mynni drigo. Ond ni fynnit mo'th alw wrth henw dy wlâd, na'th farnu yn ôl dy waith.*

Gigfran. *Ni fynna i o'm bodd mo'm galw felly*

Eryr. *Gwêl, ac edrych ar y golomen ymma, nid gwaeth ganthi hi pa fodd y gelwir hi, canys mwyn, ac arafaidd yw.*

Cigfran. *Nid colomen wyfi, ond Cigfran: Ac fo ordeiniwyd i bôb aderyn ei liw ai lûn, ai lais ei hun; Ac os gofynni di i mi Pam? Mannau a ofynnaf i titbau, O Eryr, Pam nad wyti cyn lleied ar Dryw bâch. neu'r Wensol.*

Eryr. *Ond Gwranddo (Gigfran) pa newydd yr wyti yn i ddwyn ar ôl dy holl hedeg dros y gwledydd?*

Cigfran. Rwi 'n gweled mai gwych yw bôd yn gyfrwys pa le bynnag y bwysf.

Colomen. Nid yw dy gyfrwysdra di ond ffoli-neb canys ni fedri ac ni fynni ddyfod yn ôl at Noab.

Cigfran. Gwêl â Eryr frenin fel y mae 'r golomen o'th flaen di yn jy marnu i.

Colomen. Nid wyfi ond dywedyd y gwîr am danat ti, ac fe syn y gwîr o'r diwedd ei le.

Eryr. Ond dangos di (o aderyn dû) i'th gyfiawnhau dy hun. Pa gyfrwysdra fydd ynoti mwy nag mewn aderyn arall?

Cigfran. Mi fedraf droi gyda phôb gwynt, a'r arogl fy mwyd o bell, a gochelyd y saethyddion. Ni ddeiscynnaf yn agos i neb heb fy llygad yn fy mhen. Pa opiniwn bynnag a fo gan yr uchel-wyr, mi fedraf i lyngcu, am y caffwyf lonyddwch yn fy nŷth.

Eryr. Oni fedr y golomen bynnny hefyd.

Cigfran. Crawcc. Mae rbai o'r profsewyr newyddion ymma mor wangus a minnau, ac mor gyfrwys am y bŷd ar gigfran ddauaf. Ond os troi'r ddalen a darllain y tu arall i'r gwîr, mae llawer o'r dynion newyddion ymma heb ganddynt brîs am y bŷd nag am danynt ei bunain, nag am ddim am y caffont fôd gyda Noab yn yr Aneb, mewn cymdeithas yn ysbryd yr ail Adda; Ac ni adwaen ni yr un o bonom ni y Cigfrain o'r meddwl bwnnw.

Colomen.

Colomen. Gwir y mae'r gigfran yn i ddywedyd yn byn, canys mae llawer a llw colomenod arnynt, a naturiaeth i gigfran ormod ynddynt †.

Eryr. Ond gwrando di (Gigfran gyfrwys) onid oes ewyllys rhydd gennit? Oni elli os mynni beidio a llâdd yr ŵyn bâch, a chymeryd rhyw ffordd arall i fyw?

Cigfran. Ped fai ewyllys fe fyddai Gallu. Ped fai'r gwaethaf yn gallu iawn ewyllysio bôd yn orau, fe fynnai fôd felly: Ond mae ewyllys pawb wedi i garcharu yn ei naturiaeth ei hun.

Eryr. Ond oni elli di ddyfod allan o'th ewyllys, a'th wadu dy hun?

Cigfran. Na allaf. Trech yw naturiaeth na dim, ac ni welaf fi fawr yn nosio yn erbyn y ffrêd bonno. Fe, ni all neb ei gwrthwynebu yn bîr ond y sawl sydd a naturiaeth newydd ganddo.

Eryr. Ond Beth yw'r ewyllys i'r naturiaeth?

Cigfran. Mae'r ewyllys yn y creadur fel y ffrwyn i'r march, neu lŷw i'r llong, neu Arglwydd mewn gwlad. Ac os bydd yr ewyllys yn ddrwg, mae pôb pluen o'r aderyn brownw yn ddrwg besyd.

Eryr

Eryr. Da yr wyti yn dywedyd dy reswm, ond drwg yr wyti yn gwneuthur. Pa le y cefaisi y fynwyr ymma i ymresymmu fel hyn?

Cigfran. Ymba le y cawn i hi, ond yn yfcolion y deyrnas? Ond yn aderyn dŷ yr aethym i i'r yfcol, ac yn gigfran ddŷ fel y gweli di y daethym i adref.

Eryr. Wrth hynny. Ni buasai waeth it i aros gartref.

Cigfran. O ni fynnaswn i er dim aros gartref: Canys mi a ynillais gallineb i dwyllo'r adar, a pbei rboiti gennad (O Eryr) mi a'th dwyllwon ditbau fel y siommodd y Pbariseaid Bon-tius Pilat. Ond craff yw dy lygad ti, a rbaid tewi

Eryr. Ond a welaisi mo'r colomennod yn yr yfcolion lle y buost di?

Cigfran. Yr oedd ymbell un. Ond ni fedrwn i ddarllain moi biaith nbwy, na nbwytbau dde-all mo'm meddyliau innau. Ond Pam yr wyt, O Eryr yn taro gyda'r golomen o'm blaen i?

Eryr. Mae Noah yn ei hoffi hi yn fwy na'th di.

Cigfran. Er hynny Cofia mai er i'r golomen gyntaf, a'r ail ddysod i'r Arch eilwaith ni ddaeth y drydydd i ymorol am dano mwy.

Eryr. Fe alle mai Anghrist oedd honno yn

yn rhith colomen : neu fe alle fôd y bŷd yn rhydd iddo ar ôl darfod cyfryngdod a gweidnidogeth yr Arch.

Cigfran. *Ond fel y waetbas y mae nhwy i gybes gwyddit.*

Eryr. Nage Onid y nhwy yw'r adar gwirion, hawddgar cyflym, cwynfannus, diniwed ; ac mae yn y gwledydd bobl o'r fâth honno, er dy fôd ti yn crowccian yn i herbyn : Gwell a fyddai i ti aros gyda ni yn ddiniwed. Fe wyr Noah mai aderyn drwg wyti ; Ac mae ei fwa ef yn cyrhaeddyd o entrych y ffurfafen, i waelod y ddaiar, a'i saeth ar y llinyn yn erbyn pob aderyn drwg sydd wedi i adel ef heb ddychwelyd atto.

Cigfran. *Mi ddywedais ddwy waith o'r blaen i ti, na allai newid mo'm naturiaeth mwy na'm lliw ; - mae gennif lawer chwedl i'w ddywedyd, beicawn i gennad, a chroeso.*

Eryr. Pam na ddywedi di dy feddwl yn hŷf, a minnau yn rhoi cennad i ti ?

Cigfran *Ond synbwrol yw 'r nêb a ddywedo mewn dambegion ; A brenin wyti yr awron, Ac os dywedaf ddim yn erbyn dy feddwl di, di am anrbeithi.*

Eryr. Na wnaaf ddim. Fe ddyle rheolwyr roi cennad i bawb i ddywedyd i meddwl : Dywaid yn hŷf, ac mi a'th wrandawaf.

Cigfran.

Cigfran. Ond mae'n beryglus dywedyd y gwŵr yr awron: mae milwyr a chynghorwyr yn spio am danom, i'n dal, ac i'n difetha.

Eryr. Nage. Drwy na ddywedych ond y gwŵr sydd ynot mewn heddwch, dî gei dy wrando.

Cigfran. Na wrando ar y golomen, ni fedr hi ond rhyw duchan oferedd: wedi'r cwbl (meddaf fi) melys yw bwyttu o chwant y cnawd tra barbatho. A Gwych gennif (bes gallwn) ddifa yr holl rai bâch weai eu neunydd aileni, a dychrynnu y lleili am llais garw gŵrol.

Eryr. Drwg yw creulondeo y llais garw. Oni wyddost ti mai gwell bôl i pawb, nai anfodd? Dysg y gwirionedd gan y colomen-nod, a bydd * ddiddig ynot dy hunan.

Cigfran. Ni chlywa i well llais pregethau gan y naill na'r llall.

Eryr. Fe fedr y golomen ateb nad oedd St. Paul || ond gŵr gwael yngolwg y Corinthiaid, ond tuedd, a dyfnder y meddwl mewn pregethwr yw'r cwbl.

Cigfran. Ond pwy sydd yr awron fel yr Apostolion?

Eryr. Er hynny. Mae'n hawdd i lygad

Eryr

Eryr, ganfod fôd yr un môr yn torri allan yr awron ac oedd y prŷd hynny ; ond nad yw'r ffynnonau ymma o ddwfr etto yn troi yn llynniau fel cynt, eisiau calonnau itel iw derbyn.

Cigfran. O Eryr, na chbrêd mor gau brophwydi, ond cospa nhwy mewn prŷd.

Eryr. Nid ffals brophwydi yw y rhai sy'n traethu yr efengyl, ac yn bywar ei hôl : drwg yw cefnigen, fôn yr oedditi am dy sîr dda ar y cyrph meirwon, os cefaisf, cadw os gelli. Minnau a gefais lawer o'r feigiau hynny ; Ond mae nhwy wedi darfod.

Cigfran. Oni weli di gywion y colomennod yn ebedeg i'r pulpud i bregethu, ai plisg geni am ei pennau ; Pa fodd y gall isfengtid ddyfscu benaint ?

Eryr. Fe ddywaid y golomen i ti, fôd y llangc Josefphs (ac Elibu hefyd) yn fwy ei ddyfsg nâ'r henafigwyr. A bôd rhai yn ddyfsgedig yn ei hifengtid, a llawer yn ynfydion yn ei henaaint. Ac nad dyfnderoedd ffynnonau naturiaeth sy'n dyfrhau * enaid dŷn, ond y cawodydd oddifry ; ac na wydde || Nicodemus ddyfscedig

---

§ Psal. cv. 22. Job xxxii. 9, 10. * Zach. x. 1.

|| Joan iii.

ddyfcedig beth oedd yr ail enedigaeth || mwy na phlentyn cyn i eni, a llai na phlentyn bâch wedi ei eni. Di weli langc bychan yn deall mwy nag anifail mawr, ac fel y bo'r dydd yn gwawrio, y mae dŷn yn gweled. Canys fe welai *Joan* efangylwr lawer mwy ganol dydd, nag a welai *Joan* fedyddiwr ar y wawr: Am hynny y lleiaf yn nheyrnas nêf oedd fwy nag ef.

Cigfran. Ond mae'r genbedlaeth ragritbiol yma yn barnu ei benafiaid i bôd nbwy yn nbân uffern, ac er hynny sôn a wnant am guriad perffaith.

Eryr. Mi wn amcan beth y mae nhwy yn ei ddywedyd, Rwyti yn cam gymmeryd ei geirian: Uchel yw paradwys, a dwfn yw uffern, nid oes fawr etto yn y byd canol ymma yn canfod yn eglur pa rai fydd yn y ddau deraill. Ac am ei benafiaid, gob-eithio maent fôd cynnifer o honynt ac a wnaethant yn ôl yr hyn a wyddent wedi dychwelyd i lochesau'r Arch, Ond nad digon i'r oes ymma fôd fel y nhwy. Canys fe edrychir* am lawer oddiwrth y rhai a dderbyniasant lawer.

Cigfran.

Cigfran. Ond mae llawer a opiniwnau newyddion, ac o berefiau dinistriol, ymysg yr adar anyscedig ymma.

Eryr. Pa bethau yw rheini? Ni chredai mo || bôb chwedl; Gâd i mi weled am llygad fy hunan, ac yna mi a farnaf.

Cigfran. Ond siwrach i ti gredu y Doctoriad dyscedig? ac os parant i ti ddial, gwna heb ruse.

Eryr. Nid felly. Mi welais yn amser Mary, Elizabeth, Jago a Charles olaf, ac er hynny hyd yn hyn nad oedd ond y trecha treified, a llawer o waed gwirion a dywalltwyd i geisio ystwytho cydwybodau y rhain. Ond mae'n rhaid i ebill athrawiaeth fynd o flaen morthwyl rheolaeth, rhag hollti'r pren, neu'r blygu'r hoel.

Cigfran. Gwrando diethau (ô Eryr tywyfogaid) Pam yr wyti yn gwarafum i'r cigfrain fyned ar ôl ei meddyliau, ai cydwybodau? yr wyti yn dwyn ein llyfr gwasanaeth oddiarnom, ac yn ein llwytho ni a tbretbi trymion yn ôl dy ewyllys dy hun, ac yn gwneutbur gwaeth na'n bygwth, onis takwn byd adref.

Eryr. Am y trethi. Er na wŷr y gigfran
cyfal

cystal ar *Eryr* beth fydd iw wneuthur i fantumio artau, a llongau i gadw heddwch, etto rhaid i ri dalu teyrnged, ac ymostwng i'r awdurdod fydd arnat, ac oni bai fôd y cigfrain hyd yn hyn yn yscymun, ni bydde raid wrth filwyr, na threthi iw mantumio. Pan ddyscech di fôd yn llonydd fe ysfafnheir y trethi. Ond am lyfr dy wasanaeth mi chwedleuaf yn y fan a'r golomen, i welled beth a ddywaid hi yn hynny.

Cigfran. *Cigfran anhapus wyf : Roedd fy benafaid i yn cael llonydd, a'r eryrod a'r rbeolwyr gynt yn cymmeryd ei hesmwythdra, ac yr awron yr wyf i yn fwy dy reswm, ac yn llai dy nerth na'r tywysogion o'r blaen.*

Eryr. Digon yw hynny o weiniaeth a chyfrwyldra; yr oedditi gynne yn sôn am heresiau dinistriol fydd ymhlith y colomennod, Henwa un o'r heresiau hynny, ac mi a'u hystyriaf, ac onide mi &c. &c.

Cigfran. *Mae nbwy yn dal nad oes ond un brenin, ac yn dywedyd i fôd ef ymbôb lle ac beb i gynnwys yn unlle. Nid adwaen i mor brenin bwnnw. Ac mae nbwy a'r fedr dy wrthbod tithau O Eryr, i fôd yn swyddog arnynt, ac am bynny fy ngbyngor i yw i ti mew'n pryd edrych yn dy gylch.*

Eryr. Nid rhaid i mi ofni mor colomennod

nod gwirion, ni wna nhwy ddim ond a fyn-
no Noab,* yr hwn er ei fôd ef yn aros yn
gorphorol yn yr Arch, mae ei Arglwydd-
iaeth ef dros yr holl fyd.

Cigfran. Ond mae nhwy yn dal mae nhwy
yw'r bobl buraf. Oni chlywaist i'r golomen gyn-
neu yn i channol ei hunan?

Eryr. Mae hi yn llawer hawddgarach na'th
di. Ac rwi'n cofio i'r dynion diniwed gyt
ddywedyd i bôd nhwy yn blant yr Arch, a
bôd yr holl fyd yn gorwedd mewn drygi-
oni, a bôd ganddynt hwy fêl ddirgel, nad
edwyn nêb ond nhwy eu hunain. §

Cigfran. Ond nid opiniwn dyn am dano ei
hun a all ei achub heb weithredoedd da.

Eryr. Mi wn nad yw'r golomen yn barnu
mor yscuthanod a llawer mât arall o adar,
ond am yr adar drwg, mae ei gweithredoedd
ei hunain yn eu barnu.

Cigfran. Ond pa le y mae ei gweithredoedd
da nhwy, ar ôl ei holl duchan, ai trydar?

Eryr. Oni allant wneuthur y daioni y fyn-
nent, ni wnânt niwed i nêb. Ond dydi, gan
na fynni wneuthur da, Di a fedri ac a fynni
wneuthur drwg.

B

Cigfran

* I Joan v. 19. § Dat. ii. 17.

Cigfran. Ond niwedd iddynt bwy bedeg i gae-
au ei cymydogion a difetba ei badyd, wrth eu
barnu i uffern, fel pe baent oll yn golledig.

Eryr. Yn yr hyn y mae nhwy ar fai nid
wyf yn dadleu drostynt; Ac ni all neb
ond *Noah* farnu calonnau yr holl adar:
Ond yr wyti yn barnu calon y golomen,
ei bôd hi yn ddrwg, a phawb yn gweled
wrth dy liw, a'th lais, a'th weithredoedd di,
dy fôd ti yn ddrwg dy hunan.

Cigfran. Ni allai dros chywed y gerdd ymma.
Atokwg gâd lonydd i mi i ebedeg lle y mynnwyf?

Eryr. O aderyn cyfrwyfddrwg, Gwell gwr-
ando na chael dy lâdd. Ond fe lās a gafas
rybudd. Mae arnai fy hun eisiau cael fy
nyfsgu, Ond er na wn i fawr; Rwi yn rhw-
ymedig i roi i ti gyngor, a thithau yn
rhwym i wrando ar fy llais.

Cigfran. Na feia ormod arnafi. Pa war-
rant oedd gennit ti, os gwiw gofyn, i dorri pen
y Brenin, ac i fymmud Parliamentau wrth dy
blasfer dy hun, fel na wŷr fawr yr awron i
bwy i ymoftwng i dalu teyrnged. Ac mi wel-
af fôd teyrnas heb reolwyr (fel corph heb ben)
a phawb yn gwneuthur a fynio ef ei hunan.

Eryr. Geirwon yw geiriau 'r Cigfran.
Ond gwrando er hynny ar reswm. Mae
ylfryd rheolaeth fyth yn parhau, a'r sawl na
phlycco

phlycco iddo, a ddryllir. Mae *Noah* yn rhoi rheolaeth i'r sawl a fynno. Yn gostwng y naill, ac yn codi 'r llall o'r * dommen i reoli. Nid oedd *Gideon*, a *Sam*, a *Dafydd* ond gwŷr gwael ar y cyntaf yn y byd. Ac o'r tu arall, mae efe yn chwythu ymmaith bennaethiaid y byd fel llwch y llawr || dyrnu i'r dommen. Canys nid yw efe yn derbyn wynebau dynion. Nid yw'r holl ddaiar ond stôl draed iddo. § Mae efe yn rhychwantu y ffurfafen, ac yn dal y môr mawr ar gledr ei law, ac yn pwyso y mynyddbedd mewn cloriannau; ac os bydd un gŵr mawr † yn rhy ysfafn, mae efe yn ei roddi heibio; ond mae efe yn edrych ar yr isel, ac yn cynnal y galon dorredig.

Cigfran. *Mi welaf y teyrnasoddd yn berwi fel ped faent grochbanau ar y tan. Ond beth a ddaw dybygi di, O Eryr ar ôl byn?*

Eryr. Ni wn i fy hun, mi gaf wybod gan y golomen. Ond rwi 'n tybied y ceir etto fydd gwell nag a gaed erioed, canys yn y nêf a'r ddaiar newydd fe erys cyfiawnder.

Cigfran. *Ond oni weli dy hunan fôd y byd yn*
B 2 *myned*

---

* Dan. iv. || Dan. ii. 35. § *Esfay*. xl. † Dan. v. 27.

myned waeth waeth a chariad perffaith yn treio ?

Eryr. Na sonnia da am gariad perffaith (O Gigfran amherffaith) Beia arnat dy hun yn gyntaf, ac yma * mae gobaith o honot. Oni weli di fôd yr haul yn caledu'r clai ? a pha dwymna y tywynno ar y dommen brynta fydd : Mae'r da yn mynd wellwell ymhôd oes erioed, a'r drwg yn mynnu mynd waethwaeth.

Cigfran. *Mi welaf dy fôd ti fyth yn ffafrio'r colomennod : Oni wyddosti i bôd nbwy yn ymlusgo i deiau, ac yn gwneuthur drygioni gyda 'i gilydd ?*

Eryr. A fuost ti erioed yn i mysg nbwy i weled beth y mae nbwy yn i wneuthur ?

Cigfran. *Na fûm. Ac nid wyfi ar fedr bôd mor ffôl a myned yn agos atynt iw cyfarfodan bwynt.*

Eryr. Oni buost ; Pa ham yr wyti yn eu cyhuddo ?

Cigfran. *Mi glywais lawer yn dywedyd, nad oes dim daioni iw gael wrth fôd yn ei mysg nbwy.*

Eryr. Mi wrantaf mai rhyw gigfrain eraill a ddywed y chwedl ymma i ti am danynt hwy.

Cigfran. *Beth os tē ? Mi gredaf i synwyr un gigfran*

*gigfran o flaen cant o golommenod. Ond mae
nbwy yn gwadu 'r yscrythyrau, a phôb daioni.*

*Eryr. Pam y maent hwy (wrth hynny) yn
i darllain mor fynych? Ond odid di dy hun
fy'n gwadu 'r scrythyrau. Ac heb edrych
arnynt unwaith yn y pedwar amser, nag heb
i darllain o'r tu fewn chwaith, iw dangos
mewn gweithred oddiallan.*

*Cigfran. Ond pobl dwyllodrus ydynt hwy?
nbwy a ddywedant yn dëg, ac a weddiant wedd-
iau birion, na thalant ddim wedi'r cwbl.*

*Eryr. Ni ofynnwn i'r golomen Beth a at-
teb hi drosti i hun. Beth a ddywedi di wrth
hyn?*

*Colomen. Gwell yw na ddyweder dim wrth
rai direfwm. Ond gwir yw, yr ydym ni yn
ymgyfarfod yn fych, yn dywedyd yn dëg,
yn ceisio gwneuthur y daioni i bawb, ag nyni
a ewyllysiem pe y gallem wneuthur yn well.
Ac os gellir profi yn bôd ni o'n bodd yn
niweidio nêb, * Cymmer di (O Eryr) ddial
arnom. Ond ni ddyle 'r gigfran gael ei
hewyllys. Nid oes chwaith goel ar i gair
na ei lŵ hi, mwy nag ar fytheiriad ci. Hi
fedr dyngu cant o lŵon, am y galle hi lyngcu
eraill.*

B 3

eraill. Ac am y gweddïau hirion, rhai'n fy'n pwyso ar ei chylla hi: Mae'n rhaid i ni barhau nes y caffom gan *Noah* wrando. di gei weld dy hunan ein bôd ni yn cael agos bôb peth ar yr ydym ni yn i ofyn, yr ydym ni yn curo wrth ystlysau yr Arch, ac yntau yn agor i ni.

Eryr. Henwa un peth a gafodd y colomennod.

Colomen. Ni a weddïalom ar i ni y colomennod gael y llaw uchaf yn y rhyfel, ac am lawer peth arall, ac fe ai rhoddwyd i ni.

Cigfran. Ai colomennod oeddychwi yn amser y rhyfel? tebyccach i gytbreuliaid o lawer.

Colomen. Gwîr yw fod rhai adar afreolus wedi taro ar ein plaid, ar rheini a wnaethant gammau drwy blundrio'r gwledydd.

Cigfran. Cawcc. Mi glywn ar fymbalon ladd y golomen wenbieitbus ymma.

Eryr. Digon. Mi welaf y mynnit ti ddechrau rhyfel arall o newydd bes gellit. Digon yw hynpy o ymladd, Di gefaist dy guro yn fynych.

Cigfran. Gâd iddo. Mi gaf ddiwrnod etto.

Eryr. Etto fyth? Di soniaist lawer gwaith am gael y llaw uchaf. Bydd gall o'r diwedd;

edd ; A chofia mai esmwythdra 'r ynfyd ai llâdd. † Canys ni chlyw esmwyth fôd yn esmwyth.

Cigfran. *Esmwyth meddi di : mi fynwaw bei gwyddit ti mor anesmwyth ydwi etto.*

Eryr. Os byddi esmwyth ynot dy hunan di gei bôb peth yn dda. Gochel fôd fel Cain filain, neu fel Balaam ddichellgar, neu fel Achitophel gyfrwys, neu fel Absolon aflonydd neu fel Suddas fradwr, neu ryw anifail drwg ; neu yn afreolus fel y môr, Oni phrynaist ti synwyr etto ? Gochel neidio o'r badell ffrio i'r tân ; Mi ddywedais o'r blaen i ti, Mai y rhwyd a weûodd dy falais dy hun fydd yn dy faglu.

Cigfran. *Ond Pam yr ydychwii yn syngadu i yn Gigfran ?*

Eryr. Tra foch di, Cigfran, Rhaid yw dy alw di felly.

Colomen. *Os paid y gigfran ai chreulondeb : Fe ai hoffer bi fel aderyn arall : Nid oes ynosi na chwervedd bustl na malais yn ei herbyn. Ond mae yn ddrwg gennif drosti.*

Eryr. Fe allai y gellir i newyd hi er hyn i gyd.

Cigfran. *Mae Noah wedi syngwrtbod i, ac*

B 4

nid

nid gwaeth i mi beth a wnelwyf os gwrthodedig ydwyf.

Eryr. Nid efe a'th wrthododd di. Ond dydi ai gwrthodaiſt ef, ac a || aethost ymmaith. Cariad ac ewyllys da yw efe, ac nid oes dywyllwch ynddo. Hawdd ganddo faddau i'r gwaethaf; Anhawdd ganddo ddi-gio, a gwych ganddo hîr-ymaros.

Cigfran. Ond mae llawer yn dywedyd i fod ef wedi gwrthod llawer, a dewis rhai cyn eu genni.

Eryr. Mae hyn tû hwnt i'm dysg i : fe alle y gwyr y golomen y dirgelwch hwn. Beth a ddywedi di ?

Colomen. Anhawdd dywedyd, ac anhawdd deall pa fodd y mae'r dyfnder hwn yn *Noah*. Ond mi ddarlennaf i chwi yr *A. B. C.* cyntaf fel hyn. Mae ynhragwyddoldeb dri yn un ſef ewyllys, cariad, a nerth, a'r naill yn ymgyrhaeddyd erioed a'r llall, ac yn ymbor-thi, ac yn * ymgenhedlu yn eu gilydd byth. Oni bai fôd pleſer cariad tragwyddol i bor-thi 'r ewyllys anfeidrol ni byddai nèb yn gadwedig. Ac oni bai fôd cynhyrſiad yr ewyllys cyntaf yn dân lloſcadwy, ni byddai nèb yn golledig. Ac oni bai fôd y tri, fel hyn yn

yn cydweithio, ni buasai na dŷn, nag angel nag anifail, na dim arall wedi ei wneuthur. Mae rhai wedi ymescor erioed yn y cariad drwy ysgogiad yr ewyllys, yr hwn fydd yn eu gwafcaru fel gwreichion allan o hono ei hun, ac yn eu tymheru yn nŵfr y difyrrwch (yr hwn yw'r Arch) nid yw gwreiddyn y tri ond cariad ynddo ei hun, heb gashau neb. Ond * yn yr ewyllys gweithgar hwnnw mae'r ysgogiad yn tewychu y peth fydd ynddo, ac yn gadel heibio (fel pren ei ddail, neu ddŷn ei boeryn) y peth nad yw un ag ysbryd y galon. Wele, nid yw'r cigfrain yn adnabod tarawiad y tant ymma yn y delyn nefol. Ond deall di (O Eryr) ac fe a ddeall y colomennod hyn fwyiwy. Canys fel dymma wreiddyn y matter, a ffynnon pôb peth. Dymma fôn derwen yr holl fŷd gweledig hwn ; Dymma y cynhyrriad tragwyddol fydd yn achosi pôb symmudiad ymysg yr holl greaduriaid. Ond nid yw 'r adar ar ganghennau 'r pren yn meddwl pa fodd y mae 'r gwreiddyn yn cynnal ei naturiaeth, a nhwythau ynddi. Yr ewyllys cyntaf yw gwreiddyn pôb || un (fel y mae'r wreichio-

* I Joan iv. 8. || Mat. iii. 17.

nen yn dyfod o'r garreg) ac mae efe ei hun yn ymgyrchu yn wastad i fonwes y mab, ac yn ymlonyddu yno yn y cariad ; Ond mae llawer o'r gwreichion heb fynnu ymoerifelly, Ond yn ehedeg gyda Luciffer yn erbyn y goleuni a'r tawelwch tragwyddol, ac yn aros yn yr yscogiad tanllyd, heb gael esmwythdra byth, eisiau dyfod iw geisio allan o'i naturiaeth ei hunain. Mae gallu yn yr ewyllys i ysgog, ond nid oes mor ewyllys gyda gallu i ddychwelyd (fel y dywed y gigfran o'r blaen ran o'r gwir) Am hynny mae llawer yn eu gwrthod ei hunain, ac yn achwyn ar *Noah*. Ac er bôd ei fonwes ef yn eu chweanych, mae ei monwes danllyd hwynt yn i dal yn ei teyrnas ei hunain. Ond (*O Eryr*) os cofi di ofyn ymbhellach am hyn, pan fôn, ni wrthym ein hunain yn y distawrwydd, mi ddangosaf yn helacthach wreiddyn pôb dirgelwch. Ond yr awron dôs ymlaen i chwedleua ar gigfran.

Eryr. Beth a ddywedi (o bôn gigfran , wrth byn i gyd ?

Gigfran. Dwfn yr awron yw rheswm y golomen Ac mae 'ch geiriau chwi weithiau agos a'm gorchfygu i. Ond (myn rhywbeth) ni byddafi un o honochi byth. Er hynny, Rwi 'n tybied be clywai y cygfraîn eraill gymmaint

gymmaint ac a glywais i, nhwy ddoent i
fôd o'r un grefydd a chwithau.

Eryr. *Galw di arnynt i wrando arnom ni.*

Cigfran. Na wnaſ (dybygwn i :) Galw-
ed y ſawl a fynno arnynt : Galw dy hunan
os mynni.

Eryr. *Wrth bynny nid wyti yn (chwenneych
daioni i ti dy hun, nag i nêb arall ?*

Colomen. Gad iddi (O Eryr) y rhai a
achubir a elwir. Ac dymma newydd da
i rai o'r cigfrain, ſef bôd gan Noab gelfydd-
yd ryfedd i droi cigfrain yn golomennod.
Ac yn ddiammau fe ai gwna. * Ac yno ni
elwir mwy monynt yn gigfrain ymysg adar.
Mae efe yn gwneuthur y gwaethaf yn orau,
ac yn gadel y || blaenaf i fôd yn olaf.

Eryr. *Ond gâd i mi chwedleua ychydig o'r
gigfran. Pa newydd fydd genniti o'r tŷ brunt
i'r môr ?*

Cigfran. Mae 'r colomennod ymma yn
hedeg ym mhôb teyrnas, ac arwydd drwg
yw hynny na ſaif y brenhinoedd. Mae lla-
wer o honynt hwy yn *Holand*, a rhai yn
Frainc, ac ymbell un yn *Hispaen*, ac nid yw
dda gennif i gweled nhwy ymhôb man yn
hedeg

---

* *Act. ix. 1. 2. 6, 11. || Mat. xix. 30.*

hedeg iw ffenestri. Mae nhwy hefyd mor gyflym, nad oes un gwalch yn abl iw dal nhwy.

Eryr. Ond beth y mae'r cigfrain eraill yn i ddywedyd yn y gwledydd rheini?

Cigfran. Mae'r hên rai yn gweled fôd trô mawr ar fŷd yn agos, a'r cigfrain ifainge yn dwndrio ac yn cymmeryd ei plefer. Mi fûm yn Rhufain y dydd arall, ac yno mi welwn y Pâb yn crynnu yn ei gadair, mae hi yn llawn brŷd i mi i edrych yn fy nghylch.

Eryr. A ydyw efe ymmysg y crynwyr? Pam y mae efe yn crynnu?

Cigfran. Mae rhyw brophwydoliaethau yn ei ddychrynnu ef. Ond mae efe yn danfon ai hŷd ac ar lêd i geisio cadw ei blâs i fynu, ac er hynny syrthio y mae: mae ganddo yn ei nŷth y cigfrain cyfrwyfaf yn y byd, ac mae rhai o'r tywysogion (tel pilerau) yn ceisio i gynnal, ond mae y rhan fwyaf yn bwr yn y gwreiddyn, ai grefydd yn drom ar ei hyscwyddau hwynt.

Eryr. A oes genniti ddim newydd am y Twrc, ac am yr Iddewon?

Cigfran. Oes; mae'r Twrc yntau yn rhythu llygaid, ac mae nhwy yn ofni, mai'r Twrc sydd yr awron a fydd yr olaf. Mewn gwledydd eraill mae afonydd a llynniau yn

troi

troi yn waed, ac mae rhyfeddodau ofnadwy yn yr wybren, fel ped tai diwedd pob peth yn agos. Beth a ddaw o honom ni pan loscer y byd? Ond am yr Iddewon, mae nhwy yn edrych am seren forau, ac ar fedr codi etto uwchlaw'r holl frynniau, ac eistedd ynghadair y byd. Ac rwi'n tybied fy hun y cânt hwy godiad rhyfedd.

Eryr. Pam yr wyti yn meddwl felly?

Cigfran. Am y caiff yr isaf fôd yn uchaf, canys mae'r byd yn troi fel olwyn certwyn.

Eryr. A oes dim newydd o'r Iwerddon ac o Scotland?

Cigfran. Nag oes ond bôd fŵn mawr yn ei mysg, a'r colomennod ar yr aden ymhôb mann etto. Ond mi ddywedais ormod o newydd i ti yn barod, a siwrach a fuasai i mi dewi.

Eryr. Mae gennif ddiolch am dy newydd. Dôs rhagot. Gwŷch yw clywed betb a ddywetto pob aderyn.

Cigfran. Nid oes ond hynny. Ond bôd pilerau'r byd yn figlo, a'r tân, a'r Rhyferthwy ymhob gwlâd o amgylch (oni bai hynny mi a gawfwn help rhyw rai yn lloegr cyn hyn.) Ond os dywedaf wrthyt gyfrinach, fe a glyw'r golomen.

Eryr. Mi wrantaf y gŵyr hi swyn na bŷn :
ond

ond a oes obaith o ffd da yn dy dŷb di ?

Cigfran. Mi ddywedais o'r blaen fy meddwl, nad oes ymhôb man ond y trechaf treisied, a'r gwannaf gwichied. Nid fyingwaith i yw ymrelymmu fel hyn, ond dangos i ti mor felldigedig yw 'r genhedlaeth ymma o golomennod sydd yn codi ei pigau, ac rwi'n tybied y dylit ti a nhwythau gwympo allan ai gilydd, a Dyna fy holl neges i. Mi ddywedwn air wrth y golomen (oni bai fôd ynicorn gennif) y dylai hithau edrych am ei bywyd, a sefyll ymhell oddiwrthit, ac nid wrth dy glûn di yn y modd yna. Eryr wyti, ac nid oes i'r adar mor ymgellwair a'th ewinedd llymion di.

Eryr. *Mi wn i lawer o'm benafiaid ladd llawer o golomennod ; ond nid wyfi ar fedr neidio cyn edrych, na phigo ni wn i prwy, nag am ba beth.*

Cigfran. Ped fawn i yma gyda'th di lawer mîs, mi fedrwn ddangos newydd bôb awr. Ond mae arnai chwant burgunnod, ac fe alle fôd rhyw rai yn llosgi fy nŷth i. Câd i mi fyned bellach.

Eryr. *Nage, nid ei di oddi yna nes dywedya mwy o'th feddwi.*

Cigfran. Beth a fynni di gyd a'm fi ond hynny ?

Eryr.

Eryr. Oni buost di y dydd arall yn Llundain yn clustfeinio, beth a glywit it ?

Cigfran. Do ; Mae yn Llundain bob mât h o adar, fel mewn coed tew (pob aderyn a'i lais) Mae yno lawer o golomennod cyflym, ac hefyd y gigfrain duon, heb ddim newid lliw arnynt. Yr oeddynt yn fon y llosgid Llundain ; ond er maint y fon, mae hi etto yn setyll, fel y mae pethau eraill ; llawer darogan a du yllodd ddynion, ac er hynny nid ydym ni yn i atw yn ffals brophwyd. Canys nid ffals neb a'n bodlono ni.

Eryr. Beth a ddyscaist di yn Llundain ?

Gigfran. Yr oeddwn i wrth fod allan yn yr heol yn clywed y dwndr-wyr yn fiarad, ond ni ddyscais i fawr, am nad oedd re- fwm yn ei chwedlau ; yr oeddynt hwy yn rhuo uwchben ei pottiau, fel iwn tonnau 'r mor, neu ddaiar-gŵn yn cyfarthu 'r oedd trŵst gwragedd yn ymgennio yn ei mysg, a rhyferthwy fawr o eiriau, fel llif mewn afon, yr oedd gan bob un ddwy glŵst, ac un tafod, a hwnnw ei hun yn dywedyd mwy nag a glywfai y ddwy glŵst, a mwy nag a welfai y ddau lygad, A phan welais i hwynt yn seler dywyll ei hynfydrwydd, mi aethym heibio iddynt yn llawen ei gwetel felly. Ac ni wyddent hwy mwy nag ani- feiliaid.

feiliaid. A phed fai y dynion hyn yn cerdded ar ei pedwar-aelod, a'r blew yn tyfu drwyddynt, ac heb fedru dywedyd dim mwy nag affyn Balaam, fe dybygai ddynion rhesymol mai anifeiliaid direfwm ydynt, y rhai a wnaed iw dal, ac iw difetha.

Eryr. *Mi wn fy hun, fôd llawer o lawryngod cyfrwys, ac o gathod gwylltion, ac o anifeiliaid perygius rhyd y gwledydd, ac yn Llundain belyd. Ond rwi'n gofyn i ti Beth yr oedd gwyr doethion Llundain yn ei ddywedyd?*

Cigfran. Yr oeddent hwy yn dywedyd yn isel. A er bôd gennif glust fel aderyn arall ni wyddwn i beth a ddywedent. Er i mi ddeiscyn ar grîb, neu ar fargod y tŷ, ni chawn i glywed fawr.

Eryr. *Ond beth yw'r ychydig a glywaisti?*

Cigfran. Dwn a dirgel yw cynghorion stâd. Nid yw'r gwerin gwirion ymysg yr adar yn deall monynt.

Eryr. *Ond a wyti dy hun yn ei deall?*

Cigfran. Nag ydwyf yn iawn. Nid oes chwaith neb yn nheyrnas loegr, nag yn ninas Llundain yn ei ddeall ei hunan. Y peth a wnelont heddyw mae rhyw ysbryd yn ei ddad-wneuthur y foru. Ni wela i ddim yn dyfod i ben yn ôl meddyliau dynion, ond mae rhyw droell arall yn troi uwchlaw

Synwyr

Synwyr pawb. Mae'r ũs yn ymgafglu, a chorwynt disymmwyth yn i chwalu; Mae'r prŷf copyn yn hŕ yn gweu ei rwyd, a rhyw blant yn yscubo'r cwbl i lawr, a hynny mewn munud awr. Mae'r bobl (ar a wela i mewn o dyn galch, neu fel plant yn gwn-euthur tai bŕch ym mŕn afon, a'r llifeiriant yn ddisymmwyth yn codi, ac yn yscubo'r cwbl. Mae rhyw nerth ym mysg dynion yr awron nad oedd o'r blaen. Mae rhyw yspryd rhyfedd yn gweithio, er nad yw'r bobl yn gweled. Rwi'n dywedyd hyn wrthyt ti yn erbyn fy ewyllys, ac yn ol fy nghydw-ybod.

Eryr. *Pa fŕdd y gelli di wneuthur felly?*

Cigfran. Mae llawer yn dywedyd yn erbyn ei cydw-ybod, ac yn ŕl ei hewyllys, a rhai yn llefaru yn erbyn ei hewyllys, ac yn ŕl ei cydw-ybod; felly yr wŕf finnau yr awron, er nad wyfi yn arfer hynny.

Eryr. *Pa ymryson sydd rhwng y gydw-ybod a'r ewyllys?*

Cigfran. Mae'r gydw-ybod yn llefaru, Di a ddylic wneuthur fel hyn, a'r ewyllys yn dywedyd mi fynnaŕf wneuthur hyn accw. Ond yr ydym ni yn rhy fynych yn dilyn ein hewyllys, ac yn gadel ein cydw-ybod.

C

Eryr.

Eryr. Ond beth (meddi di) yw 'r Gydw-
bod.

Cigfran. Tyst oddifewn, Goleuni 'r adar,
Canwyll dynion, llais yn ein holrhain, Gwalch
Noah, Scrifennydd buan, Cynghorwr dir-
gel, Cyfaill tragywyddol, Gwled wastadol
i rai, a phryf anfarwol mewn eraill. Ond
nid da gennif chwedleua gormod am y gyd-
wybod ymma.

Eryr. Pam hynny?

Cigfran. Am nad gwiw i mi geisio i dil-
yn. Ped fawn i yn dilyn fy nghydwybod, mi
geisiwn fôd fel y golomen, ond ni allai ar-
os hynny.

Eryr. Wele. Di ddyweduiſt ddigon, a gor-
mod yn dy erbyn dy hunan. Mi welaf fôd y
brain yn myned yn erbyn ei cydwybodau ei hun-
ain cystal ac yn erbyn y colomennod.

Cigfran. A wyti ar fedr fy rhannu i ynof
fy hun, a gosod fy nghydwybod yn erbyn
fy ewyllys?

Eryr. Rwyti felly yn barod (meddi di :)
ond dywaid i mi pa 'r un ai dy gydwbybod, ai
dy ewyllys a beru bwyaf?

Cigfran. O'ch fynchydwybod : Canys nid
wyfi 'n barod yn cael mo'm hewyllys. Ac
mae arnai ofn y cai lai o hono, pan goder
i'm barnu.

Eryr.

Eryr. Fy nghyngor i, fyddde i ti edrych am y petb a barbatbo yn bwyaf, a gochel y petb a dderfydd. Canys er melysed fo ni thal ef ddim, oni pberu fo ond munud awr.

Cigfran. Bei gallwn i hynny, mae fy ewyllys yn i erbyn.

Eryr. Blin yw dy gyfswr, a blin wyt titban yn dy gyfswr; ni allafi, ond fe all un dy helpu. Er hynny dywaid y gwir, nid yw hynny ddim ar fai.

Cigfran. Bei dywedwn i yr holl wir, Gwir yw y dywedwn i lawer yn fy erbyn fy hunan.

Eryr. Gwyn ei fyd ai gwneio, ac a blycco i ddaioni. Di wyddost mai gwell yw 'r swialen a blycco, na'r bon a dorro o eisiau irder a rbywiogrwydd. Mae cyfraith naturiaeth yn dysgu dynion i fyned ar ôl ei goleuni ei hunain. Rheswm a chydwybod yw dau lygad dyn naturiol, a'r dyn a dynno ei lygad ei hun allan o'i enaid fe ddyle 'r barnwr i gospi, nid am naâ yw fo yn mynd ar ôl opiniwn crefyddol y llywodraethwr, ond am i fôd ef yn mynd yn erbyn ei reswm ei hun. Ac os gwnei di yn erbyn dy oleuni, rwyti yn dy gosbi dy hun oddisewn, ac yn peri i'r swyddogion oddiallan dy gosbi befyd.

Cigfran. Ni allaf wrtho. Gwnewch a fynnoch, chwi yw'r Arglwyddi dros amser gofodedig. Ond os daw fyth ar fy llaw i, mi ai talaf i'r colomennod. C 2 Eryr.

Eryr. Drwg yw hynny. Gâd i un ddial, ac na fydd fel y mae llawer dyn; fel tarw gwyllt mewn rhwyd, neu gi cynddeiriog mewn cadwyn. Maddeu di i bawb, Canys mae *Noab* yn barod i faddeu i ti os doi di yn ôl. Ond nid gwiw (medd rhai) ganu i'r byddar, na rhoi cynghorion i'r cindyn. Rhaid yw cael gwialen i gefn y ffylaid. Ond mi dybygwn y dylit ti wybod pwy a'th wnaeth. †

Cigfran. *Nid wyfi yn ymosyn fawr am bynny, ond mi wn i mi ddyfod allan o'r arch. Ac ymma yr wyfi yr awron, pa le bynnag y buwyf ar ôl byn. Pwy a wŷr bynny.*

Eryr. Di dy hunan a ddylit fynnu gwybod; canys hîr yw byth, Gwerthfawr yw dy fywyd; fe wnaed yr Arch i'th gadw di yn fyw. Na chymmer mo'th wenwyno gan y cigfrain eraill, na'th dwyllo gan y farph gnawdol.

Cigfran. *Fy nbwyllo meddi di. Os oes neb o bonom yn twyllo ei gilydd, Myfi sydd yn i twyllo nbwy. Canys myfi yw un o'r rbui bynaf yn y bŷd. Ond gâd i mi fyned o'r diwedd. Pa bŷd y pery y burdwn ymma?*

Eryr.

Eryr. Aros ychydig. Gorau canwyll
pwyll. Gorau synwyr athrawiaeth. Gorau
cyfrwystra i ddyn i wadu ei hun. Gorau
meddyg meddyg enaid. Gorau defod dai-
oni, ac hefyd. Mae yn bosibl i'r gwaethaf
ddyscu bôd yn orau (fel y dywedodd y
golomen o'r blaen.) Onid wyti yn cofio
y diharebion gynt. Ardd cyd bych, Ardd
cyn ni bych. Deu-parth y gwaith yw de-
chrau : Ond na âd i'r nôs waethaf fôd yn
ddiwaethaf, ni thawdd dlêd er ei haros.
Na chais elw o esceulustra. Na chais fynd
i'r nêf wrth fôd yn chwerw. Na chais
fwrw coel ar dy gelwydd. Na chais ddim
lle nis dylech. Gwae oferwr yn y cynhai-
af. Oni heuir ni fedir, oni fedir ni fwyt-
teir. Ceisied Pawb ddwfr iw long. Ac yr
awron (ô hên gigfran) onid wyti yn cofio
y diharebion hyn.

Cigfran. Aros dippyn. Mi welaf mai di-
barebwr wyti : Mi dygaswn ddarfod i cbwt
a'r colomennod angbosio dibarebion y doetbion,
a'r benafiaid. Ond mi glywas rai ar flaen eich
tasodau. Mi benwas finnau bēnrai eraill. Lled-
led rydau waethwaeth ddeddfau. Na choll dy
bēn ffordd er y newydd. Y nesaf i'r eglwys
pellaf oddiwrth y baradwys. Llawer tēg drwg
ei ddefnydd. Angel pen ffordd, diawl pen tân.

Addaw mawr a rhodd fechan, Pen punt, a
 llosgwrn dimmau. Da yw'r maen gyda r efeng-
 yl. Drych i bawb ei gymydog. Pôb cyffelyb
 a ymgais. Digrif gan bôb aderyn ei lais.
 Hawdd cynneu tân yn lle tanllwytb. Ac ni
 chel drygtir ei egin. A drwg un, drwg arall.
 Drwg pawb oi wybod. Mal y dyn y bydd ei
 lwdn. Natur yr hŵch yn y porchell. Rhy-
 dynn a dyrr. Rby uchel a Syrth. Ewnaed
 aelwyd ddiffydd yn ddiffaith. O chaiff yr afr
 fynd i'r eglwys, bi â i'r allor. Dymma rai o'r
 diharebion dyscedig sydd yn rbedeg yn fy medd-
 wlinnau.

Eryr. Ni fedri di dy hunan ddeongli dy
 ddiharebion, Nid yw dy galon di yn deall
 mor peth y mae dy dafod di yn i ddywe-
 dyd. Mi fedrwn ateb i bôb dihareb ara-
 henwaist, ond mi a'th atebaf mewn hên
 ddiharebion eraill. Mae gwehilion i'r gwe-
 nith. Nid gwradwydd gwellhau. Ymryf-
 son a'r ffôl, di a fyddi ffolach. Gwell
 tewi na drwg ddywedyd. Gwell pren na
 dyn cyhuddgar. Gwell cî da na dŷn drwg.
 Hwyr (er hynny) y gellir dyn o'r dynia-
 wed dû. Ond dewis ai'r iau ai'r fwyall.
 Dysg hyd angau, ac angau i'r sawl ni ddy-
 sgo. Ni wyr ni ddysg. Ni ddysg ni wren-
 du. Ni wrandu ond y doeth tawedog.

Camwrando

Camwrando a wna cam ddywedyd. A hîr y cnoir tammed chwerw. Er heddwch nag er rhyfel, gwenynen farw ni chafgl fêl. A'r mûd a ddywaid y gwîr. A llawer o ddoethineb a fu gynt ymmysg y Bruttaniaid.

Cigfran. *Doeth y dywedaist. Ond betb yw'r Bruttaniaid mwy nag eraill.*

Eryr. Os drwg, gwaethaf. Os da fyddlon. Dyma'r ynys a dderbyniodd yr efengyl gyntaf yn amser lles fâb Coel. Ymma (medd rhai) y ganwyd Helen, a'i mab Constantin. Cymru medd eraill a ganfu America gyntaf. Brittaniaid a Safasant hyd ângau dros y fydd gywir. Y * nhwy y mae *Efay* yn ei galw aicell y ddaiar (medd yr hên Israeliad) ac o ynys Brydain yr â (medd llawer) allan, dân a chyfraith, a luoedd drwy'r hollfyd.

Cigfran. *Och ffolineb yr Eryr yn byn. Roedditi o'r blaen yn canlyn yn wŷch dy ddiharebion. Ond nid oes un o'r pregethwyr newyddion yn canlyn ei Dext. Mae nhwy fel gwiwerod yn neidio o'r naill, gaingc i'r llall, Heb ŵr doeth yn ei mysg.*

Eryr. Am hyn. Cofia di mai mpych y
C 4 prege-

pregethodd. Iachawdwr y bŷd ar y ddaiar, weithiau ym mhen mynydd, weithiau mewn llong, weithiau mewn tŷ, ac weithiau mewn Synagog. Ond nid ydym ni yn darllain iddo gymmeryd erioed un text o'r bibl, ond unwaith allan o *Esfay*. A thrwy na bo y rhain yn pregethu ond y gwîr, nid oes fatter am ddilyn llythyren un text. Text pregethwr yw gwirionedd. Testyn gwr Duw yw 'r holl Fibl. Ac mae llyfr ymhob dyn, er na fedr fawr i ddarllain. Ond na phregethed, ac na ddyweded neb ond y peth y mae efe yn barod iw felio a'i waed.

Cigfran. Gâd iddo. Ni sonnia i ond hynny am iddynt ganlyn ei Text. Ond mae nhwy 'n dyscu yn erbyn y gwirionedd. Ac mae un peth a ddyle beri i'th glustiau di ferwino. Mae nhwy yn dywedyd yn hŷf fod y Drindod yn aros, ac yn cartrefu yn sylweddol ymhob dyn da. Ac onid yw hyn un o'r heresiau dinistriol, ni wn i beth fydd.

Eryr. *Beth a ddywaid y Golomen.* *A wyti yn tybied fôd byn felly.*

Colomen. Dymma un o'r pethau dyfnaf. Dymma gwlwm caled, a drws wedi i gloi ai farrio oddi wrth oesoedd. Ond fel dymma'r gwîr, Mae un yferythur lân yn dywedyd fod

fod * y Tâd ynom, a'r llall fod y mab, || a'r drydydd fôd yr yspryd glân ymhôb calon bûr, oleu, isel, nefol. Ac mae'r holl ysferythrau ynghyd yn dangos (a minnau a feiddiaf ddywedyd) fôd y Drindod dragwyddol ynom ni, ac yn ein gwneuthur ni yn dragwyddol, ie hefyd oni bai fôd Duw drwy ysprydoedd eraill ni allent barhau byth. Ond er i fôd ef drwyddynt ni chaiff ef ganddynt mor aros ynddynt. Ond mae Trindod ddrygionus arall yn rheoli y byd.

Eryr. *Pa beth yw Trindod y byd ymma?*

Colomen. Chwant y cnawd, Chwant y llygad. a balchder y bywyd, Neu † ewylllys creulon, a difyrrwch brwnt, a gallu drygionus.

Eryr. *Beth a ddywaîd y frân wrth bân?*

Cigfran. Gâd hyn heibio. Nid wyfi yn clywed yn iawn beth y mae hi yn i ddywedyd, Ond hyn a wn i, nad ydynt hwy i gyd ond y bobl gyfyngaf ei deall yn y byd. Rhyw un gaingc fydd yn ei pennau, ond nid oes moi calonau hwy yn helaeth.

Eryr. *Beth er bynny? Os ydynt || bwy yn deall yr*

---

* Eph. iv. 16. || 2 Cor. xiii. 5. Rbaf. viii. 9.
† 1 Joan ii. 16. || Luk x. 42.

yr un petb angbenrbeidiol tragwyddol, nid oes ormod matter er i bôd nbwyr megis ffyliaid yng-bylch y matterion a loscir ar fyrder gyda 'r bŷd. Ond Dysced pob aderyn y gaingc sydd iw chanu fyth yn y bŷd arall, pan fo 'r bŷd, a'r cyfrwysstra, a fŷwn pob bwjmonaeth wedi passio byth.

Cigfran. Mi welaf, dy fôd ti yn dioddef iddynt ddywedyd fôd y drindod ynddynt.

Eryr. Atteb di O Golomen. Pa fodd y mae byn? Ai trwy ysbrydoliaeth neu sylwedd?

Colomen. O Eryr Deall, mai sylwedd yw pob ysbryd, ac nad yw 'r || bŷd a welir ond cyfscod o'r bŷd nis gwelir, yr hwn sydd drwy'r bŷd ymma: ac nid yw 'r corph ond cyfscod, ac megis march lliain yr ysbryd, neu wain i'r enaid a bery byth. * Ond mae † 'r Drindod yn aros ynom yr un fath ag y mae 'r mwyn aur yn y ddaiar, neu wr yn ei dŷ, neu blentyn yn y grôth, neu dân mewn ffwrn, neu 'r môr mewn ffynnon, neu fel y mae 'r enaid yn y llygad y mae 'r Drindod yn y Duwiol. Am hynny mae 'r hên ddihareb yn cynghori, na chais ymwel-
led

|| 2 Cor. iv. 18. * Col. i. 27. Hebr. iii. 6.

† Gal. iv. 19.

led a'r drindod onis ceisi yn yr undod. A gwirionedd yw mai ymha le bynnag, (ym-mhwy bynnag,) y bo goleuni, a chariad, a heddwch a phurdeb ac undeb, a nerth nefol, yno y mae 'r tri yn un yn aros.

Eryr. Ni ddawn at y petbau byn etto. Chweddleuwn ychydig a'r gigfran, mi ai gwelaf hi yn anesmwyth, ac yn barod i ebedeg. Gwrando di fran, ni fynnem bei allem dy ynnill di i ddychwelyd gyda ni i'r Arch.

Cigfran. Beth fydd gennych i'm hynnill ?

Eryr. Mi wn fi mai gwell gan Noah faddeu i un a edifarbao na difa cant. Cofia Rahab o Jericho, a Saul o Tharsus, a'r lleidr ar y groes, a'r mab afradlon.

Cigfran. Gobeithio'r gorau oni bai obaith fe a dorre'r galon. Gobaith ni chywilyddia.

Colomen. Y Sawl fydd ar iawn * obaith ynddo, mae efe yn i buro § ei hun : a'r gobaith ffals arall syad fel anadl dŷn yn marw, yn diange ymmaith.

Cigfran. O Eryr, Dymma'r golomen yn ceisio rhwystro i mi obeithio, ac os derfydd am fy ffydd am gobaith, fe ddarfu am danat finnau byth.

Eryr.

---

* I Joa. iii. 3. § Job xi. 20.

Eryr. *Nid felly. Ond dangos y mae bi fôd gobaith rhai fel llaw wywedig, na all helpu pan fo rheittia, neu fel angor llong heb gael gafael yn y gwaelod.*

Colomen. *I ynnill y frân yn ol, mi allwn roi fy mywyd drosti. Ac rwi'n tyftiolaethu fôd gogoniant yn yr uchelder, ac ewyllys da i ddynion. Fe fu yr lachawdwr ar y ddaiar * yn ynnill Publicanod mewn cariad, ac yn dodddef gloes angau dros ei elynion. A glywodd neb erioed fôn am y fâth gariad? ddarfod i un dynnu ei galon o'i fonwes, a'i llâdd hi, a'i rhoi hi iw wrthwynebwyr iw bwytta, iw cadw nhw yn fyw? Dymma fel y gwnaeth y Goruchaf i achub y dynion bryntaf rhag y gwae tragwyddol. Mawr yw, os gall dyn dynnu ei lygad ai roi i gadw yn llaw ei gyfaill. Ond ô beth a ddywedwn i am hyd, a llêd, ac uwchder, a dyfnder cariad y nefoedd? Mae llawer yn gorchfygu cariad ei cymydogion drwy ei drygioni ei hunain. Ond mae hwn o'i ewyllys da yn talu holl ddolêd ei elyn a'i fywyd ei hun, ac yn i dynnu o'r carchar, ac yn i wisgo yn nillad ei fab ei hunan. Mae efe yn rhedeg ar ôl y rhai*

rhai sy'n diangc oddiwrtho, ac yn culanu
y rhai sydd yn poeri yn ei wyneb, ac yn
cynnal yn gynnes y rhai sydd yn ceisio nei-
dio o'i fonwes, ac yn cyd-ddwyn a'r rhai
na erys wrtho. * Fe ddaeth o'r nefoedd
uchaf i'r bedd isaf, i godi y pechadur drewll-
yd o'r dommen ddaiarol i'r faingc nefol. Fe
gymmerodd asael ar naturiaeth dyn, ac
a adawodd angelion i fyned gyda'r dwfr.
Ond mae un peth yn rhwystro yr aderyn
dû ymma i ddyfod adref er a ddyweder
wrthi.

Eryr. *Beth a all bwnnw fôd?*

Colomen. § Y peth gorau ar a fedd hi, Syn-
wyr y bÿd, a doethineb y cnawd, a rheswm
naturiol yr hwn (fel sarph dorchog) sy'n
chwythu allan wenwyn yn wyneb y gwiri-
onedd, Dysg lygredig sydd raid i dad-ddy-
sgu, a'i dattod oll cyn cael cwlwm y gwir
ddiscyblion, lleidr o'r tu fewn yw synwyr
dyn, yn cloi || drws pôb meddwl yn er-
byn awel yr yspryd glân. Dymma 'r Achi-
tophel a'r suddas sy'n bradychu dyn i ddwy-
law diafol. Mae gan bôb dyn ddigon o
† gyfrwystra

* Eph. iv. 9. § Rhus. viii. 7. || Act. xiii. 10.

† gyfrwystra iw dwyllo ei hunan. Dymma
fwa Luciffer a Gelyn Noab, Mam rhyfel-
oedd, Mammaeth oferedd, plentyn uffern,
Diana 'r byd. Castell y pechod, Mwg y
pwll, Dadleuwr dros ddrygioni, a ffynnon
pôb aſwydd ar anifail mawr. Canys doeth-
ineb y byd, Rheſwm dyn, cyfrwystra 'r
henddyn, yw 'r cilwg dirgel, blodeuyn y
cnawd, Cares anghrediniaeth, a gwaed pwdr.
Dymma deyrnwialen Beelzebub, Dymma
ffals ddrych y ddaiar, Dymma eulyn Babel,
a brenhines y nefoedd, a chwedl meddwl
cnawdol, neu ddwys feddylfryd y galon,
Gwadwr gwiſionedd, Penſaer Anghriſt, A-
fon dyn, llyw natur, a chertwyn yn dwyn
* dyn ar y goriwared, Dymma tambuttain
pôb crefydd faſtardaidd. Am hon yr wyfi
yn ſôn cymaint, am iddi wneuthur cym-
maint o ddrwg yn y byd dan rith ſynwyr a
dealldwriaeth. Ac nid malis ond y cyfr-
wyſtra diſſaeth ymma ſy'n llâdd y gigfran.
Hwn yw 'r gwynt ſy'n troi melin yr ewylllys
oddifewn.

○ Eryr. *Beth yr wyti yn i ddywedyd yn erbyn
doethbineb. Mae arnai ofn dy fôd di yn ambwyllo.*

Colomen.

Colomen. Geiriau fobrwydd yr wyfi yn eu traethu. Nid magl i'r cyffyllog yw synwyr y cnawd, ond i'r aderyn doethaf daiarol. Y dynion naturiol gorau a gollir. Am hynny Gocheled pawb ei synwyr ei hun. Ni fedr anifail hoyw ehedeg, ag nid ysbrydol yw 'r naturiol, er gwyched fo yngolwg dynion. Mae llawer o bregethwyr yn anghymmeradwy ac yn golledig. * Eu hathro yw synwyr y cnawd; Maent yn scrifennu ei pregethau, ond oni bai gyflog dynion, ni wnaent bwyth o waith, ac er hynny fel gwenidogion yr efengyl y mynnent ei hanrhydeddu. Ac heb law y dyscawdwyr deillion nid oes mewn tref na gwlad ddyn llwyd llwm anllythrennog nag oes fârfh yn ei fonwes, a synwyr y cnawd yn ei galon.

Eryr. Nid rbyfedd wrthbyn fôd llawer yn golledig os yw pôb dyn fel nythbed o nadroedd yn llawn o feddyliau cnawdol. Ond beth a ddywaid y frân wrthbyn?

Cigfran. Dymma daro at y gwreiddyn. Os drwg gynghorwr drwg ganlynwr. Os tywyll goleuni rheswm mae'r holl gorph yn dywyll a phôb gair ar a ddywedais i erioed yn

yn ofer. Ond (om rhan i) rwi 'n tybied
fôd rheswm ymhôb peth, ac mai rheswm
naturiol yw'r goleuni gorau. Dymma wreid-
ddyn y pren a blannwyd yn ddwfn. Di-
wreiddied y golomen ef os gall.

Colomen. Mi wn mai dymma *Salomon* y
bÿd, ond mae yspryd gwirion y golomen
yn fwy na *Salomon* yn ei holl ogoniant ai
ddoethineb. Ond i ddangos i ti ddoethi-
neb ddaiarol y frân. Ei synwyr hi yw
hyn Dalied pawb ei eiddo, cippied pawb
a allo. Safed pôb dÿn ar ei waelod ei
hun. Na ddyweded mor gwîr mewn car-
iad, ond mewn creulondeb. Na ddringed
uwchlaw rheswm dÿn. Canlyned y byd ai
arfer. Maged ei naturiaeth ai gnawd ai
waed, a gwaried ei amler mewn trythyll-
wch. Bwyttaed ac yfed a bydded lawen,
Bodloned bawb er i fwyn ei hun. Bydded
ganddo ddau wyneb yn barod, ai galon
yn ddauddyblyg : Bydded gall drosto ei
hunan. Onide marw a wna, Ond dymma
ffolineb y bÿd. Dymma ynfydrwydd pen-
agored, canys nid call y dyn ai ceisio ei
hun. Y sawl sydd a dau wyneb gantho,
mae un o'r ddau yn gythreulig : y nêb a
wenhiethio ddynion sydd bwdr yn ei galon.
Hawdd yw bwytta, ac yfed a chwareu gormod,

a chwareu gormod, a dawnio yn y cnawd
ar ôl pibell yr yspryd drwg. Yspryd y
gwaed yw cwmmwl y meddwl. Arfer y
bŷd yw'r porth llydan i ddestryw. A'r
Sawl na ddringo uwch ei law ei hun, ni
cistedd syth yn y nefoedd. Mae'r dyn
difyr chwerthinog allan o'i gôf ei hun, ac
o'r tu fewn i gôf y sarph. Amser dyn yw ei
gynnyfcaeth, a gwaed ai gwario yn ofer.
Rhaid yw dofi yspryd y cnawd, a magu
bywyd yspryd yr uchaf. Boddi a wna'r
dyn na nosia yn erbyn ffrwd y wlad. Y
rheswm uchaf yw'r afreswm isaf. Ni saif
neb ond un arno ei hun. Nid eiddo neb
ei hunan. Cadwed pawb ei galon at Dduw.
Adrodded pob un ei gydwybod yn ddoeth.
Cladded dyn ei reswm ei hun. Ond dym-
ma iaith nad oes nemmor yn ei deall. Nag
ofned neb arall cymmaint ac ef ei hun. Oni
fedri roi taw ar eraill, distawa dy hun. Pan
fo mwyaf fŷn yn y bŷd bydded lleiaf yn
dy galon. Nag ofna ddiafol, na chât y pe-
chod, ac na chynnwys dy hun. Na ddal-
led yspryd y creadur di, ond nosia i yspryd
y creawdr. Cyfrif y da o'th flaen yn berl,
a'th waith o'th ôl yn dom. Metys i'r
cnawd yw siwgr diafol, ond bwytta di y
manna dirgel. Mochyn yw Lucifer yn
D ymdreiglo

ymdreiglo ynghnawd dyn. Crochan hwn
yw calon fudr yn berwi ar dân uffern.
Gwŷniau'r cnawd ynt feirch o ryfel; des-
cyn oddi arnynt, ac nag oeda. Perthen o
ddrain yw rhesymmau dŷn, ai gwado ei
hun a ddiangc o honi. Portha dy chw-
ant, ac fe a'th ladd. Lle y mae dynion mae
angelion, lle y mae angelion y bydd dynion.
Y sawl sy'n byw ynddo ei hun sy'n byw
allan o fonwes y tād. Oni elli achub era-
ill, diangc dy hun oddiwrthit di hun. Gwell
yw adnabod y galon yn y bŷd ymma, nai
bôd hi yn adnabod digofaint byth. Pa fodd
y gelli fôd yn llonydd oni byddi ar y graig?
Nid gwaeth beth a ddywedo ffyliaid, nid
ei gair nhwy y saif.

Eryr. *O Golomen. Dymma ddibarebion ne-
wyddion. Yr oedditi gynne yn sôn am ynnill
y frân, ond fe alle fôd byn yn i gwylltio hi
ymbellach.*

*Colomen. Ni ellir wrth hynny. Oni yn-
nill y gwîr hi, nid oes dim ai hynnill. Lla-
wer sy'n croeni briw pwdr, ond fe a dyr
allan gwedi. Mae llyngêr ymmonwefau
dynion, onis lleddir, hwy a laddant.*

Eryr. *Helpa'r frân, fel y gallo hi wybod
byn ynddi ei hun.*

Colomen. Nid wyfi yn gwthio ar arall y

peth

peth yr wyfi yn ei ganfod. Oni bydd rŷt oddi fewn nid yw rhesymau genau ond rhaffau gwellt. Er hynny mae rhyw dorriad anrhaethadwy yn fynghalon i wrth feddwl am golledigaeth dyn, ac wrth edrych arno yn ddall, yn fud, yn fyddar, yn dlawd, yn noeth, yn glwyfus, yn glôff, yn glâf, ie yn * farw, och och a dyfna och yw tewi.

Eryr. *Onid oes help i'r frân erbyn i gyd?*

Colomen. O na wele hi y goleuni || mewn cariad! Ond mae ef etto + yn guddiedig oddiwrthi. Er hynny mae golwg i'r dall, a iechyd i'r difeddyginiaethol. Mae 'r porth cyfyng etto heb i gau, ac mae yn bosibl myned i mewn. Dymma 'r amser: Dymma 'r dydd. Mae fe yn passio fel breuddwyd nôs, neu saeth o'r llinyn, a phan dor-rer llinyn y bywyd ni ellir moi glymmu eilwaith byth.

Eryr. *Ond beth os pechodd hi y pechod na faddueir mono yn y byd ymma, nag yn y byd a ddaw?*

Colomen. Nid oes neb yn pechu felly, ond y rhai maleisus sydd yn rhyfela yn erbyn ei goleuni ei hun, § ac yn ffeiddio dai-

D 2

oni

* Dat. iii. 17. || Luc xix. 42. + Jer. xxx. 15.
17. § Job xxiv. 13.

oni mewn eraill, ac yn gwybod mai dai-
 oni yw, ac hefyd yn parhau fel hyn yn *
 gynddeiriog hyd ddiwedd ei heinioes. Am
 hynny Rwi 'n rhybuddio pawb, ac yn gwei-
 ddi ar bawb. Na thybygwch fod drws y
 drugaredd wedi ei gau yn eich erbyn tra
 fo anadl ynoch, ac ewyllys i ddychwelyd.
 Ond yr ydych etto yn dilyn y cnawd, yn
 canu carolau i gyffroi eich chwantau, yn
 darllain llyfrau bydron anllad, ac yn gwen-
 wyno y gwreiddyn pŵr, yn dilyn tafarnau,
 a thablerau, a llwon, a melldith, a gwawd,
 a gwatwar, yn caru chwaryddfa diafol (fel
 eidionnau uffern) yn dibrisio 'r tlawd, yn
 byw yn hoyw, yn nhommen masweidd-dra,
 yn gwatwar iobrwydd, ac yn y tân dŷ an-
 weledig, yngwely 'r buttain, mewn gwle-
 ddau a glothineb, mewn meddwdod, a chw-
 erthin, mewn cydorwedd a chywilydd, mewn
 cenfigen ac anfodlonrwydd, mewn rhyfig a
 chyfrwystra, mewn gwae a gwaelod erch-
 yll. Deffro. Cyfod. Mae etto i ti groeso,
 Mae gwledd nefol yn aros am danat. Mae
 bara ddigon yn nhŷ dy dād. Pa ham y
 byddwch feirw (o blant dynion?) Pa
 ham

* Heb. x, 27, 29.

ham y collwch chwi eich eneidiau yn yr oes tragwyddol?

Eryr. Yr ydym ni yn gwrando ar bryn i gyd, ac nid yw bryn ond fŵn geiriau yngblustiau llawer.

Colomen. Sŵn yw hwn a beru byth, fel twrwf taranau tragwyddol mewn llawer cydwybod fydd yr awron yn gwrando ar y pethau hyn yn ddifyr, ai calonau yn eismwyth, ac yn chwerthinog, fe gyfyd hyn yn eich erbyn ddydd a ddaw. Chwi wrandawyr diofal. Rhaid oedd i mi i ddywedyd er i hyn fôd yn dŷft yn eich erbyn. A phwy bynnag wyti fydd a'r pethau hyn genit yn dy law, neu yn dy glûst, Rwi yn rhoi Siars arnati erbyn y dydd mawr fydd yn agos, ar i ti ddangos, a danfon y pethau hyn ar hŷd, ac ar lêd ymysg y cymru a'th holl gymydogion, ac na chuddia, na chela (dan dy berigl) mo hyn oddiwrth erail'.

Cigfran. Ha. Nid yw bryn i gyd ond bygythion a breuddwyd y golomen. Ni a fyddwn llawen tra fôm. Ac ymmaith a'r meddyliau ymma i ffordd allan o'r meddwl.

Colomen. Nhwy a ddeuant i mewn eilwaith, er i ti wneuthur dy waethaf iw cadw allan. Nid ydis nês er anghofi'r gwir,

Oni wrandewi di, fe a wrendu eraill, ac a editarhant, ac fe ai cedwir hwynt, ac a'th losgir di.

Eryr. Gwrande (o Gigfran) Rbaid i mi o'r diwedd dy boli di yn ddwyfach. Pam na ddoi yn ôl at dy Arglwydd?

Gigfran. Mi welaf dy fôd ti yn fy erbyn i yn hollawl, ond cymmer Noab, a'i Arch rhyngoti a'r golomen. Minneu a wn p'le cai fy swpper. Mi glywaf sawyr burgunod ar y ddaiar,

Eryr. Fe dderfydd y rbeini o'r diwedd, ac yno fe dderfydd am danat titbau.

Gigfran. Nid oes fatter. Mi ai cymmeraf tra i cafwyf. Ffarwel i Noab, ac iw Arch, ac i titbau, ac i'th golomen. Ni ddoi atoch mwyach. Crawcc. Crawcc. Ymaith, ymaith. Ymhell ddigon.

Eryr. Wele, mae'r gigfran wedi bedeg a myned ymaith oddiwrthym ni yn ddigon pell. Ni gawn lonydd i ymddiddan wrthym ein bunain am y petbau a ddeckreuaist. Mi welaf na ellir dywedyd p'ôb petb ymbôb cwmnbi, am nad yw'r petbau * dysnion ond dambegion i'r byd byddar. Rwi'n gobeithio gan fôd y frân wedi

ein gadel yr agori di i mi ddirgelwch dy deyrnas di.

Colomen. Ni feiddiaf fi ddywedyd * fyngeiriau fy hunan, ond oddiwrth un, i ddangos y dwfn, ac ni fedri di moi ddeall er i ddywedyd. Nid oes na dywedyd na gwrando yn iawn onis gwneir yn yspryd y Goruchaf, Arno fo rwi'n edrych, ynddo fo rwi'n credu, y dengys ef i ddiscleirdeb. Am hynny dôs rhagot.

Eryr. Pam mai deilien olewydd a ddygi di yn dy big, ac nid deilien oddiar bren arall?

Colomen. Yr olew nefol a'r ennaint || tragwyddol yw fynglybwr i: Rwi 'n + gadel dail mawr-dderw *Balthan* § ar fy ôl. Canys nid y dail mwyaf oddiar rai uchaf y mae *Noah* yn i hoffi.

Eryr. Pam yr wyti yn dysod brydnbacun yn yr bwyr, ac nid yn y barau a'th newyda gennit?

Colomen. Am mai tua diwedd y * bŷd y pregethir yr efengyl dragwyddol, yr hon a guddiwyd rhag § oesoedd a rhag *Patricirch*

D 4

* *Joan* v. 30. || *Joan* xvi. 14. + *Zach.* iv. 12.
§ *I. Joan* ii. 20. 27. * *Cor.* i. 26. || *Dat.* xiv. 6. § *I Tim.* vi. 15.

a phrophwydi yn y dechreuad.

Eryr. *Roedd y gigfran (di glywaist) yn cybuddo y golomen ddiwaethaf na ddaeth bi fytb at Noah.*

Colomen. Gwir yw. Yr eglwys ddiwaethaf yw *Laodicea*. A gwir hefyd yw (fel y dywedais di) nad rhaid wrth bregethwyr wedi darfod dwfr diluw digofaint. * A'r dyddiau diwaethaf yw'r dyddiau gorau || i rai, a gwaethaf i eraill. Canys ynddynt y bydd rhai gwell, a rhai gwaeth nag a fu o'i blaen hwynt erioed.

Eryr. *A wyddosti pa fodd y bydd dydd y farn?*

Colomen. Nid diwrnod fydd o bedair awr ar hugain mwy na'r diluw. § Ond fe ddaw i losci y byd crîn ymma fel y darfu golchi y byd brwnt o'r blaen.

Eryr. *A losgir y nef ar ddaiar yn lludw ar y cyntaf yn nechbreuad dydd y farn?*

Colomen. Na wneir mwy nag y troes y diluw y byd yn ddim. Canys rhaid yw bôd adferiad (cyn bôd dinistriad) pôb beth. A rhaid i'r greadwriaeth gael Sab' baoth o orphwysdra cystal a dŷn, a hyn y mae'r

---

* *Dat. iii. || 2 Tim. iii. 1. § 2 Pet. iii. 6, 7.*

|| mae 'r holl brophwydi er * dechreuad y
bŷd yn lôn am dano, a hyn y mae pob
creadur yn ochneidio ar i ôl.

Eryr. Pa arwyddion a fydd cyn decbrau
dydd y farn?

Colomen. Fe ddigwydd rhagarwyddion y
dwfr diluw. Fe fydd y bŷd yn llawn brynt-
ni cnawdol, a ffolineb naturiol, a chammau
anesgorol. § Pawb yn erthwch dan ei fa-
ich, a llawer yn dilyn trindod y bŷd tywyll
yma.

Eryr. Oni loscir ar y cyntaf yr holl anifeiliaid.

Colomen. Na wneir mwy nag yn y diluw
y boddwyd. Ac ychydig ddynion a ach-
ubir neb i gyd am fod cnawd iw losgi †
gan bawb, Pan oleuo'r dydd y ceir gwled
hyn yn eglurach, a deall yn well pa fath
ddiwrnod fydd dydd y farn olaf. Gwell
yw felio y genau na dywedyd geiriau ufer
iw llosgi, neu iw llyngcu, os disgwili am y
diwrnod yn iawn, di gei i weled yn ei wawr.

Eryr. Ond pa fodd yr achubir y gweddillion
o'r dynion.

Colomen. Wrth i codi 'r awyr uwchlaw'r
tân

|| Aet. iii. 21. * Rbaf viii. 19, 22, † Mat. xxiv.
37, 38, 39, i Cor. 3.

tân (fel Noab i'r Arch || uwchlaw 'r dwfr)
 fef wrth i hadgyfodi a'i hescyn oddiwrth
 yr ysprydoedd meirw i gafarfod a'r Arglw-
 ydd.

Eryr. *A ymladd dynion ar ôl gweled y tân
 cyntaf?*

Colomen. Ymladd a Duw (mewn meddwl)
 a'wna'r colledig byth, Buan yr anghosi-
 wyd y diluw, ac § yr aethont i adeiladu
 Babel, ac i foelystotta ar ôl Nimrod. Ac
 er bod angelion Duw yn nhŷ Lott, fe † fyn-
 nai gwŷr Sodom (bes gallasent) i mochi.
 Da yw côf Duw yr hwn sy'n yn canfod, ac
 yn cynnwys pob peth ar unwaith hyd y diw-
 edd, a thu hwnt i'r diwedd. || Ond drwg yw
 cof dyn yr hwn mewn munud awr fydd
 wedi gwerthu § mawr waith Duw, allan o'i
 law ai goffadwriaeth ei hunan.

Eryr. *Ond, a wyddost ti Pa brŷd y dechrau
 dydd y farn ?*

Colomen. Nid yw Noab yn rhoi cennad i
 weled yr awr a'r dydd dan y chweched ſêl.
 † Ond o ddechreuad y bŷd hyd y diluw yr
 oedd mil a chwechant ac un mlynedd, ar
 bymtheg

|| 1 Theſ. iv. § Gen. xi. † Gen. xix. || Pſal.
 cvi. 13. § Dat. xx. 7, 8. † Dat. vi. & xvi.

bymtheg a deugain : felly mi a'th gyngh-
oraf (O Eryr) i ddisgwil canys mae fo yn
agos. Mae Sion yn esgor hefyd yn ei myn-
ydd, a'r droell fawr ddiwaethaf wedi de-
chrau troi, yn barod yn y bŷd.

Eryr. *Beth a ddaw ar ôl y tân cyntaf?*

Colomen. Fel ar ol y dwfr diluw yn gyn-
taf fe wnaed cyfammod || arall a'r holl gre-
aduriaid, yn ail fe roed † cyfraith newydd
i warafun tywallt gwaed, yn drydydd fe
wisgwyd ‡ dyn a mawrhedri, ag arglwy-
ddiaeth i ddechrau bŷd newydd. Mi ddan-
goswn i ti (O Eryr) lawer mwy yn hyn,
ond dymma ddigon i'r call dros yr awron.

Eryr. *Ond. Pam yr wyti yn dywedyd mai
cyffelybiaeth o Dduw oedd Noah.*

Colomen. Un yw ef yn ymgenhedlu yn
dri. Efe yn unig oedd § berffaith, a'r holl
fyd yn ymdroelio mewn celwyd, ac o'i gar-
iad at ei blant yn bennaf, ac at bawb, fe
|| baratodd Arch i gadw cynnif, ac a ddo-
ent iddi, a'r rhai a † appwyntiwyd a ddae-
thant i mewn, ac a gadwyd.

Eryr. *Ond er bynny Gŵr pechadurus oedd
Noah*

|| Gen. ix. † Heb. ii. ‡ Esai xi. 9. § Gen. vi.
|| Ioan iii. 16. † Act xiii. 48.

Noah. Pa fôdd y gallei efe fôd yn arwydd
o'r bwn fydd ddibechod?

Colomen. Fel yr oedd Solomon yn arwydd
o'r mab. || Nid yn ei bechod yr oedd efe
yn arwydd, ond yn ei berffeithrwydd.

Eryr. Tri yn un (meddi di) oedd ef. Ond
a oes dim drwg yn dyfod oddiwrtb y rbeol-
wr cyntaf fel oddiwrtb Noah?

Colomen. Nag oes. Nid oes fel § dywed-
ais i o'r blaen) ond cariad a goleuni ynddo.
Er bod digter ac † arglwyddiaeth gydag
ef pa le bynnag y mae. ‡ Ac y mae ef
§ ymmhob man yn llenwi'r nefoedd a'r dda-
iar. Gochel feddwl fod dim drwg ynddo,
er i fod efe yn hîr yn cyd-ddwyn ar dry-
gioni fydd yn y bÿd. O Eryr deall hyn.
Canys Dymma wreiddyn ymranniad holl
ganghennau gwybodaeth a naturiaeth. Canys
y naturiaeth dragwyddol yw ffynnon y na-
turiaeth amserol. * Di wyddost nad yw'r
gair da ynddo i hunan yn ddrwg, a ddél
allan o enau un a meddwl da, ond er cyn-
ted y dyweder ef, mae'r glûst ddrwg yn
ei wro. Felly mae yspryd y bÿd wedi
cippio

|| *Psal.* xlv. † *Joan* i. 5. ‡ *Esay* xxvii. 4.
§ *Job* xxv. 2. * *Rhus.* xi 36.

cippio a chammu enaid dyn, er iddo ddyfod yn bŵr ac yn berffaith allan o'r un daionus.

Eryr. *Oni anwyd pŵr peth allan o bono ef cystal a dyn?*

Colomen. Na ddo. † Ond y gair (yr hwn oedd yn y dechreuad) a barodd i'r ddaiar escor ar anifeiliaid, ac i'r mor ddwyn allan bysgod, ac i naturiaeth ddwyn allan bob peth ar a oedd ynddi, ar ol ei ryw ei hun. Ond pan aeth ef i wneuthur dyn, ni pharodd ef i ddim ar a greafid mor escor. • Ond, efe i hunan a ddywedodd, Gwnawn ddyn ar ein llŷn an delw ein hun. Am hynny mae enaid dyn wedi dyfod o'r anfarwoldeb, ac yn myned i'r tragywyddoldeb.

Eryr. *Onid po fodd y daeth yr Adar, a'r pysgod, a'r anifeiliaid, a'r dynion i ymladd, ac i ymrasaelio ai gilydd, na fedr neb gytuno yn yr un byd?*

Colomen. Yr Arglwydd Eryr. Nid oedd a'r y cyntaf ond un natur yn Adda, ond hi a ymrannodd yn bedair cainge : nid oedd chwaith † unwaith, ond uniaith ond hi a dyfodd yn

† Gen. i. 9. 20, 24. • Gen. i. 26. † Gen.

yn y ddaiar yn dafodau lawer. Nid oedd
ond un grefydd gynt, ond hi a rwystrwyd,
ac a aeth yn opiniwnau lawer i amryw
Dduwiau, Ac am fôd Duwiau lawer mae
rhyfel ymmhyrth yr holl greaduriaid, Ac
ni allant gyuno ai gilydd nes * iddynt gym-
modi yn gyntaf a'r hwn ai gwnaeth, a
dychwelyd at Noab i'r Arch gyntaf.

Eryr. *Ond pa petb yw'r Arch (meddi di)*
yn y dirgelwch?

Colomen. Immanuel. Yr Achubwr. Yn
yr arch ymma yr oedd tair cell (sef Swm
pôb naturiaeth ;) fel y mae yspryd, ac enaid a
chorph. Ymma yr oedd lletty i bôb cre-
adur o bôb rhyw, canys y cyntafanedig o
bob creadur yw. Oni bai iddo ymadeiladu
ynghnawd dyn, § a dioddef diluw digofaint,
ni buasai un cnawd cadwedig, na dyn nag
anifail yn cael ei anadl dros awr. Allan
o Arch y wirionedd ymma y mae'r holl
adar drwg yn eheleg, fel y cwmpodd yr
angelion gynt i'r mor mawr, (sef yspryd
naturiaeth) i ymborthi ar y burgunnod
meirw y rhai yw eneidieu pechaduriaid
truain.

Eryr

* *Efay xi. § Col. i.*

Eryr. Pa beth yw'r drws a agorwyd yn
ystlys yr Arch.

Colomen. Y briw ynghalon yr Oen ar y
groes, o'r hwn y daeth allan ddwfr a gwaed,
i lonni ac i lanhau + dyn, ac mae'r briw
hwnnw etto yn agored i'r dynion bryntaf.

Eryr. Ond yn yr Arch yr oedd casglfa o
ymborth i gadw yn fyw bôb anisail.

Colomen. Felly y mae yn Immanuel, nid
yn unig ymborth i bechaduriaid, ac i Seinc-
tiau, ond hefyd i'r angelion nefol, ie mae
ynddo ef fwyd i fywyd yr holl greaduriaid,
Oni bai hynny ni byddai un byw. § Canys
ynddo ef medd Paul y mae pob peth yn
cydymgynnal fel yr oedd pob byw yn yr
Arch.

Eryr. Pa fadd y mae bôd yn gadwedig drwy-
ddo ef?

Colomen. Wrth adgyfodi gydag ef, uwch-
law tonnau chwantau a rhesymmau y cnawd.

Eryr. Ond mae llawer yn dywedyd mai treoy
fedydd y mae i ddydd fôd yn gadwedig. Ac mae
llawer o fôn yr awron am y bedydd.

Colomen. Mae bedydd adfyd (hwnnw yw
erlidigaeth) mae hefyd fedydd dyfrllyd,
hwnnw

hwnnw yw bedydd y bedyddiwr gynt, (yr hwn a bassiodd fel y seren forau.) Gyd a hynny mae bedydd tanllyd yspryd y gwrthiau. * Ond bedydd Christ yw'r un bedydd mawr, a hwnnw yw'r dwfr nefol yn yr ailenedigaeth. Heb hwn gwae ddyn. † Arwydd o hwn oedd yr Arch yn y dwfr diluw. Ac fel yr oedd rhan o honi uwchlaw'r dwfr a rhan is i law, felly fe ddioddefodd y Messiah yn y cnawd, ac fe a gyfiawnhawyd yn yr yspryd, a'i hiliogaeth ynddo. Ac fel y codwyd yr Arch uwchlaw ‡ brynau, a'r anifeiliad a'r dynion colledig, felly y mae'r Seinctiau ar y ddaiar yn eistedd ym mharadwys yn y nefolion. § Fel yr oedd yr Ephesiaid ysprydol.

Eryr. Ond dywaid i mi pa fodd y gostegodd Gwynt y dwfr diluw, Canys mae gwynt synychaf yn codi tonnau.

Colomen. Gwaith oedd hwn yn erbyn rhewm llawer : Ac am hynny, na roed neb le i'r meddyliau duon, Canys pan ddelo yspryd y nef i mewn, efe a ostega (drwy ostwng) y dwfr diluw fydd yn dy galon di, ac yno di gei weled pennau y brynau.

* Eph. iv. 5. † 1 Pet. iii. 21. ‡ 1 Pet. iii. 18.
§ Ephes. ii. 6.

(yr a'r meddyliau tragwyddol cariadus yn ym-
ddangos o'r tu fewn. † Gwir yw i'r gw-
ynt lonyddu'r dwfr, ac i'r clai a'r poeryn
roi || golwg i'r dall, ac i *Isaac* farw † gen-
hedlu miloedd, ac i'r Oen o'r § bêdd ffrwy-
thloni drwy 'r bŷd. § Mae'r Goruchaf yn
galw y ¶ goleuni allan o'r tywyllwch, yn
troi cyscod angau yn foreuddydd, yn peri-
ganol nôs, fôd fel canol dydd, yn diwrei-
ddio dyn allan o hono ei hun iw blannu
byth, yn gwneuthur y gwenwyn cryfaf yn
ymborth diogelaf, yn dwyn uwchder, o'r dy-
fnder a dyfnder i'r uwchder, yn cadw y coll-
edig, ac yn colli y rhith gadwedig. Mae, efe
yn gweithio tu hwnt i feddyliau dynion, ac
uwchlaw doethineb angelion, § Gogr yw
wrs natŵr yn ei law ef, a gwych ganddo
gwneuthur gwrthiau.

Eryr. *O Golomen dirion. Mi welaf fôd*
Noah wedi caniadbau i ti wybod mwy na myfi,
er bôd fy llygaid i wrth Naturiaeth yn cyr-
nedd befyd, Ac am bynny y sawl a * fynno fod
ysier o'i iechydwriaeth bydded fel baban bâch,
E
allan

† Gen. viii. 1. || Joān. ix. 6. † Heb. xi. 12.
Joān. xii. 24. ¶ Amos. v. 8. § Esay xxx.
* 1 Cor. iii. 18.

allan o bono ei hun, yn barod i ddysgu y lly-
tbrennau cyntaf. Canys y rhai y mae Duw
yn i dysgu, ac yn i danfon; mae nbwy yn eke-
deg dros bôb peth, ac yn deall naturiaethau.
Ac am bynny yr wyfi yn gofyn i ti. A ydyw'r
dwfr dros yr holl fyd? Oni welaiſti na cho-
ed, na chawr, na castell, na chraig ai pennau
utwchlaw'r dwfr?

Colomen. Na ddo un, ymhedair rhan y byd.
Canys rhaid yw boddi, pôb cnawd, ac nid
oes dim a all * achub dyn ond yr Arch a
wnaeth Noab, sef yr Jesu a'r Immanuel
Duw gyda ni yn ein cnawd.

Eryr. Beth yw bynny? a ydyw efe yn ein
cnawd ni.

Colomen. Ydyw, os ydym ni yn ei ysbryd
ef. Oblegid mae'r ewyllys yn y gair, a'r
gair yn y nerth, a'r nerth a'r gair a'r ewy-
llys nefol (fel y dywedais o'r blaen) yn aros
|| ynghalon pôb dyn a'r a gedwir.

Eryr. Ond nid oes fawr yn meddwl am bynny

Colomen. Ped faent yn gwybod pwy sy'n
aros ynddynt ni chae § chwant a phecho-
mor dytod i mewn i blâs y galon, Lle y mae
boneddigion nefol yn swpperu.

Eryr

* Aet. iv. 12. || Rbaf. x. 8. § I. Cor. vi. 19

Eryr. Ond pwy fy'n aros yn y rhai drwg?

Colomen. Ysbryd anufudd-dod (Diabol a Lucifer) yn cadw llŷs agored i'r holl chw-
antau drwg, a || neuâdd gauad yn erbyn dai-
oni ymhôb meddwl tywyll. Ac fel y mae
pôb calon fudr yn grochan i'r † cythrel ar
dân uffern, felly mae efe yn ofalus i gadw
tânwydd dano.

Eryr. Oni wŷr y pechadur pwy sydd yn aros
ynddo?

Colomen. Na wŷr mwy nag y mae'r ¶ mur-
iau meirwon yn adnabod y trigianydd.
Canys ni fyn dyn weled y carnlladron o
bechodau * sydd yn llechu ynddo, fel y
gweli di 'r genegoegion, a'r pryfed mewn
pwl drewllyd.

Eryr. Gâd byn beibio yr awron. O ba le
daeth yr holl ddwfr i foddi yr holl fyd?

Colomen. Allan o drysorau y goruchaf. Efe
rwygodd y dyfnder ‡ mawr ynghalon y
readwriaeth oddi tanodd, ac a egorodd
fenestri element y dwfr oddiarnodd; a
hwng y ddau ddwfr yn un fe orch-
wyd pôb cnawd er dewred oedd. Ac ar

E 2

ddydd

Eph. ii. 2. † Jac. iii. 6. ¶ Psal. xiv. 1. 3.

* Psal. lxxxii. 5. ‡ Gen. vii. 11.

ddydd y farn olaf fe ¶ ddaw tân ysbrydol, a thân naturiol i farnu ac i brofi'r bŷd oddi-wrth § y Goruchaf, yr hwn fydd ganddo yn ei dryforyd y tân, a'r gwres, * a'r gwynt, a'r glaw, a'r ôd, a'r ‡ rhew. Ac ni all un cnawd aros na'i wres, na'i oerni ef. Ac fel y gwnaed Corph dyn o bed-war defnydd (sef tân, awyr, dwfr, a daiar) felly ni all un corph † cnawdol spario yr un o'r pedwar, na byw ar awyr heb ffrwyth y ddaiar, nag yn y gwrês heb ddwfr, nag yn y dwfr heb y tri eraill: Am hynny fe foddwyd pob peth a'r yr oedd anadl y bywyd ynddo, ac fe ddygwyd ysbryd pob cnawd nad oedd yn yr Arch dan gaethiwd y dwfr.

Eryr. Pam y deuai y dwfr ymma i foddî dynion druain heb roi rhybudd i fod yn dyfod fel y gallent i ocbel?

Colomen. Nhwy gawfant rybydd i gyd gan Noah (pregethwr cyfiawnder:) ¶ ond roedd yr holl fŷd yn chwerthin am ei ben ef, er bôd pôb dyrnod mortŵyl yn breg-

---

¶ 1 Cor. iii. § 2 Tkeff. i. 8. * Job. xxxviii. 25, 26. ‡ Psal. cxlvii. 17. † Esay xxxiii. 14. ¶ 2 Pet. ii. 5.

eth yn galw a'r y bŷd cyndyn i'r Arch.

Eryr. *Pa bŷd y parhaodd ei chwertbiniaid bwynt.*

* *Colomen.* Nes gweled o honynt ffynnonau y dyfnder mawr wedi i torri, a ffenestri'r nefoedd wedi i hagori a'r Arch wedi i chodi allan o'i cyrhaedd hwynt, Ac yna y dychryn erchyll ai daliodd nhwy, fel gwewyr gwraig yn ¶ escor, ac am na fynnent moi helpu o'r blaen, ni ellid moi helpu yr awron.

Eryr. *Ond pa fôdd y gwariasent bwy ei hamser o'r blaen?*

Colomen. Yn bwytta, ac yn yfed, yn cyfgu, yn caru ac yn ymbriodi, * Nid yn ei gwadu ei hunain ond yn i gwychu ei hunain, ac yn chwerthin am ben *Noah* ai dylwyth.

Eryr. *Oni ellid i helpu erbyn i gyd?*

Colomen. Na ellid o'r diwedd, am † i bôd wedi gadael i'r amser bassio; ac mae amser i bôb peth dan yr haul.

Eryr. *Onid oedd ei beneidieu nhwy yn gadwedig?*

Colomen. Nag oeddynt. Nhwy gollasant yr enaid gyda'r corph, y cleddyf gyda'r wain, Canys mae ysbryd y † gwirionedd yn
E 3 dywedyd

dywedyd mai byd o annuwiolion oeddynt.

Eryr. *Er hynny Caled yw 'r gair, a garw i ti (Golomen wirion) farnu fôd ei beneidieu bwynt yn golledig?*

Colomen. Mae ysbryd y gwirionedd ¶ yn dywedyd yr hyn a wŷr a hwnnw a scrifennodd drwy fŷs Pedr:

Eryr. *Onid nid yw Pedr yn dywedyd i mynd nbwy i'r lân tragywyddol, na chadwyd enaid neb ond yn yr Arch.*

Colomen. * Er hynny, nid oes iechydwrïaeth yn enw neb arall ond yn † enw yr un heb yr hwn ni all neb sefyll. Ond nag ymotyn di gymaint beth a ddaeth o honynt hwy. ond beth a ddaw o honot ti, inae i ti ddigon o waith dy gadw dy hunan,

Eryr. *Onid pa fôdd y ceiff un wybod i fôd yn yr Arch wedi i blannu yn yr acubwr, gan fêd y rhan fwyaf allan o bono?*

Colomen. Os yw 'r gwîr ysbryd yn rheoli ynot, fe ddengys i ti dy fôd yn gadwedig. Ac hebddo ef ni all nag addewid nag arwydd, nag ordinhâd, nag angel mo'th siccrhau di.

Eryr. *Onid pa fôdd y ceir adnabod y gwîr ysbryd?*

Colomen.

Colomen. Wrth ei ffrwythau nefol yn y meddyliau, a'r geiriau, a'r gweithredoedd. Nid gwiw dywedyd geiriau yn y peth ymma; ond mae efe ei hunan yn felio gyda'r gydwybod. § A'r Sawl fydd yn yr Arch a wyr i fod ynddi, ac mae'n hawdd iddo weled arall allan o honi.

Eryr. Ond wrtb ba benw y mae Moesen yn galw yr Arch?

Colomen. Wrth y gair *Tebah*, ag felly y mae Moesen yn galw y llestr yr achubwyd ei fywyd ef ynddo ar y dwfr pan ddaeth merch *Pharaob* yw dynnu allan. † I achub *Noah* yr oedd Arch; i wared Moeson yr oedd llestr; ac mae gan Dduw lawer o foddion i achub ei waredigion, ond cofia fyth nad *Tebah*, na groeg, nag Ebrew yw gwreiddyn yr yscrythrau.

Eryr. Ond mae rhai yn dywedyd mai'r Arch yw'r eglwys: Ac mae gwŷr duwiol dyscedig o'r meddwl bwnnw.

Colomen. Yr un yw'r pen a'r corph, yr un yw'r gwreiddyn a'r * canghennau, yr un yw'r gŵr a'r wraig, a'r ¶ ysbryd a'r enaid,

E 4

a'r

§ *Rbus.* viii. 16. † *Exod.* ii. * *1 Cor.* vi. 17.

¶ *Eph.* v. 31, 32.

a'r tân yn y tanwydd, yr un yw yr hwn a sancteiddir a'r hwn a sancteiddia; ¶ ac yr un yw Christ ai eglwys, yr hon sydd gnawd o'i gnawd, ag ¶ ysbryd o'i ysbryd, y Sawl sydd ynghrist mae efe yn y wîr Eglwys hefyd: fe a dynnwyd Efa allan o Adda, a'r Eglwys o Ghrift, a Christ o gnawd yr Eglwys, a'r Eglwys eilwaith o ysbryd Christ. Mae llawer yn son am lawer math ar Eglwys, Canys mae'r holl fyd yn dŷ i Dduw, ac uffern a lenwir hefyd, canys mae efe yn preswyllo drwy bob peth. Nid yw eglwysydd † y plwyfolion ond yicuboriau gweigion, llawer eglwys blwyf sydd fel corlan geifr a buarth gwarchae defaid. Mae'r eglwysydd eraill o ddynion fel anifeiliaid brithion, cylchfrithion, mawr frithion, a mânfrithion *Jacob*, Nid oes fawr etto yn siarad iaith bur *Israel*, ond mae tafodiaith y * ddeubâr bobl yn ein mysg (fel y dywaid *Nebemiah*) Mae'r wesus uchaf yn *Israel*, a'r wesus isaf o Afhdod, Mae'r bobl mewn *Babel*. Mae'r Eglwysydd yn gollwng defn, a'r distiau yn pydru, Mae rhai (yn siccr) fel y canhwyllbrenni

¶ *Mat.* xix. 6. ¶ *Heb.* ii. 11. † *Gen.* xxx.

* *Nebem.* xiii. 24.

brenni aur, eraill o brës, eraill o blwm, ac er hynny canhwylbrenni ydynt oll. * Mae rhai o honynt yn frenhinesau, eraill yn ordderchwragedd, ¶ ond nid oes ond ymbell un yn aros yn y tŷ gyda mab Duw: ac am hynny, nid eglwys ond yr ysbrydol, nid yspryd ond yr ail Adda, nid teml i Dduw ond meddwl pur dyn, nid teml barhaus i ddyn ond yr Hollalluog, a'r Oen, nid undeb ond undeb yr ysbryd tragywyddol nid canu, nid cymmun nid uno, nid gweddio, nid ymaelodi mewn un Eglwys oni bydd ysbryd y pen yn rheoli mewn nerth. Canys professu maent i bôd yn adnabod Duw † ac yn ei gweithredoedd yn gwadu fôd Duw wedi i caru, ac yn ei gweled, ac iw barnu. Am hynny diangc di allan o honot dy hunan, ac o'r hên balasau plwyfol, ac o'r hên eglwysydd pwrdr, rhag iddynt || gwympto arnat, ac i tithau gwympto danynt i'r bedd a'r pwll.

Eryr. *Fe barwyd pygu yr Arch, Beth yr oedd y pŷg hwnnw yn ei arwyddocau i ni.*

Colomen. *Fe ai gelwyd Copher (ond nad yw iethoedd ond fel llais cigfrain, er bôd llawer*

---

* *Can. vi. 8. ¶ Gal. iv. 30. † Tit. i. 16. || Dat. xviii. 3, 4.*

llawer yn dotio. arnynt) y pŷg yw'r heddwch, a'r cytundeb rhwng dyn a'r hwn ai gwnaeth, fef trwy ffydd ynghyfiawnder un arall. † A'r hwn sydd yn iawn gredu, mae efe wedi i glymmu, a'i bygu i ddilyn y wir eglwys, ac nid i adel i'r byd ddyfod i mewn iddo.

Eryr. * *Di ddywedaist o'r blaen beth oedd y drŵs oedd ar yr Arch, ond beth befyd yr oedd ffenestr yr Arch yn i arwyddo?*

Colomen. Goleuni 'r ysbryd glân. Heb yr hwn y mae dyn fel tŷ yn llawn mŵg, heb un ffenestr arno i ollwng goleuni i mewn, Ac ym mŵg naturiaeth mae'r gwybod uffernol yn hedfan: Y golau ymma sydd fel ¶ ffenestr o risial. Mae'r haul o'r nêf, yn discleirio drwyddi. Ond nid yw'r dall yn gweled mor ffenestr na goleuni 'r byd. Ac ni all nêb ganfod y Duwdod † ond drwy 'r Tâd, na'r Tâd ond dŵy'r mab, na'r mab ond drwy 'r ysbryd, na'r ysbryd ond drwyddo ei hunan. Mae efe yn agoryd ffenestr yn y nêf fel y gallo dyn weled y peth sydd ym || monwes, ac ym meddwl yr oen, Mae
efe

† Rbaf. iii. * Jag. i, 27. ¶ Esay liv. 12.

† Mat. xi. || 1 Cor. ii. 16.

efe hefyd yn agoryd un arall yn y galon i ddyn i weled ei stafell ei * hun, ac i hwnnw mae'r yscrythyrau yn agored hefyd.

Eryr. *Ond beth yr oedd y tair cell yn i ddangos?*

Colomen. Tair rhan dyn, sef ysbryd, ac enaid, a choroph. Tair stâd yr Eglwys dan y gyfraith, dan yr efengyl, ac hefyd dan y nefoedd newydd. Tair cell yn gwneuthur un Arch, trindod yn undod, fel y mae dwfr a gwaed, ac ysbryd yn yr un wythen. Ond mae dyn fel anifail nad yw yn i ddeall ei hunan, nag yn medru dychwel at Dduw.

Eryr. *Ond pa fôdd y gallai Noah gasclu yr anifeiliaid a'r adar i'r Arch?*

Colomen. Mae'r anifail yn well na dyn, fe ddaeth yr anifail i'r Arch i gadw ei fywyd; ond dyn a foddodd yn y diluw. Er hynny Duw a heliodd yr anifeiliaid, a'r adar cadwedig i mewn drwy yicogiad, ac wedi eu cynhyrfu, rhwy a ddaethant o'i gwaith ei hun, a'r Sawl a dywyso ef, a dywysir, a'r Sawl a ddyficer gan y Tâd a ddaw at y mâb. Ac mae ysbryd etto drwy 'r bŷd yn cynnull y rhai cadwedig i mewn, ac o'r diwedd

---

* Luc. xiv. 32. i. Joan v. 8. Joan vi. 45.

diwedd yn gadel y rhai cyndyn allan.

Eryr. *Onid oedd yn yr Arch anifeiliaid
aflan cystal a'r rhai glân. Beth a ddywedir
wrth hynny?*

Colomen. Pôb cangen (medd y winwydden) na ddygo ffrwyth || ynofi a dorrir i lawr, a phôb dyn ar y fydd yn cael ei fywyd naturiol ynghrist, a'r na ddycco ffrwyth i Dduw drwyddo, a fwrir fel ciw di-erth allan o nŷth yr Eryr, hynny yw, allan o gynhesfa bywyd tragywyddol: A hyn a wneir yn y diwedd,

Eryr. *Onid oedd yn bîr gennym am ddyfod
allan o'r Arch ar ôl treio y dwe'r.*

Colomen. Di wyddost i bôb un ddyfod allan mewn trefn, y naill yn llonydd gyda'r llall, pôb un gyd a'i gymmar, i ddangos mai trefnus yw † ymddygiad y rhai cadwed-ig. Ac fel y claddwyd felly y codwyd nhwy, sef nyni, gyda'r arch, A phan rodder y deyrnas i'r Tâd, ni bydd anhrefn-ufdra, ond pawb a eiff iw le, ac iw waith tragywyddol yn ôl ei naturiaeth a'i weithredoedd.

Eryr. *Onid wedi 'r diluw, fe a osodwyd Enfys
wyrdd-*

wyrdd-felen yn y ffurfafen. Beth y mae hon-
no yn i ysbyfu i ni ?

Colomen. || Mae'r bwa yn y cwmwl a'i
ddaupen i wared, ac nid i fynu, i ddangos
nad yw'r Tâd iyn ewyllysio faethu at ddyn-
ion mwyach, ond yn gollwng ei swa i
lawr yn ei law. Mae rhan o'r enfys yn
wyrddlâs i ddangos ddarfod boddi'r byd
mewn dwfr, a rhan o honi yn gochfelen i
ddangos y llofscir y byd a thân etto.

Eryr. Ond pa fôdd wrth bynny y mae dial
wedi darfod a'r bwa a'i ddaupen tuag i
wared ?

Colomen. Ewyllys y Goruchaf yw na phe-
cho dyn yn i erbyn, ac na bo rhaid addo
yntau ddial. Ond tra parhatho pechod
mewn dyn edryched a'r yr enfys a † dian-
ged rhag y tân fydd yn dyfod.

Eryr, Ond fe fu agos i mi ac anghosio dy-
wedyd i ti fôd rhai yn ymosyn pa fodd y
gwnaeth Noah yr Arch ?

Colomen. Mae llawer o feiri a'r waith,
ac ychydig o'r rheini i hunain yn gadwedig,
llawer fydd o filwyr, o lywodraethwyr, ac
o bregethwyr fel feiri, y rhai yn y diwedd a
fyddant

fyddant anghymmeradwy. * Am hynny Gweithied dyn ei iechydwriaeth ei hun mewn ofn a dychryn. Ac am y peth a ddywedaisf dy fôd ti a'r anghosio hyn, Mae llawer peth ynghylch yr Arch. nad wyti yn i gofyn na minnau yn i hatteb.

Eryr. *O golomen dirion, Dangos mewn ychydig eirian beth yw dirgelwch yr Arch.*

Colomen. Yn ddiddadl Mawr yw dirgelwch yr Arch, Mawr yw cyfrinach Duwioldeb. Duw a ymddangofodd yn y cnawd, a gyfiawnhawyd yn yr ysbryd, a welwyd gan † angelion, a bregethwyd i'r cenhedloedd, a gredwyd iddo yn y bÿd, a gymmerwyd i fynu mewn gogoniant, ac a ddaw eilwaith mewn anrhydedd mawr, ac am dano ef yr ydym ni yn disgwil.

Eryr. *Wele, Da yr attebaist. A chan ein bôd ni ymma gyda'i gilydd, mewn llonyddwch, mi âf rbagof.*

Côlomen. O Eryr, Gochel gythruddo pan chwiffer gwaelod dy friw fel y gwna llawer, Cares cythryblaeth § yw anwybodaeth. A fo diddig fydd dyscedig.

Eryr. *Maebyn yn digio llawer fôd y ffolaſ yn*

* Phil. ii. 12. † 1 Tim. iii. 16. § Psal. xxv. 9.

yn barnu 'r doethaf, ac yn dywedyd yn erbyn y
petb ni ddeallant.

Colomen. Gwae a alwo y goleuni yn dy-
wylwch. Ond mae rhai nefol yn canfod
Ecclips (neu Drwnn) ar y lleuad naturiol,
heb yr un ar yr haul ysbrydol. Mae'r
creadur yn ymlusco ar ôl ei oleuni: Oni
weli di y prenniau yn tyfu heb ymglywed
a'r bywyd fydd mewn anifeiliaid? Mae'r
anifeiliaid yn symmud heb adnabod y rhes-
wm fydd mewn Dyn. Mae dynion yn
ymgoethi heb ddeall y ffydd fydd mewn sein-
ctiau ar y ddaiar. Mae nhwythau hefyd heb
ddeall fawr o fywyd angelion, a'r angelion
sanctaidd ei hunain heb ailal cwbl weled pa
fodd y mae'r un mewn tri yn byw. Ac
am hynny (fel y dywedais o'r blaen) Dôd
i bôb petb ei lê ei hun, ac di elli weled yn
hawdd nad yw synwyr naturiol yn medru
nofio na hedeg i Arch Noab. Oni weli di
y gwŷr duon dyscedig yn ymdrabaeddu yn
chwant y cnawd, ac yn boddi yn ysbryd y
§ gwaed, a rhai o'r bobl anllythrennog yn
hedeg ac yn cippio castell teyrnas nesoedd
drwy drais, tra fo y rhan fwyaf yn cippio
drwy

drwy drais bethau'r byd ymma?

Eryr. *Ond er bynny, mi welaf yr un diw-
ead yn digwedd i'r naill ac i'r llall. Marw
y mae'r duwiol yn y diwedd, ac nid yw'r an-
nuwiol ond marw befyd.*

Colomen. Gwîr yw fôd corph y naill yn
huno ynghrist, ond mae corph y llall yn py-
dru gyda'i enaid, fel y mae'r naill long
yn boddi yn nhonnau'r môr, a'r llall yn
hwyllo drwyddynt, Pan fo dyn duwiol yn
ymadel a'r byd, nid yw fo ond gadel ei
wisg fel *Joseph* yn nwylaw || gwraig *Poti-
phar*, honno yw'r ddaiar. Ac mae haud y
cyfiawnder yn sugno gwrês yr enaid hwnnw
allan o'r corph ac yn gadel y cnawd (fel
gloûn dû) iw orchymyn i'r bedd. Ac fe
a godir cyrph (neu natur † gorphorol) y
rhaf duwiol fel y cyfyd yr haul yn ei ogo-
iant a'i nerth. Ond am y lleill fe fydd ei
cyrph moethus hwynt fel tommen i'r cy-
threuliaid i ymdrybaeddu ynddi yn || dra-
gywydd.

Eryr. *Er bynny onid oes adgyfodiad i gyrph
y rhaf gwaethaf?*

Colomen. Fe gynnhyrfir gwreiddyn pŏb
naturaeth

naturiaeth unwaith etto, ond ni thâl ei cyffrôad nhyw o'r bedd moi alw yn adgyfodiad. Canys er iddynt sefyll ar y ddaiar, nhwy fynnent y prŷd hwnnw gael ei cuddio dan y ddaiar ac ynghromlechydd y creigiau. † Ni chânt moi codi i'r awyr i gyfarfod yr usdus mawr. Canys nid oedd ei heneidieu yn ei bywyd yn ymgodi i fynu, ond fel dwfr tywyll yn rhedeg ar i wared, ac yn pwysu tu a'r dyfnder.

Eryr. Ond pa'r y ddyfnder yr wyti yn i feddwl? Pa beth yw'r dyfnder, a'r uwchder?

Colomen. O Eryr, Os gwrandewi fel y dyllit, di gei fwy O * ddealldwriaeth. Y dyfnder ymma yw'r pwll diwaelod, a hwnnw yw'r ail angau, a'r angau mawr hwnnw yw'r uffern, a'r llid anrhaethadwy sy'n † llosgi pechod a phechaduriaid cyndyn fel ason o frwmstan, Canys mae'r pechod lleiaf yn cynhyrfu y digofaint mwyaf: Ac am yr uwchder, hwnnw yw diwedd yr ailenedigaeth. Nid oes neb ai hedwyn ond y rhai sy'n hedeg allan o honynt ei hunain iddo, ac yn byw ynddo.

Eryr. Ond ai diogel i ddynion hedeg yn
F uchel?

---

† Dat. vi. * Dat. xxi. 8. † Esay. xxx. 33.

uchel? fe alle mai pa uchaf yr ymgodant isaf y cwympant.

Colomen. Gwir ddigon yw os bydd esgyll o gwir naturiaeth ganddynt. Canys felly yr ehedodd *Lucifer* a'i lû i waelod uffern. Y balch a ostyngir, a'r isel o galon a dderchefir. † Ond os calon ddrylliedig a gais † adnabod dwfn gariad Duw, hi gaiff i dysgu, ai chynnal, ai chodi i uchelderau'r Arglwydd, ai chyfarwyddo yn ysbryd y gwir *Noah*.

Eryr. Ond yr wyti yn fynych yn sôn am *Noah*. Pa beth yw yr ysbryd?

Colomen. Ysbryd y Goruchaf yw'r awel dragwyddol, a'r feren forau, a goleuni'r byd ffynnon yr oesoedd, sêl y Testament, Anadl yr Oen, Rheolwr angelion a bywyd dynion: a'r ysbryd hwnnw sy'n dwyn rhai i baradwys tra fo eu cyrph hwy ar y ddaiar.

Eryr. *Paradwys: Pa le mae'r ardd bonno?* Mi glywais sôn llawer am dani.

Colomen. Ni all neb hedeg yno, Ond y sawl fydd yn rhedeg allan o hono ei hunan, sef allan o'i ewylllys, ai gyfrwystra, a'i ddiddedion
weddion

---

† *Luk. xiv. 8.* † *Psal. xxv. 9.* *Phil. iii. 20.*
Phil. iii. 2. 13.

weddion, a'i lwybrau ei hunan. Mae Par-
adwys nid ymmhell oddiwrthyt ond ym-
mhôb mann lle y mae cariad Duw yn ym-
ddangos. Ac mae'r holl golomennod cy-
wir yddi, yn clywed geiriau anrhaethadwy,
ymmysg myrddiwnau o angelion, ac yf-
brydoedd perffaith. ¶ Ac hefyd o'r tu arall
mae uffern a'r tân, a'r nâd, a'r tywyllwch
ynghalonau llawer trafont ymma yn rho-
dio ar y ddaiar.

Eryr. *Onid gâd i mi ofyn i ti. Onid oes
un nêf, nag uffern ond fydd yn y byd ymma?*

Colomen. Och lawer. Mae nêf dragwy-
ddol, ac uffern fel ffwrn a bery byth. Ond er
hynny mae naill, ai nêf ai uffern ymhôb
dyn yn y bywyd hwn. * Ond nid yw dyn
yn gweled ymma pa le y mae, mwy na
gŵr yn cyscu yn ei wely fydd a llenni ty-
wyll y cnawd o'i gwmpas, a'i holl ffenestri
wedi i cau. Ond mae'r amser i ddeffro yn
agos pan gladder neu pan loscer y cnawd,
ac yna mae pawb yn mynd iw gartref, ac
yn canfod ei orweddfa.

Eryr. *Onid mae arnai ofn byn; Pa le y
byddai*

F 2

¶ *Heb. xii. 22, Luk. xvii. 21. * Jac. iii. 6.*

byddai yn oes oesoedd?

Colomen. Er bôd Ffelix yn crynu, * nid oes fawr dan y diwedd yn ymofyn am hyn. Os dilyni naturiaeth di gei losci fŷth heb fynd byth yn ulw. On os cei di naturiaeth arall a chalon newydd di fyddi gyda'r colomennod ¶ yn y llawenydd.

Eryr. *Ai Sôn a wnei di wrthyf fi am galon newydd? Parchedig oeddwn i erioedd, am benafsaidd befyd (fel y mae'r Achau yn dangos :) Ac mae llawer a gawfant grêd â bedydd nad oes arnynt ofn uffern mwy na tbitbau.*

Colomen. Er hynny fe ddaw uffern heb ei hofni. Ac nid yw Achau teuluoedd ond rhwyd a weuôdd naturiaeth yn yr hon y mae prŷf coppyn balchder yn llechu. Nid wyti nês er dyfod o honot o dywysogion Cymru, onid wyti yn ũn o hâd Tywysog brenhinoedd y ddaiar, wedi dy eni nid o ewyllys gŵr, ond o'r † Hâd anllygredig: Rhaid i ti er glaned wyt oddiallan gael newid dy ¶ naturiaeth oddifewn, neu fe a'th losgir di yn dy Blû, a'th foneddigeiddrwydd a'th fynwyr dy hunan. Ac am grêd a bedydd

---

* *Act.* xxiv. 25. ¶ *Act.* xxvi. 18. † *Joan.* i. 13. ¶ *Jago.* i. 18.

bedydd dyfrllyd, nid yw hyn fwy na gwell-
tyn yn y dommen, oni chei di gyda * hyn
yr ailenedigaeth.

Eryr. *Peth na wn i oddiwrthyf fy bun-
au yw 'r ailenedigaeth, er i mi a'r glŷst glywed
sôn am dani.*

Colomen. Yr ailenedigaeth yw dyfodiad
dyn allan o'r naill fŷd i'r llall yn y by-
wyd ymma. Pan fo'r ¶ enaid yn yr yf-
bryd (mewn poen dan weiddi) yn torri
drwy gwrs naturiaeth oddifewn, heb fynnu
moi ddal yn hwy ynghrôth y meddwl da-
iarol, ond er gwaethaf pŵb creadur yn dy-
fod allan o dywyllwch i ¶ oleuni, allan o
fryntni ysbrydol i burdeb, allan o gŵs i
gariad, allan o gaethiwed i rydd-did nefol,
allan o'r carchar i reoli, § allan o helynt
y bŷd i gymdeithas Seinctiau, allan o fon-
wes cythreuliaid i gwmnhi angelion Duw,
allan o fŵn y cnawd i glywed llais Duw,
allan o'r oferedd i fobrwydd meddwl, all-
an o'r chwerthiniad i brudd-der paradwy-
saidd, allan o'r cnawd drewllyd i'r ysbryd
bywiol, ac allan o groth naturiaeth i'r Gaer-
saem

F 3

* *Act. viii. 13. 23. ¶ Ioan. iii. 3. ¶ Act. xxvi.*
18. § *Eph. ii. 1, 2.*

falem nefol. Mae yn yr Ailenedigaeth ddwy ran. Un i'r enaid, a'r ysbryd, am yr hon yr ydym ni yn fôn, a'r llall i'r corph yn y diwedd yr hon a elwir, mab-
 ¶ wyfiad y corph. Ac fel y mae'r corph yn y bedd heb i eni hyd yr adgyfodiad, felly mae'r enaid yn pydru yn naturiaeth ne's iddo adgyfodi gyda Christ, Ac fe wna Duw i ddyn weled i fod ef yn gorwedd yn uffern, ac yn llechu yn y ddaiar, cyn iddo ddwyn y meddwl i baradwys.

Eryr. *Yr wyt ti yn fôn yn fynych am baradwys. A wyddost di Pwy fydd yno?*

Colomen. Dôd gennad i mi i fôn yn ddi-fyr am fy ngwlâd am brô fy hunan. || Rhaid i bawb fôn am ei gartref. Rwi (mewn rhan) ynddi yn barod, a'r Colomennod gyda'm fi fel y dywedais i ti.

Eryr. *Ond Beth ped fawn i yn dy lâdd di'r awron, i ba le yr ait ti?*

Colomen. I mewn ymhellach i'm gwlâd, canys ni ellir mo'm gwthio i allan o'm naturiaeth, a naturiaeth nefol yw paradwys.

Eryr. *A wyddosti beth yr wyt ti yn i ddywedyd?*

Colomen.

Colomen. Gwn, er na fedrai beri i ti ddeall.

Eryr. Onid oes arnat ti ofn marw erbyn i gyd?

Colomen. Nagoes, mwy nag ar un fydd wedi blino, fynd iw wely i orphwys. || Cenad yw angau oddi wrth fy nhad i'm dwyn i adref allan o ysgol y byd hwn fel allan o garchar y cnawd.

Eryr. Ond mae ofn marw ar eraill?

Colomen. Mae iddynt hwy achos, Canys pan fo angau yn marchogaeth attynt hwy, † mae uffern wrth ei scîl ef.

Eryr. Pam nad oes arnat titbau ofn marw?

Colomen. Am fôd un arall wedi marw drosofi, a hwnnw yw fy meichiau i. A digon yw naill ai iddo ef, § ai i minnau farw.

Eryr. Oni bu efe farw dros bôb un arall cystal a thitbau?

Colomen. Fe fu farw dros bawb, ac mae pawb yn cael llês oddiwrtho dros amser. † Ond nid ydynt hwy yn i garu ef, ond yn ymollwng || oddiwrtho i fyw ac i farw fel *Balaam*. Ac oni bai iddo erioed ymroi a chytuno i farw, ni buase y byd ymma yn

F 4

sefyll .

|| *Phil.* i, † *Dat.* vi. § *Heb.* vii. † *Heb.* ii.

|| 2 *Cor.* v.

sefyll munud awr ar ôl cwmp Adda.

Eryr. *Ond ni bu efe farw lawer blwyddyn ar ôl hynny.*

Colomen. *Ond deall di (O Eryr) † iddo addo a bwriadu marw er sylfaeniad y byd, a'r peth a fwriado efe, mae hynny fel ped fai wedi i wneuthur yn barod.*

Eryr. *Ond a fwriadodd ef wrth farw gadw pawb?*

Colomen. *Mae cariad y Tâd yn y mâb yn gwenu a'r bawb, ond mae || digofaint y Tâd, ai Arglwyddiaeth § ofnadwy yn gadel ac yn gwgu ar lawer. Felly y mae Trugaredd a chyfiawnder yn un, ac yn mynnu ei diweddion. † Nid yw'r rhain yn Nuw yn ymryson. Ond yn digoni y naill y llall, ac yn ymorth yn ei gilydd erioed. Fel llawenydd a thristwch yn yr un galon. Ewyllys calon y Tâd (sef yr Achubwr)) § yw achub y pechadur, ond mae'r cynhyrriad trugwyddol fel tân, neu fel chrochenydd. Dwfn yw gwreiddyn y matter ymma (fel y dangoswyd o'r blaen) a phôb Dyscawdwr ai reswm ganddo, mewn amryw opiniwnau,*
Hyn

---

† *Dat. xiii. 8. || 1 Tim. ii. 4. § 2 Pet. iii. 9.*
† *Psaln ci. § Rbaf. ix.*

Hyn fydd ddigon i'r call, a gormod i'r gwatwarwr. Ac am y gwan ei ddeall a'r fychedig ei galon, disgwilied yn ddistaw. mae 'r dydd yn gwawrio, a'r dyfnder yn ymagoryd i dderbyn i'r fonwes olau y rhai fel gofalus.

Eryr. *Nid yw byn yn bodloni dim ar feddyliau rbai?*

Colomen. * Ni fodlonir rhai byth, nag yn iy bŷd ymma, nag yn yr hwn a ddaw. Ond bydd di fodlon ynghariad Duw, fel y mynne efe i bawb fôd: Bwyttu o bren y bywyd, er bôd llawer yn ymgipio am ffrwyth pren gwybodaeth da a drwg yng-hŷd. Digon yw i ddyn wybod hŷd, a llêd, ac uwchder a dyfnder cariad y Goruchaf tu ag at ei enaid truan: a'r holl wybodaeth arall a dderfydd ac a ddiffydd fel canwyll pan godo y tymhestloedd olaf.

Eryt. *Ond (wrth bynny) i ba beth yr ydym ni yn ymddiddan? Onid gwiw cael gwybodaeth nid gwiw siarad nag ymosyn am dani?*

Colomen. Bywyd tragwyddol yw adnabod y Tâd yn y mâb, Ond ¶ angau yw i adnabod allan o hono, a gorthrymder ysbryd. Nid

---

* 1 Cor. xiv. 38. Eph. iii. 18, 19. ¶ Joan xvii. 3.

Nid yw'r Tâd yn i ganfod ei hun allan o'r mâb, ond yhddo, a'r mâb ynddo yntau, Ond fel yr oedd yr Iddewon yn edrych ar y mâb allan o'r Tâd, (heb adnabod yr un o'r ddau) felly y mae llawer yn edrych am Dduw allan o'i ddifyrrwch ai anwyl fâb, ac yn i gael yn dân lloscadwy.

Eryr. *O Golomen. Yr wyt ti yn rhy gyflym i mi. Ond oni fedri di fôd yn falch am bynny?*

Colomen. Ni fedrai, ac ni feiddiai fôd yn falch. Canys nid fyfi am gwnaeth fy hunan. † A'r hwn am gwnaeth i yn wirion ymhôb peth, iddo ef y byddo'r glôd bÿth. Nid oes gennif na llais, na lliw, na llŷn na phluen o'm gwaith a'm gallu fy hun: Nag ymffrostied nêb ynddo ei hunan ond yr hwn sydd o hono ei hunan, yn fendigedig ymmysg pawb ar ai hedwyn mewn cariad.

Eryr. *Ond mae (er bynny) llawer yn boywfeilchion, yn ymfrowni, ac yn ymosod allan, orau y gallont.*

Colomen. Erhynny, nid yw dÿn o hono ei hun ond fwp o wenwyn; ‡ a thelpyn o bridd, ac anifail brwnt cysgelyd aneallus, neu wellt yn § glâs yn

---

† *Psal. c. 3. Jer. ix. ‡ Gen. iii. 19. § Preg. iii. 18.*

yn gwywo, Twrr o § escyrn yn pydru, Gwâs i ddiatol yn nhommen y cnawd, Ac a ddyle hwn (dybygi di) fod yn falch? Je er bôd rhai yn Seinctiau ynghyfiawnder yr Arch, mae nhwy yn gweled nad yw ei cnawd nhwy ond blodeuyn, † ni all y Goruchaf aros llygaid a meddyliau uchel. Ac * fe a oftyngir y brynniau fel *Dagon* a *Jezabel*. Canys lle y bo balchder mae ynfydrwydd, ewyllysgrwydd, anghofusdra, creulondeb, drwglygad, cenfigen, ymrafael, anfodlonrwydd, gwaed, cynnen, malais, ymladd, gwagfost, dirmyg, anair, ymgystadlu, ac ymchwyddo ymhôb drygioni.

Eryr. Onid oes dim o'r pethau ymma yn eich mysg chi?

Colomen. Fel y mae'r afiechyd yn § yr iachaf, neu ddraen yn y troed, neu wynt yn y cylla, neu ascwrn ‡ o'i le. Mae pechod yn olrhain dŷn da, i geisio i ddal. Ond y mae meddwl dyn drwg yn dal, ac yn gogdiwedd ei bechod. Mae'r ¶ naill yn marw-hau, a'r llall yn magu * ei anwylchwant. Mae

---

§ *Esay* xl. 7. † *Psal.* cxxxviii. 6. * *Dib.* xvi. 5. § *Rbuf.* vii. ‡ *Gal.* vi. i. ¶ *Rbuf.* viii. 13. * *Psal.* xviii. 23.

Mae 'r naill yn ei ofni, ac yn ei gashau fel gelyn, a'r llall yn ei groesafu iw feddwl fel ¶ siwgrwr dan ei ddannedd. Y naill sydd yn ei chwant a'i natur fel brithyll yn y dwfr, a'r llall yn nosio allan o hono ei hunan am ei fywyd. Y naill fel yr hŵch a'r afr, a'r llall fel y ddafad ddiniwed yn adnabod llais y bugail.

Eryr. *Sôn am y bugail yr wyti. Qnd mae llawer llais yn y bŷd, a swm rhesymmau lawer. Pa fodd yr adwaenost di lais yr ysbryd glân ymysg y cwbl?*

Colomen. Oni wyddost ti y medr oen bâch adnabod llais ei fam ei hun ymysg cant o ddefaid. Nid oes neb a fedr ddirnad y gwîr ysbryd † ond y sawl sydd ai natur ynddo, am hynny ofer yw rhoi arwyddion a geiriau iw adnabod.

Eryr. *Wrtb bynny. Yr wyt ti yn gadel pawb iw feddwl ei hun.*

Colomen. Pan fo'r gwîr fugail yn llefaru, a dŷn yn ei glywed, mae 'r galon yn llosgi oddifewn, a'r cnawd yn ‡ crynnu a'r meddwl yn goleuo * fel canwyll, a'r gydwybod yn

---

¶ Job xx. 12. † Joan. x. ‡ Luc. xxiv. * Hab. iii. 2.

yn ymweithio fel gwin mewn llestr. a'r ewyllys yn plygu i'r gwirionedd: ¶ Ac mae'r llais main nefol nerthol hwnnw yn codi y marw i fyw, o'i fedd ei hunan, i wisgo'r goron, ac yn newid yn rhyfedd yr holl fywyd i fyw fel oen Duw.

Eryr. *Onid oes cnawd yn gorchfygu y gorau o bonoch.*

Colomen. Nag oes. Y mae cnawd dro-som ond nid yw fo yn gorchfygu monom. Ond fel tŷ *Saul* yn myned wannach. Canys, y neb fydd yn yr Arch a groethoeliasont y cnawd ai wyniau, ai chwantau. Mae nhwy fel dynion wedi meirw i blefferau a chlôd a chyfoeth y byd, nid ynt fywiog iddynt † nag ynddynt. Maent wedi gwywo yn ei synwyr, ai hewyllys ei hunain, ac yno mae'r blodeuyn tragwyddol trwyddynt, ynddynt, iddynt.

Eryr. *Pa beth (meddi di) yw'r cnawd yr ydym ni yn fôn am dano, gan fôd llawer beb ddeall ei geiriau ei bun?*

Colomen. Y cnawd yw pôb peth dan yr haul a'r fydd o'r tu allan i'r dyn oddi-fewn. Pa beth bynnag fydd ddarfodedig,
ac

ac nad yw dragywyddol cnawd yw. Cnawd
yw synwyr dyn, a phlefer y byd. Cnawd
yw chwaryddiaeth hên ac ifangc. Cnawd
yw ymborth a hiliogaeth dŷn. Cnawd yw
amser a phôb peth ar a derfynir ynddo.
Cnawd yw ewyllys a dirgelwch dynion.
Cnawd yw gweddiau a phregethau llawer.
Cnawd yw anrhydedd gwŷr mawr ac u-
wchder gwŷr mân. Cnawd yw pob peth ar
a all dŷn naturiol i weled, ai glywed, ai gael,
ai gynnwys. † A gwellt yw pob cnawd. Well
gwywo y mae. Nid yr un yw dros un
munud. * Mae anadl Immanuel yn chwy-
thu ar y blodeuyn ymma, fel ar llyffeuy-
n gardd, yr hwn a lychwina rhwng dŷ fy-
fiedd: fe elwir y cnawd ymma wrth henw
¶ Henddyn, am i fôd yn gyfrwys i dwyllo,
yn hawdd i gofio, yn anhawdd i adnabod,
yn gynnefin a dŷn, ac fel tâd iddo. Cnawd
y gelwir ef, am i fôd ef am ddyn fel di-
lledyn, yn anwyl iddo, yn agos § atto, yn
rhan o hono, yn tyfu ynddo, ac yn pydr-
u wrtho. Y cnawd ymma yw Gelyn Duw,
Gwenwyn dŷn, litrau uffern, Delwanifail, An-
wylyd pechadur, lloches rhagrithiwr, Rhwyd
y prŷf

---

† *Rbus*. viii. * *Esay* xl. ¶ *Eph.* iv. 22. § *Gal.* v.

y prŷf coppyn, marfandwr eneidieu, Car-
tref y colledigion, a thommen y cythreu-
liaid. Gwae, Gwae, Gwae y rhai sydd yn
byw yn y cnawd; ni all y rheini na bod-
loni Duw, na bôd * yn gadwedig, oni ddy-
chwelir hwynt.

Eryr. *Pwy yw y rheini sydd yn byw yn y
cnawd, yn ôl y cnawd?*

Colomen. Ped fawn i yn henwi 'r cwbl,
mi hennwn y rhan fwyaf o holl drigolion
y ddaiar, y tywyfogion beilchion, yr offeir-
iaid mudion, y ilefarwyr myglyd, y gwan-
dawyr cysglyd, y professwyr gweigion, yr
uchelwyr trawfion, y tenantiaid ffeilfion, y
rhai ifaingc nwyfus, y rhai hên ofergoelus,
yr ufdufiaid anghyffion, yr ymosynwyr par-
tiol, y cyfreithwyr cyfrwyfddrŵg, y bon-
eddigion briwfiongar, y tlodion rhagrith-
iol, y gwerin anwybodus, yr yfcolheigion
chwyddedig, y milwyr anrhesymmol, y tre-
thwyr digydwylod, y tafarnwyr anifeiliaidd,
y cynllyfanwyr segur-llyd, y gwyr chwet-
won, y gwragedd anufydd, y plant cyndyn,
y masweddwyr sidanog, y lladron anweled-
ig, y llofruddion maleisus, y cynhennus
diriol,

dîriol, yr ymladdwyr gwaedwyllt, y god-
inebwyr anifeiliaidd, a holl addolwyr y lly-
thyren, a'r cyffelyb i'r rhai hyn, am y
rhai y dywedwyd o'r blaen, ‡ ac yr wyfi etto
yn tyfïolaethu, nad y rhain yw etifeddion te-
yrnas Dduw. Mae rhain yn boddi yn y cnawd,
ac heb adnabod rhodfeydd ysbryd y bywyd.
Meirwon oeddynt, meirwon ydynt, a meir-
won fyddant oll, oni eilw Duw rai o hon-
ynt.

Eryr. *Beth a wna dyn i ddyfod allan o'i
gnawd i'r ysbryd glân, ac allan o bono ei hun
i fyw yn Nuw?*

Colomen. Mae llawer yn ymosyn ac yn
ymbalfalu dros amser, ac yn ceisio unioni
cangen gam ei naturiaeth ei hunain, ond
mae nerth natur ¶ fel llanw yn gorchfygu yn
yr y diwedd. Ac yn y diwedd y mae barnu,
yn hwyr y bydd dydd y farn. Dyn a der-
wen a diwrnod ŷnt anhawdd i hadnabod.
Ond os myn neb i wadu ei hun a dilyn
yr oen yn yr ailenedigaeth, a pharhau hyd
y diwedd, a bôd yn gadwedig, || Na ddi-
ffodded mor golau fydd ei gydwybod, * ond
chwythed

---

‡ 1 Cor. vi. Gal. v. ¶ Luc. xiii. 23, 24. || Mat.
xix. 28. * Mat. xxiv. 13.

chwythed ef i oleuo, a dilyned oleuni Duw,
a'r seren forau ynddo, ac fe a gyfyd yr haul
yn ddisclair arno.

Eryr. *Pa beth yw 'r seren forau konno?*

Colomen. Sicrwydd gwybodaeth, Gwyfll
yr ysbryd, siŵr lygad ffydd, érnes perffei-
thrwydd, sêl *Jehovah*, a thýst tri yn un,
* angor yr enaid, a'r cwbl pan fo dýn yn
y goleuni yn adnabod cariad Duw atto,
ynddo a thrwyddo, mewn nerth a hedd-
wch ryfedd.

Eryr. *Ob. Beth a wna i gael byn ynof fy
bunan?*

Colomen. Rhaid yw curo yn galed ¶ wrth
ddrŵs Duw mewn gweddiau, fel cardottyn,
ac nid tewi nes cael. Mewn ysbryd a me-
ddwl yn y porth bôb munud, Canys y Sawl
ai gofynno ai caiff.

Eryr. *Ond mae llawer yn gweddio beb fôd
nês. Pa brýd y mae gweddi dýn yn cyrbaeddyd
monwes Duw?*

Colomen. Pan fo ysbryd Duw yn ochnei-
dio (yn ddigymmysg) mewn dyn, Pan
fych di yn ymroi i Dduw, ac ewyllys i
geisio ysbryd Duw fel cynnyscaeth i'r enaid;

G

Ac

Ac hefyd yn ymgryfhau i barhau yn daer, ac yn wangcus nes i ti i gael. O blegid nid cnoc neu ddau fydd ddigon wrth ddrws Duw. Mae llawer cythrel nad â allan drwy ympryd a gweddi heb ffydd, na thrwy ffydd heb ympryd a gweddi. Ac mae'n agos drô mawr ar dywydd: Mae taranau ysbrydol, Mae daiar-grynfâu ysbrydol. Mae lleisiau ysbrydol, Mae cenllysg ysbrydol, Mae mellt ysbrydol, Mae dreigiau ysbrydol, a barn ysbrydol. Ac mae'r rhain i gŷd yn anweledig yn ysbryd dŷn, ymwrandawed dŷn a'i galon, ac fe gaiff glywed y pethau hyn ynddo ei hunan, Mae llawer a fyddai wych ganddynt drafaelio yr holl fŷd drosto, ond nid adwaenant y bŷd mawr helaeth yn y galon, ond mae'r borau wedi gwawrio i ddyn yw adnabod ei hun, canys mae'r priodfab yn barod, ar brenin, ar barnwr, wrth y drws.

Eryr. Ond mae llawer yn dywedyd er ystalm fôd y barnwr ar ddyfod, a bôd ei fŷs ef yn codi clicced y drws er-ys llawer blwyddyn. Er bynny ni wela i mono fo etto yn ymddangos, na dydd y farn etto wedi dyfod.

Colomen. Mae dyddbarn wedi dechrau yn barod yn y gydwybod, ac fe a'i datcuddir yn yr amlwg pan ymddangoso y Duw mawr.

Nid

Nid yw ef yn oedi dyfod fel y dywaid rhai sydd heb i ganfod ef, nai gydnabod yn llenwi 'r hollfyd, yn gweled pob peth, yn barnu'r teyrnafoedd, yn cyffroi yr holl naturiaethau, yn ceryddu cydwybodau, yn cyflawni prophwydoliaethau, ac yn agoryd yf-crythrau. * Er ir Iddewon ddigwil yn hîr am y Messiah ni dderbynient mono pan ddaeth am na ddaeth ef yn y ffigûr yr oedd-ynt hwy yn disgwil am dano, felly mae fo yr awron yn barod i ddyfod i'w deml, ond pwy a all aros tân y toddudd a sebon y golchyddion? fe ddaw, ac fe gaiff pawb ei weled fel y dywedais i am y Diluw o'r blaen.

Eryr. *Yr wyt ti yn myned oddiwrth y Questiwon a ofynnais i ti.*

Colomen. Felly yr oedd Jachawdwr y bÿd pan ofynnid iddo lawer peth drwy synwyr y saph. Ac ni thâl y cnawd mo'i ateb, Ar sawl sy'n fiarad llawer ymysg dynion nid yw fo yn clywed fawr o lais Duw a pharadwys. A gwell i mi dewi na dywedyd wrth un byddar rhag dywedyd geiriau segur. Canys rhaid rhoi ¶ cyfrif am bôb gair diwaith.

G 2

Eryr.

Eryr. *Beth (wrth hynny) a ddaw a bon-om ni sydd yn siarad rbyd y dydd am y peth cyntaf a ddél i'n pennau?*

Colomen. Mae ysbryd dyn siaradus yn farch i ddiafol heb un ffrwyn yn ei Safn: ô pa sawl mîl yn yr wythnos o eiriau se-gurllud y mae pawb agos yn ei traethu? yr holl eiriau budron, anllad, diofn, dig-llon, afrywiog, anneallus, enllibiaidd, rhy-ddion, yr holl eiriau gwatwarus, meddwa-edd, bloddestgar, farrig cyfrwyfddrwyg dry-gionus, pan ddelo'r rhain i gyd fel lluoedd mewn arfau i gyfarfod y pechadur, Beth a ddaw o'i obaith ef y dydd hwnnw? † Am hynny gwaedda yn tuan am yr ysbryd glân i fôd yn borthor ar ddrws dy wefusau, † Cyn.i ti ddywedyd gormod.

Eryr. *Onid beth os dywedais i ormod o ei-riau yn barod na fedrai gofio un o fil, (er bôd yr angelion wedi ei printio nbwy er cyn-ted y daethant allan o'm genau?)*

Colomen. Selia dy enau o hyn allan ac eg-or dy gydwybod o flaen Duw, a glŷn yn gal-ed with yr Arglwydd Jetu ar iddo fôd yn feichiau drosot ar ddydd y farn, ac na chwig-ddydd

ddydd na nos nes cael sicrwydd oddiwrtho,
mae ar y dledwr ofn cael i arrestio ai ddal
ai garcharu nes iddo dalu yr hatling eithaf.
Pan bechodd Adda fe ddywedodd wrth yr
Arglwydd (*Jehovah*) mi a glywais dy lais
di yn y gydwybod, ac a ofnais, ac a ym-
guddiais. ¶ Dymma fynydd *Sinai* a dirgel-
wch y daran, Dymma gydwybod ledrad-
aidd yn ceisio (pe bai bosibl) ddiangc o'r
tu * cefn i Dduw allan o'i olwg. Ac am
fod y goleuni cyhuddgar ymma mewn dyn;
mae arno gywilydd wneuthur o flaen pawb
y peth naturiol nad yw'r anifail yn rhuso
i wneuthur. Canys mae discleirdeb Delw
Duw ar enaid dŷn, er na wŷr yr enaid mo
hynny yn eglur nes torri o'r gostret bridd,
a myned o'r meddwl allan o'r corph. Am
hynny gochel di adel dim llwgr, ac euo-
grwydd ar dy gydwybod, na dim crown
yngwaelod y briw. Canys ¶ os bydd llŷn
a delw y pechod (fel bwbach uffern) yn
y gydwybod, pob peth a'th gynhyrfa, a
phob digwydd a'th ddychrynnu. Os gwnei
di ddim (mewn meddwl gair neu weith-
red

G 3

¶ *Gen. iii.* * *Job. xxi 15.* ¶ *Heb. x. 22.* *Levet.*
xxvi. 36.

red neu ymddygiad) yn erbyn dy gydwybod, mae taran yn nesha ynot yn dangos ei llef. Ac os pâr dy gydwybod i ti wneuthur y peth ar peth sydd dda (drwy estyn bÿsoddifewn ai ddangos i ti) os ti ai hef-ceulufi, ac a droi heibio, mae Scrifen ar dy fôr di yn peri i'th gymmalau di oddifewn figlo. * Ac heb law hynny (Deall hyn O *Eryr*) fod delwau ym meddwl pob dyn, a'r rheini yw lluniau pob peth a welodd y llygad yn y byd, maent yn ymddangos oll megis mewn drych yn y meddwl, a'r lluniau ymma a barhant byth onis distrywir hwynt cyn i'r corph farw. § Nid oedd ond un ffordd ar ran Duw iw difetha, fe gymerodd ei anwyl fâb ai ddelw ei hunan ac ai tarawodd yn erbyn dy ddelwau di, fe a dorrodd ei dd elw ei hunan ac ai lladdodd ar y groes, fel y difethid eulynnod dy galon dithau drwy nerth ysbryd y groes. † Ac os mynni di gael heddwch cydwybod, A heddwch a barhatho byth, ‡ Gwybydd y gwneir i ti wybod, pa fodd y bu (Christ ief enneiniog Duw) farw drosot ti, a thithau ynddo yntau, ac yntau ynot tithau,

A

* *Jag.* iv. 17. § *Ezek.* xiv. 4. † *Joan.* iii. 8.

‡ *Rbus.* vi.

A thrwy gredu hyn i gyd ynghyd, mae'r
gydwybod yn cael ei hyscubo yn lân drwy
ffydd, ai hyscfnhau oddiwrth yr holl hên
feddyliau pechodol er brynted fuont. Gwaed
yr Oen sy'n golchi 'r enaid, a'r dwfr gyd
a'r gwaed. * Ac yn y dwfr a'r gwaed hwn-
nw oddifewn mae rhinwedd, a holl nerth
ysbryd y Duw byw tragwyddol, Dymma
'r ffynnon agored ynghrist i ti, ac ynot ti
iw ddiodi yntau, Pob peth sydd o Dduw,
ac nid o ddyn, am hynny disgwil di wrtho.
Ac o achos dy fod di yn fon am bechod
y genau, ac am ddygioni geiriau, Cofia
byth fod meddyliau'r galon yn eiriau syl-
weddol ynghlustiau y Goruchaf. A thra fo
meddyliau'r cnawd ynot ti, mae nhwy fel
bytheuaid yn dy ganlyn di ddydd a nos,
ac yn gwneuthur fwn amherffaith ynghlu-
stiau 'r Barnwr. O i ba le y diangi di
rhagddynt ond allan o honot dy hunan?
Mae un meddwl ofer yn drymmach na'r
holl ddaiar, canys nid yw'r ddaiar ond am-
ferol, ond mae'r meddwl yn dragwyddol.
Ac hefyd nid yw'r llais oddiallan ond adlais

G 4

y

---

* I Joan. v. Heb. ix. 14. Zach. xiii. 1. 2 Cor.
v. 18. Psal. xiv. 1. Jer. iv. 14.

y fwn oddifewn. Ac mae meddyliau pawb, agos yn rhedeg allan oddiwrth Dduw drwy y llygaid a'r clustiau at bethau gweledig darfodedig, heb fedru, nag heb gael aros i mewn i wrando ar y llais anrhaethadwy yn yr ysbryd; Mae'r gelyn wedi tynnu allan lygaid a chlustiau pob dyn agos at y peth a wnaed oddiwrth yr hwn ni wnaed ond oedd erioed. ||

Eryr. Sôn yr wyti yr awron am ryw fyd oddifewn, nid wi 'n deall mor petbau byn.

Colomen. Mi soniais am hyn o'r blaen. Ond nid yw rhai yn deall er dywedyd deirgwaith yr un peth, am fod y cnawd fel sachlen ddû ar ffenestri 'r meddwl. 'Rwyti o ddŷn ynghanol pob naturiaeth er nad wyt yn gweled. Na wrando ar y mesur-wyr cnawdol, sy'n sôn gormod am yr un mil ar hugain a chwechant o filldyroedd fydd yn gwregysu yr holl fyd, ac yn bwrw fod tairmil o ganol gwaelod y ddaiar i'r wynebion, a phedwar myrddiwn oddi ymma i'r haul, a phedwar ugain oddiwrtho ef i'r wybren, ac oddi yno i'r nêf gym-maint ac i'r ddaiar. Ond mae gair y ffydd yn

yn Swnio ynot ti. ¶ Mae'r Drindod gyd a'th di, Mae paradwys ac uffern drwy bôb lle, fel y dywedais i o'r blaen.

Eryr. *Er a. ddywetteb di. Nid yw byn yn mynd i'm pen i, nag im calon cbwaitb. Ar pen yw draws y galon. Pa fodd y mae i ddyw feddwol beb gamfeddwol am y petbau byn?*

Colomen. Ni all fôd ond un anfesurod, A hwnnw am i fôd ef yn berffaith, rhaid iddo fôd + ymhôb man ar unwaith, ac yn llefaru wrth bawb yn waistad, yn clywed, ac yn cynnal pôb peth ar unwaith, nid rhân o hono fydd ymma, a rhân accw, canys nid oes mor rhannau ynddo. Ond mae fe i gyd, ac yn gwbl, ac yn hollawl ymhôb man ar unwaith, Am hynny y galle Moesfen chwedleua ag ef wyneb yn wyneb. Canys yr oedd yr holl Dduwdod o flaen ei lygaid ef. Ond ni wêl nêb hyn ond y meddwl ysbrydol. Fel na || ellir gweled yr haul ond yn ei oleuni ei hunan. Pwy fydd yn gweddio? neu pwy fydd yn pregethu? neu yn rhoi trô yn y bÿd, ac yn gweled fôd yr holl Dduwdod i gyd, ief y Duw mawr

---

¶ *Rbus.* x. 7, 8. + *Jer.* xxiii. 24. || *Math.* xi. 27.

mawr ai holl olwg arno? ac yn deall mai
lle y mae ei gariad ef, yno i mae bywyd a
pharadwys, ac lle mae ei ddig ef, yno y
mae angau ac uffern. Hwn * yw'r Duw
anfesurol bendigedig byth, yn ymlonyddu
ynddo ei hunan, ac iddo fe bo'r glod ym
mhôb man yn dragwyddol. Ni || ddyle
dyn fôn am ei enw ef heb barch a chryn-
fa, canys ynddo y mae pawb yn fon am
dano. ¶ Oi flaen ef y mae'r nefoedd yn
diange, a char ei fron ef y mae'r angelion
sanctaidd † yn ymguddio, Ond mae dyn-
ion fel anifeiliaid § direfwm uffernol, yn
rhuo, yn anghofus yn cablu, yn camarfer
y gair, yn tyngu, yn drwgfeddwl, yn mell-
dithio, yn rhegi eraill ai heneidieu ei hun-
ain, heb weled fôd y tân aniffoddadwy wrth-
ynt ac ynddynt. Ac mae rhai eraill (Dru-
ain) yn edrych am Dduw o hirbell, ac he-
fyd yn gweiddi am dano oddiallan, heb
weled fôd ffynnon a gwreiddyn ynddynt yn
ceisio tarddu a thyfu drwyddynt, ¶ Canys
mae fe gyda phôb dyn er cynddrwg yw,
yngoleuo pôb dyn ar fydd yn dyfod i'r
bÿd,

---

* *Rhuf.* xi. 36. || *Deut.* xxviii 58. ¶ *Dat.* vi.
† *Esay* vi. § *Rhuf.* iii. 14. 18. ¶ *Joan.* i. 9.

bŷd, * ond er i fôd ef drwy bawb nid yw
fe yn cael aros ond yn ymbell un. Y Sawl
fydd gantho glûst i wrando, gwrandawed.

Eryr. *O Golomen. Onid wyti yn blino bell-
ach a siarad am y petbau byn? Ni fynnwn i
mo'th flino di chwaitb.*

Colomen. Edrych di ar dy ragrith, ond
dydi dy hun fydd yn ceisio escus? Nid
wyti nês er blino, nac er rhagrithio, ac
ymescuso. Nid oes dim blinder arnafi, Pe-
thau nefol yw fy mywyd, Ac fe am gwna-
ed i o bwrpas i ddwyn tyftiolaeth. A rhaid
i bôb llestr wasanaethu yw ddiwedd ai ddef-
nydd. Nid yw 'r angelion yn blino yn
canu, ac yn canmol. Ac yr ydychwi yn
gweddio. Gwneler dy ewyllys ar y ddaiar
fel yn y nêf.

Eryr. *Onid oes (er bynny) rai o bonochwi
yn swrthdrymion?*

Colomen. Yr ewyllys fydd ¶ barod ond y
cnawd fydd wan, Nid yw'r dyn gwan yn
blino ar ei fywyd ond ar ei gletyd, ac eisi-
au bôd yn gryfach, ac mae nerth newydd
yn ddescyn ar y llefcas os diſgwlhant † am
dano

---

* *Job. xxiii. 12. ¶ Mat. xxvi. 41. † Esay lx.*
30, 31.

dano oddiuchod, y gwan a faif, a'r cryf a fyrth.

Eryr. *Ond beth meddi di a wna dyn sy'n barod i ymollwng dan ei feddwl, ac i orwedd dan ei faich yn ddigalon?*

Colomen. Nhwy ddywedant, nad trom ond y ddaiar, ac er trymmed yw hi, (er ei hoed) mae Duw yn cynnal i fynu y § ddaiar ai holl gyrrau ar ei air ei hunan, ac heb chwyfu na dyffygio. Edrych dithau arno. Hwn a ddichon gynnal dy galon dithau er trymmed yw. Hwn fydd yn gosod ei fraich dan ei || wyn. Edrych a gwêl fel y mae efe yn dwyn oddiarnat yr hên nerth, ac yn rhoi i ddynan truan nerth newydd, ac yn i lenwi ag îrder newydd (fel y mae 'r gwreiddyn tra barhatho bôb blwyddyn yn danfon i'r canghennau ddail a ffrwyth newydd.) Canys yn y gwreiddyn y mae'r bywyd. Y Tâd *Abraham* a obeithiodd yn erbyn rheswm dan obaith, † felly y gwnaeth Barac a Gideon a Habbacuc, ac *Esay*, a llawer eraill yn ddiweddar, ac yn * yr oes hon, fe fyddai rŷ hîr i ti glywed y cwbl, Ond

---

§ *Esay* xl. 28. || *Esay*. xl. 21. † *Rhuf.* iv. 18.

* *Heb.* xi.

Ond gwŷch gan bawb fôn am y peth y mae efe yn byw ynddo, ac arno. Oni elli § di ddwyn i fynu dy ffyrdd a'th feddyliau, Treigla dy holl † hunan ar yr Arglwydd, sef arno neu tuag atto o'r hyn lleiaf, || ac efe a'th gynnal di dan y maen melin. Ac os myn y Tâd rhaid i ti berchi ei fâb ef yn y cwppan chwerw er mwyn llâdd y pechodau, Rhaid iw bod yn fodlon i orwedd yn farw yn ei fedd ef cystal ac i eistedd yn ei gadair, Mae cŵr y meddwl yn bysfigwriaeth, y mae Duw yn i roddi i rai y mae efe yn i garu, i dynnu i lawr ei balchder. Hiliogaeth Duw yw ysbryd dŷn, ac mae Tâd ysbrydoedd yn i cosbi, cwympha dan ei draed ef, ac di ‡ geigyffur.

Eryr. *Mi welaf fôd y Golomen yn bedeg heb flino mewn daioni, er bôd eraill fel yr bwyaid yn fuan yn cwympo i'r pyllau. Gwyn ei bŷd y rhai sydd heb ddyffygio wrth bedeg uwchlaw'r bŷd ymma.*

Colomen. Onid wyti (O Eryr) yn un o'r rheini?

Eryr.

---

§ Dib. xvi. 3. † Ps. lv. 22. || 1 Pet. v. 7.
‡ Heb. xii. 9.

Eryr. *Nag ydwyf etto ysywaith. Nid oes flinder wrth ofer-siarad, ond buan yr wyfi yn blino wrth fôn am beibau nefol. Ac er hynny tra fwyfi yn dy gwmnbi di mi debygwn fod rhyw fath ar ddifyrrwch ysbrydol yn fy newyn i ymlaen.*

Colomen. *Am hynny Glŷn ynghymdeithas y rhai nefol: Hawdd yw adnabod rhagrithiwr wrth ei gymdeithion. § Safnau diafol yw cymdeithion drwg yn llyngcu meddyliau 'r gwirion. Gelod penagored yw 'r gwŷr cyfrwysddrwg, yn sugno'r meddwl ¶ yn ddistaw i uffern allan o'i gof ei hun, ac allan o gariad Duw. * Ond am gwmnhi da di a glywaist o'r blaen faint a ddywedodd y gigfran yn ei erbyn. Mae yn sicr Efrau ymysg y gwenith, ac mae etto wlydd ymysg y llysiâu, a Judas ymmysg yr Apostolion, a nadroedd dwfr ymysg y pyscod, Ond er hynny Gwae a wrthodo dda am fod drwg wrth ei ystlys, a gwae a gamgymmero y naill am y llall.*

Eryr. *Ond ni wela fi etto un Eglwys bŵr i mi i uno gyda hi: Nid oes un yn gwneutbur*

---

§ *Dib. xxii. 24, 25. ¶ Dibar. i. 14, 15.*

* *Dib. iv. 14.*

daioni, nag oes un, (ac er hynny mae un a
bwnnw meddi yw Christ.) Ond dywaid y
gwîr sydd dan y llenn, Onid yw 'r Eglwysydd
newyddion ymma cynddrwg a'r eglwysydd plwy-
fol gynt?

Colomen. Mi ddywedais o'r blaen fod lla-
wer yn medru lleisio fel colomennod ac
fel cigfrain hefyd. Mae yn yr eglwysydd
lawer o adar eraill, mae 'r wyddwalch, a'r
forwennol, a'r barcud, a'r gôg, a'r gwalch,
a'r dylluan, a'r gogfran, a'r biogen, a'r
gornchwigl, a'r ystlym, a'r cryr, a'r nos
frân, a'r fulfrân, § (a'r cyffelyb bobloedd)
a'r rhai hyn wrth y gyfraith adar aflan yd-
ynt oll. Mae hefyd ysbryd golomen yn
ei mysg yn yr eglwysydd, ond mae ysb-
ryd y ¶ bÿd yn taflu cerrig attî.

Eryr. Ond beth a ddywedi am yr yscutba-
nod a'r cyffelyb rai sydd yn debig i chwi eich
ounain?

Colomen. Nid yw Moesen yn ei galw nhwy
yn aflan, er bod gwahaniaeth. Nid wyf
finnau yn ei barnu, Ond yn dwyn ar gof,
nad fidan yw'r carth meinaf, nid aur pob
disclair, ‡ Nid Glicad yw Ephraim Nid
Afhdoq

---

§ Levit. xi. ¶ Aet. vii. 51. ‡ Barn xii. 6.

Ashdod yw *Sion*, ac nid gwiw nofio a boddi wrth y lan, † Nid gwell rhedeg a blino cyn diwedd. Nid nes dŷn er iddo gychwyn o'r § Aipht a chael i ladd yn y diffaethwch drwy anghrediniaeth. Roedd gan lachawdur y bŷd rai ceraint yn ol y cnawd * ai gwatwarent ef, Mi ddywedais, fod Duw wedi rhodio drwy dair Teml yn barod, † sef y Deml y Nghaersalem o waith *Solomon*, (a honno oedd dywyll i'r ysbryd a disclair i'r cnawd) yr ail oedd ‡ Teml corph y mab a ddinistriwyd, ac a gyfodwyd yn ogoneddus ysbrydol; y drydydd oedd yr eglwys wych ymrhesenoldeb Duw gyda 'r Apostolion; a'r eglwys nefaf yw Caersalem § newydd, yr hon a gynnwys ynddi * yr hên Destament a'r newydd, ac eiff tu hwnt i'r ddau.

Eryr. *Ond (yn bennaf peth) dangos i mi beth yw 'r bedwaredd Deml, Canys mi welaf barwb agos wedi blino ar y temlau a'r gwafanaeth fydd etto.*

Colomen. Y Deml olaf yw Duw mewn dynion

---

† *Aet.* xxvi. 28. § *Mat.* xxiv. 13. * *Joan.* vii. 3. † *1 Bren.* 6. ‡ *Joan.* ii. 21. § *Aet.* ii. * *Dat.* xxi. 10, 12, 14.

dynion yn ymddangos, a dynion yn ymddangos yn ei enw yntau, * Pan fo dynion yn addoli ¶ Duw ynddo ei hunan, ac nid mewn cyfarwyddyd dynion, a Duw ei Hunan yn oll yn oll ynddynt, ac iddynt. Canys hyd † yn hyn y greadwriaeth a gyscododd y Creawdwr. Ond pan ymddangofo y Duw mawr fe ddiflanna y creaduriaid. Mae fo drwy bôb peth erioed, ond nid oes mo ysbrydoedd dynion ar y ddaiar yn i ganfod ef etto yn oll yn oll, Ond yn chwennych y wisg yn hytrach na'r hwn fydd yn aros ynddi. || Cyn § gwneuthur y bŷd nid oedd ond Duw yn ymddangos iddo ei hunan, ac wedi difa 'r bŷd ymma ni ryfeddir neb ond Duw. Rhai a wêl ei ddigofaint, ac eraill ei gariad ef byth. Y dyn na welodd Dduw mewn meddwl ysbrydol ni addolodd hwnnw mo Dduw ei hunan; Ond ‡ ysbryd y bŷd mawr yn ei le ef y mae y rhan fwyaf yn i addoli. Mae 'r amser yn agos na bydd gan ddynion na goleuni, na hyfryd-wch, na thywysog, na bugail, na phorfa,

H

na

---

* *Dat.*.. xxi. 22. ¶ *Tit.* ii. 13. † *1 Cor.* xv. 24. || *Rbus.* i. 24. § *2 Thess.* i. 10. ‡ *Joan* iv. 22, 23.

na thai, na thiroedd, na meddiannau, na gorphwysfa, na chyfoeth, na gwybodaeth, na bywyd, na dim ond Duw ei hunan, ac efe fydd ddigon, fel y dywaid y ddihareb. Heb Dduw heb ddim Duw a digon: A'r rhai fydd yn byw heb Dduw, ni bydd ganddynt ddim pan loscer y byd ymma ond ei pechodau, a'i gwewyr tragywyddol yn ei cydwybodau ei hunain. Am hynny edryched dŷn ar ba beth y mae fo yn gosod ei galon, llawer o demlau yw 'r achos o lawer o ymrysonau, llawer o opiniwnau a adeiladafont lawer o Demlau, Ond yn y diwedd ni bydd ond un deml i'r holl rai Duwiol, ac ni bydd yr un i'r rhai annuwiol. Teml Duw yw corph ei fâb: * Teml y mâb yw ei ysbryd anfesfurol, (canys yn ei ysbryd ei hun y mae fo yn byw ac nid allan.) Teml † yr ysbryd glân yw plant y deyrnas, ai teml nhwythau yw Duw, yr hwn yw y cyntaf a'r diwethaf, sef yr holl yn oll. Y sawl a fynno fodloni Duw, arhosed yn ei fâb, Y sawl a fynno ddilyn y mâb, rhodied yn ei ysbryd. Blin ‡ gan ddyn gael i ddi-ddymmu ai ddiddyfnu iw ddiddanu, Ond

y

---

* Col. ii. 9. † 1 Cor. vi. ‡ Gal. v. 16.

y sawl fydd ganddo glŷst i wrando, Gwr-
andawed.

Eryr. *Di soniaist am glŷst i wrando un-
waith o'r blaen. Onid oes gan bawb glŷst i
wrando?*

Colomen. Mae llawer o leisiau ynghalon
dŷn. Mae fŷn y bŷd † a'i newyddion, a'i
drafferthion, a'i bleserau a'i ddychryniad-
au. Mae hefyd o'r tu fewn i stafell y galon
fwm meddyliau, ac anhymerau, a llanw a
thrai cnawd a gwaed. Ac fel hyn y mae
'r enaid truan (fel lletty 'r meddwon) yn
llawn dwndwrr oddifewn, y naill chwanc
yn ymgoethi a'r llall, Neu fel ffair neu far-
chnad fawr lle y mae trwst a siarad a blodd-
est yn llenwi heolydd y dref oddifewn,
Dymma'r achos na wŷr dyn hanner ei fe-
ddyliu ei hun, ac nad yw fo yn clywed
yn iawn beth y mae ei galon ef ei hun yn
i ddywedyd.

Eryr. *Ond pa fôdd y mae i feddwl dyn
gael llonydd?*

Colomen. Wrth fynd i mewn i'r stafell
ddiggel, a'r stafell honno yw Duw ei || hunan
o'r tu fewn. Ond tra fych di yn gadel i'r
H 2 meddwl

meddwl redeg allan drwy 'r llygaid a'r syn-
hwyrau, neu yn edrych oddifewn ar luniau
a delwau y peth a welaiſt neu a gofiaſt.
Mae'r meddwl fel *Lot* yn gadel ei dŷ i ym-
refymmu * ar Sodomiaid, nes i ysbryd Duw
dy gipio di i mewn i ymddiddan a Duw
yn ſtafell y galon. A thra fo 'r meddwl
fel hyn o'r tu allan, y mae diafol o'r tu fewn
yn rhwyſtro y meddyliau i ddychwelyd i
mewn i Dduw: ac felly mae 'r enaid truan
yn rhodio oddicartref, † yn gweled, ac yn
chwynnynch y naill beth a'r llall oddiallan,
heb weled pa fath Dduw fydd oddifewn.
Ac yr awron (O Eryr) Gâd i mi ofyn i
ti, A wyt ti yn gofyn, ac yn dywedyd pŏb
peth (dybygi di) o eigion dy galon?

Eryr. *Mae'n erbyn fy ewyllys i etto ddang-
os fy boll feddwl i nêb.*

Colomen. Ond Gofod at dy galon, nad oes
dim dirgel, ar na fydd amlwg, Canys mae
pŏb ¶ peth o flaen wyneb mawr goleu Duw
ai Angelion, † a cher bron miloedd me-
ddyiliau 'r gydwybod. A'r hyn a ſiffier yn
y glŷſt a bregethir ar bennau 'r tai ynghanol

y

* *Gen. xix.* † *Ezek. vi. 9.* ¶ *Luc. xii. 2.*
† *Job. xxxiv. 21. 22.*

* *Esa.*

y marchnadoedd. Yr hyn a feddylio dŷn wrth orwedd ar ei welŷ a gyhoeddir yn y ffurfasen. Er * cynted y dyweder gair mae fo wedi i brintio yn yr awyr, ac mae'r angelion yn i ysdynaf i'r byd arall (yr hwn yw'r naturiaeth nefai yn dy gymydog- gaeth,) fe ddaw i oleuni disclair yr holl ddirgel ddychmygio, ¶ a'r llen gynghor- ion, a phôb bryntni cornelydd, a difyriad cnawdol, a llofrudd a lledrad a llechiad ffal- ster, a thywyllwch, a phôb gair segur (fel y clywaist di) i'r farn. Ond ni all dŷn roi cyfrif am un peth o fil, er hynny rhaid yw rhoi cyfrif. Deall di hefyd fôd pôb peth ynddo ei hun yn eglur yn barod, nid oes ond cnawd, ac amser a mesur daiarol yn rhwystro i'r naill wybod meddyliau 'r llall, a phan dorrer y rhain, fe gaiff pawb weled y symudiadau sydd oddifewn. Ac yno fe gaiff † pawb glôd neu gywilydd o enau Duw.

Eryr. Ond er hynny mae llawer peth a wŷr dŷn na ddylai fo moi ddywedyd, a llawer gwir drâg i ddwedyd.

Colomen. Gwîr yw. Am hynny na ddy-
H 3 wâid

---

* *Eſay* xxix. 15. ¶ *Preg.* xii. 14. † 2 *Cor.* v. 10.

waid air wrth neb oni bydd i w lês. Pam y ¶ troit dy dafod yn ofer mewn lleferydd yr hwn a roddwyd † i ti, ac nid i anifail? Ond er cyfrwysed a fo dŷn, cofied a chanfydded fôd y bŷd yn gweled peth, a'r angelion lawer, a'r gydwybod fwy, a Duw yn gweled cwbl ar unwaith.

Eryr. *Ond pa fôdd y gall un ganfod y cwbl ar unwaith?*

Colomen. Di weli fôd yr haul yn edrych ar yr holl wlâd ac ar bôb peth ynddi ar unwaith, mwy o ¶ lawer y cenfydd yr hwn a wnaeth yr haul heb yr haul. Oni chlyw yr hwn a wnaeth y glûst (heb glûst?) Ac oni wêl yr § hwn a luniodd y llygad heb ganwyll y llygad cnawdol? Ped fai dŷn yn canfod fôd y Barnwr mawr yn gweled ei holl feddyliau ai drofeŷdd ai lwybrau oddifewn ac oddifaes, ni pheche ete byth. Ond mae *Luciffer* yn cadw mwgwd y cnawd ar lygaid meddyliau Dyn, na chaiff ef ganfod mo hono ei hun nes i bôd hi yn rhŷ hwyr.

Eryr.

¶ *Eph. iv. 29.* † *Col. iv. 6.* || *Psal. xix. 6.*
§ *Psal. xciv. 9.*

Eryr. *Ai rhy bwy'r un amser i ddyn wellbau?*

Colomen. Mae'r rhy hwyr i lawer y foru. Am fôd Heddiw yn rhŷ gynnar ganddynt. Ar * Sawl sy'n tro'i, sy'n dychwelyd weithiau heb wybod iddo ei hun. Cafwyd fi (medd y † Goruchaf) gan y rhai nim ceisiasont.

Eryr. *Beth os caledir calon dyn, beddy'u, enid yw yn rhy bwy'r iddo geisio troi y foru?*

Colomen. Y sawl a galedir unwaith drwyddo, ni chais ef byth yn iawn ddychwelyd, nes ‡ i fôd ef yn y pwll o'r lwn ni ddaw neb allan byth.

Eryr. *Ond pa fôdd y caiff dŷn adnabod dydd ei iechydwriaeth.*

Colomen. Tra fo'r adar yn canu, Tra fo'r felin yn troi, Tra fo'r gwynt yn chwythu. Tra fo'r hayarn yn dwymyn, Tra fo'r awr hon yn parhau. § Tra fo'r meddwl yn ymgeisio, Tra fo'r gydwybod yn rhybuddio. Cyn diffyg yr anadl, Cyn cau porth y ddi-nas, Cyn hedeg or enaid, Cyn torri or edef, Cyn cwympo'r pren. Cyn caledu'r ewylllys. Cyn ‡ serio'r gydwybod, Cyn diffodd y ganwyll.

H 4

---

* Zep. iii. 2, 3. † Esay lxxv. 1. ‡ Heb. iii § 2 Cor. vi. 2, ‡ Preg. xii.

ganwyll. Cyn passio y farn, Cyn i heddw
yw ddarfod Cyn i'r munud ymma fyned
heibio. Dychwelwch O blant Dynion. Pa
hŷd yr oedwch gymmeryd bywyd?

Eryr. *Mae llawer yn Sôn am gael eu dal
a'i cymmeryd ar awr dda. Onid oes awr dda
i bôb un oddiwrtb y Planedau?*

Colomen. Mae'r Planedau yn rheoli y me-
ddwl § anifeiliaidd cnawdol nes iddo fynd
allan or corph cddi tan yr haul. Ond mae
'r dyn difrif ysbrydol uwchlaw'r holl blan-
edau yn ei feddwl yn barod, er bôd ei
gorph ef etto fel anifail. I'r dyn cyndyn
nid oes un awr dda, nag i'r dyn nefol un
awr ddrwg.

Eryr. *Onid mae ein Henafiaid ni wedi dang-
os i ni yn y gwrthwyneb, ac mai da yw ym-
groesi.*

Colomen. Nid gwiw croesi'r talcen, pan fo
'r ysbryd aflan yn y galon. Mae arwydd
y groes ynghalon y dyn ffyddlon, yn croesi
ei chwantau ac yn llâdd ei natur lygredig,
ac yn newid ei feddwl dyna 'r Groes sy'n
achub dyn rhag pôb drwg. Ond || Deall
nad iw'r dyn sy'n ofni Duw yn ofni 'r
planedau

planedau (mwy nag y mae ufddus ar y faingc yn ofni y rhai sydd dano) canys mae'r * dyn duwiol yn rheoli pob peth yn yr ysbryd gyda Duw ei hun. Ond mae'r dyn arall yn ofni ei gyscod yn fwy na Duw, am nad yw fo yn gweled trwy ffydd mo'r Goruchaf.

Eryr. *Ond Beth a ddywedi di am y Dewi-
niaid a'r dewniesau? Oni wyddant bwy lawer
peth dirgel?*

Colomen. Os ymroi a wna rhai i ddiafol, fe ddengys iddynt yr hyn a wŷr (gan ddyf-
cu ei † blant mewn malais a drwg) Ond ni wŷr ef ei hun mo'r holl gospedigaeth sydd i ddyfod arno, Am hynny mae fo yn crynnu. O'r ‖ tu arall, y rhai sydd yn ymroi i Dduw a § gânt eu dyscu ganddo ac ni all yr un drwg gyffwrdd a hwynt, am ei bôd mewn bŷd uchel (mewn natur-
iaeth arall) yn rheoli gyda'r Oen, ac yn barod i farnu dynion ac Angelion. O Gwyn ei bŷd sydd wedi cael yr adgyfodiad cyntaf, canys ‡ ni all pyrth uffern ymhel ar rheini.

Eryr.

---

* *Hof.* xi. 12. & xii. 3. † *Dan.* iii. 16.
‖ *Deut.* xviii. 10, 11, 12, 15. § *Jac.* ii.
19. §, i *Joan.* v. 18. ‡ *Dat.* ii. 11.

Eryr. *Gwyn ei byd yn siccr. Ond mae ar-nai ofn fy môd i etto dan draed naturiaeth cnawd a gwaed.*

Colomen. Dymma'r amser i ti i ymgodi i'r uchelderau, † ac i ddiangc rhag y gelyn wrth redeg dan groes Christ. Dymma'r dydd i dorri drwy'r cwbl; Dymma'r awr i fôd yn ddedwydd. Ac ô na bai pawb yn gweled ei tymmor, ac yn paratoi erbyn y nôs a'r gayaf sydd yn § dyfod; Mae'r wennol ar cyffyllog yn adnabod ei hamser, a'r ých yn adnabod ei feddiannydd, ond mae dyn yn ffolach na'r affynnod gwylltion. *

Eryr. *Rhaid i ti ddangos yn helaethach prwy sydd ddedwydd, a phar rai sydd anedwydd, Camys mae llawer math ar bobloedd a galwedigaethau. Beth belyd a ddywedi di am y Pyfygwyr, ac am y Gwýr o gyfraith? Di soniaist am lawer math o rai eraill o'r blaen.*

Colomen. Mae'r pyfygwyr yn llâdd llawer corph dyn drwy ei hanwybodaeth, neu o chwant arian (fel y mae llawer pregethwr yn llâdd eneidieu:) Ond mae'r Pyfygwyr yn helpu rhai drwy rôdd Duw. Os clâf
wyt

† 2 Cor. vi. 2. § Jer. viii. 7. * Esay i. 3.

wyt ti, Dos yn daer at Dduw; hefyd cais gan y rhai fydd yn y ffydd ar ffafr nefol weddio drosot ti. Ac ¶ os cynghora Duw di, Dôs wedi hynny at y Pyfygwr. Ond na ddôs atto fo yn gyntaf rhag cael dy droi ymmaith yn ddiobaith. Ac am y Cyfreithwyr, Cofia mai fel ac y mae pyfygwr ffôl yn llenwi'r fonwent yn llawn o gyrph meirwon, a'r pregethwr ancallus yn llenwi'r Eglwys ac opiniwnau gweigion, felly y mae'r cyfreithwyr annuwiol yn llenwi'r gymanfa ac ymrysonau trawfion. Ac fel mai gorau cyfraith cytundeb, felly gorau ffordd yw dioddef cam, a bod yn isel ac yn addfwyn, fe ddioddefodd Duw fwy o § gam ar dy law di nag yr wyti iw ddwyn oddiar law dy gymydog.

Eryr. Ond os goddeddaf fi bôb petb, Mae dynion mor anrbesymol, Nbwyr dyunnant fy llygaid i o'm pen o'r diwedd.

Colomen. Disgwil am gyfiawnder nid oddiwrth ddynion ond oddiwrth Dduw, ac di ai cei * yn ddiammau. Mae'r amser yn agos iawn yn yr hon y caiff pawb ei ei-ddo. Nid yw'r cam y mae eraill yn i wneuthur

wneuthur a'th di ond fel pigiad chwannen
wrth y cam ar gorthrymder yr wyti yn i
osod ar wddf dy enaid dy hun, Cofia hyn-
ny cyn mynd i'r gyfraith er dim. O mor
chweinllyd anioddefgar yw llawer? Mor bar-
od i'r gyfraith? mor amharod i'r efengil?
yr hon a ddyfsg ddyn i rod-di ei gochl i'r
Sawl a ddycco ei fantell cyn cynhennu:
Canys gwell yw dioddef y cam mwyaf, na
bôd yn y gynnen leiaf. Ond bôd fel oen
mûd dan law y cneifwyr, a mudan gwirion
byddar ym mysg || y cyhuddwyr.

Ond gwae chwi'r cyfreithwyr, mae cy-
fraith a'ch yffa: Gwae'r cynhennus mewn
gwlâd, § Pentewynion uffern ydynt. Gwae
chwi Ryfygwyr llofruddiog, mae llawer o'ch
wedi mynd i'r lan arall yn eich erbyn.
Gwae chwi wŷr trawfion † yn llyngcu cy-
foeth, Rhaid i chwi chwdi'r cwbl gyda'ch
gwaed eich hunain. Gwae chwi yr uchel-
wyr * drwg ei siamplau, yn llusco y tlod-
ion ar eich ol i ddestryw. Pa fodd y
rhowch chwi ‡ gyfrif am eich tenantiaid tru-
ain? Beth a ddaw o honoch chwi pan dorrer a
phân

|| *Esfay* liiii. 7. § *Iac.* iii. 16. † *Job* xx. 15,

* *Psal.* x. 9, 10. ‡ *Job* xxiv. 9.

phan loscer pob peth uchel? * Gwae bob
 pren mawr a phob pren bychan ag nad
 yw'n dwyn ffrwyth da. Mae'r tân wedi
 ennyn ynghymru, mae drws dy fforest di
 (o wlad y Bruttaniaid presennol) yn ago-
 red i'r eirias dân. Ac hefyd mae'r
 fwyall ar dy wreiddyn di, Oni ddygi yr
 awron ffrwyth da, fe a'th dorrir rhag bod
 yn bobl. A Gwae chwi'r oferwyr, sy'n
 gwario ei hamser, ai hiechyd, ai harian, ai
 meddyliau tragwyddol mewn oferedd. Gwae
 di lafurwr anwybodus. Dy hell waith yw
 cloddio'r ddaiar ai thrîn, a throï'r anifei-
 liaid yn y mynydd ac nhwy a gymmer-
 ant i troi gennit ti, Am hynny ty-
 ftion ynt yn dy erbyn. Gwae di Ddarllen-
 wr cyfrwyddrwyg, yr hwn wyt yn chwilio
 llyfrau i ganfod lluniau neu feiau. Fe gen-
 fydd y Gwirionedd dy feiau di ac a'th far-
 na. Gwae di Ragrithiwr yr hwn wyt yn
 ofni golwg dyn. Nid wyti yn ofni pechu
 yn y dirgel, Di gei dy farnu yn yr amlwg.
 Gwae di Gardottyn heinif segurllud, na fyn-
 ni

---

* *Eesai* ii. 12. *Math.* iii. 10. *Zach.* xi. 1. *Preg.*
 xi. 8, 9. *Job.* xi. 11. *Job.* xxiv. 5. *Dib.*
 vi. 13, 15. *Math.* xxiii.

ni weithio er llês i neb. Llês ni cheifi, llês a golli. * Gwae di gydwylbod gyslyd yr hon (fel ci mûd) wyt yn bradychu dy berchennog, mae amser hîr i ti i udo. Gwae chwi sy'n ymgyrchu ir dyrfa (yn hoyw eich ysbrydoedd) yn bwytta siwgwr chwant y cnawd yngyrfa diafol, ac yn carowsio eich eneidiau. Ar fyrder ni bydd defnyn o ddwfr i ti iw gael i oeri blaen dy dafod. Gwae chwi foneddigion drwg sy'n llyfu chwys y tlodion, yn peri ich tenantiaid ochneidio, ac yn torri ei hescyrn. Mae amser eich gwasgfa chwi yn pryffuro heb oedi. Gwae chwi offeiriaid mudion yn caru llwynogod, vn cyfarth defaid, cwn deillion chwerwon, beilchion, diog, gwangcus chwrnlyd, cysglyd, llydlyd, drewllyd. Fe ach troir chwi oll allan or eglwys. A gwae chwi holl hên Gymru fydd etto heb i hadnewyddu. Ond Gwyn eich byd chwi sy'n hiraethus am Dduw, chwi gewch eich llenwi ac efo ynddo iddo. Gwyn eich byd chwi rai diwyd ffyddlon parhaus, chwi a gewch

---

* *Dib.* xix. 15. *Dib.* vi. 10. *Jag.* v. 5. *Jer.* li. 39. *Amos* iv. 1. *Mic.* iii. 3. *Esay* lvi. 11. *Jer.* xxiii. *Math.* v. *Zach.* x. 1. *Psal.* i. 3.

gewch fendith ar eich gwaith. Gwyn ei
byd y Gweddiwyr diragrith, nhwy a gant
igwrandu bob amser. † Gwyn ei byd ai
gwadant ei hunain, ni wâd Duw mo hon-
ynt. Gwyn ei byd a gywir hauant wenith
Duw, nhwy gânt fwynhau cnôd ysbrydol.
Gwyn ei byd y rhai ysbrydol, canys gyda
nhwy y mae cyfrinach Duw. Gwyn ei byd
y gwiliadwyr, ni chaiff diafol atel arnynt.
Gwyn ei byd y disgwilwyr distaw, fe ym-
wêl yr Arglwydd Jesu a hwynt. Gwyn ei byd
y rhai a ddioddefant dros yr Oen, gyda'r Oen
y teyrnasant. Gwyn ei byd y rhai a ddi-
hunwyd ac a ddihun-anwyd, Byw a wnant
yn Nuw ei hunan. Gwyn ei byd a bar-
hânt hyd y diwedd mewn daioni, Anrhae-
thadwy yw ei cyflog hwynt. Gwyn ei byd
y llêsg gostyngedig torredig ei calonau,
canys ynddynt hwy yr erys Duw. Gwyn
ei byd y diniwed, ni all neb eu niweidio.
Gwyn ei byd blant bychain Duw, mawr
yw ei ofal am danynt. Gwyn fydd weision
grymmus

---

† Jer. xxix. 13. Mar. iv. Psal. xxv. 14. Psal.
xxvii. 14. Galar. iii. 26, 31. 2 Tim. ii. 12.
1 Joan. iii. 24. Dat. ii. 10. Esay lvii. 17.
Phil. ii. 15. 1 Joan ii. 12, 13.

grymmus y Tâd, eisteddant i wledda, ar
 Oen ai gwafanaetha. Gwyn ei byd y rhai
 bodlon dioddefgar, nid oes dim a all i cyth-
 ruddo. Gwyn ei byd a arhosant yn isel
 nhwy a godir yn uchel, Gwyn ei byd a
 nosiant yn erbyn ffrwd naturiaeth, nhwy
 ddont i'r môr lle y mae'r ysbrydoedd sanc-
 taidd. Gwyn ei byd a wnelont bob dai-
 oni ar a wypont, nhwy gânt wybod a fyn-
 nont, a nerth newydd fel Eryrod. * Gwyn
 ei byd a rodiant gyda Duw (fel *Enoch*)
 Duw ai geilw ac ai derbyn o fysg dynion.
 Gwyn ei fyd y meddwl pŵr llonydd, fe
 edwyn hwnnw Baradwys a phren y bywyd.
 Gwyn ei fyd a ymprydio oddiwrth gnawdo-
 liaeth, fe gaiff fwyta Manna Duw. Gwyn
 ei fyd a wrthodo holl bleserau'r cnawd,
 efe a yf o' afon Duw. Ac (mewn un gair)
 Gwyn ei fyd yr ailenedig. Hwnnw a an-
 wyd i etteddu pob peth. Duw fydd yn
 Dâd iddo, ac yntau yn blentyn anwyl i
 Dduw. Yr oen fydd ei oleuni, ac yntau
 fydd oleuni yn yr Arglwydd. Ni all dim
 ei ddrygu, ond pob peth a gydweithia er
 lles

* *Joan* vii. 17. *Heb.* xi. v. *Math.* v. 8. *Dat.*
 xxi. 7. *Dat.* vii. 17. *Eph.* v.

lles
 Ddu
 ddo
 Duw
 eraill
 llyd,
 yn di
 niwe
 a all
 yn N
 hwnn
 waith
 gwyd
 dith a
 a my
 dyma
 ac nid
 Ery
 ofael a
 Cole
 wrth
 enw
 Anuw
 charw
 henwa

† Rk

lleſ iddo. Pan na allo ddal ei afael ar
Dduw, fe ddeil Duw ei afael ar ei hâd yn-
ddo ef. Fe gaiff orphwys byth ynghalon
Duw (yr hon yw ei fâb) pan fo llawer
eraill byth yn ffrio ar y llechau duon tan-
llyd, yn farw heb fyw, yn fyw heb farw
yn dragwyddol. Ond ni all yr ail angau
niwed i'r ailenedig, ac nid oes dafod angel
a all gyfrif yr holl drysorau fydd ynghadw
yn Nuw cyn dechreuad y bÿd i'r enaid
hwnnw. † Ond efe ai cenfydd ac ai caiff, ai
waith ef fydd i cyfrif ai mwynhau yn dra-
gwyddol. Wele 'r awron, Dymma'r fell-
dith a'r fendith. Wele dymma fynydd *Ebal*
a mynydd *Gerizim*. Dymma angau ac fel
dyma fywyd. Dewis di (o ddyn) fywyd
ac nid angau.

Eryr. *Dywaid i mi. Pa fodd y cymmeraf i
afael ar y bywyd?*

Colomen. Mae 'r addewid yn perthyn i ti
wrth dy henw os cedwi afael ynddi. Dy-
enw di (wrth naturiaeth) yw, Drygddyn;
Anuwiol, y pechadur ffiائد, creulon. Car-
charwr, Dall Byddar, Ir rhain wrth ei
henwau yn yr yscrythur y mae gair yr adde-
wid:

I

wid:

---

† *Rhuf. viii. 28. i Cor. ii. 9. i Tim. i. 13.*

wid. Je er bod yr enaid yn wann heb
allel cymryd gafael ar y cyfammmod, fe
gymmer cyfammmod Duw afael ar yr enaid.
Canys yn enw'r mab y Caiff y cenhed-
loedd ymddiried. Ac os dywedodd ef y
Cai di lynu yn y mab. Beth er dywedyd
or gelyn na chai di? Nid gair y gelyn a
Saif.

Eryr. *Attolwg Dangos i mi, Beth yw'r
cyfammmod newydd?*

Colomen. Cyrundeb rhwng Duw ai fâb
dros ddyn a rhwng Duw a dyn drwy waed
yr Oen. Cariad yw Duw ac Ewyllys da
at ddyn. Ac er darfod i Ddyn i adel ei,
a dewis y cythrel yn dywysog iddo yn yf-
bryd y bŷd mawr ymma, etto fe a glywodd
Duw arno gymryd ei fâb (ai galon anwyl)
o'r fonwes ac fe ai rhoddodd i farw (fel
gwenhithen yn y ddaiar) i borthi llawer,
Rhodd fawr anrhaethol yw Christ, a rhodd
fawr yw llaw ffydd iw dderbyn, Ni all neb
ei phrynnu ond fe all y tlortaf i derbyn.*
Llawer a ddywedir ynghylch y cyfammmod
newydd

* *Rbus.* iv. 5. *Dat.* iii. 17, 18. *Mat.* xii. 21.
1 *Joan* iv. 10. *Rbus.* v. 8. *Joan* xii. 24.
Rbus. viii. 32. *Esay* lv. 1.

newydd, ac am hynny ni ddywedaf fi ond
hyn yr awron. Mae drwy rinwedd hwn
y mae'r pechadur yn eiddo Christ, a Christ
yn ei eiddo yntau: mae Duw yn ymroi
drwy Ghrift i ddyn, a dyn yn rhaid iddo
ymroi drwy Ghrift i Dduw. * Ac felly mae
pôb peth ar fydd gan Dduw (oll yn oll)
yn eiddo dyn, ac eiddo dyn pechadurus,
sef ei holl ewyllys ai feddyliau yn eiddo
ysbryd Duw. Eiddo fi medd y Tâd wrth
Ghrift) yw'r eiddot ti. Ac medd yntau
wrth y pechadur, Eiddo fi yw holl eiddo'r
Tad, ac eiddo ti yw fy eiddo fi, am hei-
ddo fi wyti o ddyn. Myfi a'th brynnais.
Rhaid i mi dy gael a'th gymryd. A rhaid
i tithau gael ffydd gennifi i'm cael ac im
cymryd innau. Dyma fwm y cyfammod
newydd.

Eryr. *Ond beth yw'r ffydd ymma y sonir
am dani?*

Galomen. Ysbrydoliaeth ryfeddol, nid yn
unig i gredu mai'r Jesu yw Christ, Ond
bryd mai'r Christ ymma yw anwylyd a
Brenhin a Bywyd dy enaid ti: a darfod i'r

I 2

Jesu

---

* Can. ii. 16. Joan. xvii. 6, 10. Eph. ii. 8. Joan
xx. 28. i Pet. v. 18.

Jesu farw droffoti i fyw ynoti, ac ith ddw-
yn yn ddioed at Dduw i'r gwreiddyn yn
y drindod nefol; or hwn yr ehedodd dyn
allan drwy gwymp Adda. Pan fo'r enaid
yn canfod hyn iddo ei hun, ac yn cynnwys
hyn ynddo ei hun, Dyna ddyn yn credu
ychydig. Dyna ganwyll yn dechrau go-
leuo. Ni ddifffoddir moni.

Eryr. *Ond pam yr wyti mor fynych yn dy-
wedyd mai Cbrist yw calon Duw'r Tâd?*

Colomen. Am mai ef yw bywyd, a dirgel-
wch, a doethineb, * ac anwylyd, a chyntaf
a diwaethaf, a phennaf ei Dâd (fel ¶ y
mae calon mewn dyn.) Ac nid oes yn ei
galon ef ond ewyllys da tuag at bawb, heb
ewyllysio fôd neb yn golledig. Er hynny
pan wnelo dyn ddrwg yn erbyn Duw mae
fo yn barod i feddwl yn ddrwg ac yn gal-
ed am Dduw, ac nid am dano ei hun
fel ped fai'r Goruchaf ar y bai ac nid dyn.

Eryr. *Er i ti ddywedyd mai da yw Duw,
nid wyfi yn credu nad oes digter ynddo tuag
attaf fi?*

Colomen. At dy gnawd y mae digter, (a
gwir † yw hyn) Rhaid i ti adel iddo ddifa-
dy

* Joan i. 18. ¶ 1 Cor. i. 24. † Psal. xcix. 8.

dy gnawd, rhag ith gnawd ti ddifa dy ysbryd, Ond at dy ysbryd nid oes ond cariad. A oes dim tywyllwch yn yr haul? neu eisiau ar berffeithrwydd? A wnaeth Duw hiwed i ti erioed? Ond oddiwrtho ef y † cefaisfi bôb daioni? Ond efe a'th achubodd di || oddiwrth lawer perigl? Ond hir y cŷd-ddygodd ef a'th di, er i ti boeri dy bechod beunydd yn ei wyneb ef? Ond efe a roddes y bŷd ai bobl ai fab ai sibl o'th flaen di, a llawer rhybudd cariadus i ti? A wyti (wedi'r cwbl) yn tybied mai meistr caled yw? Nid yw fo yn ceisio genit ti ddim ond y peth sydd dda ar dy lês dy hunan. § Dywaid dithau fel y dywedodd gwraig Manoa. Pe buasai Duw ar fedr ein lladd ni, ni buasai fo yn gwneuthur cymaint drosom ni. Nid amser yw hi yr awron i ddigalonni. Wele, mae'r dydd yn codi yn ddisclair, ar Seinctiau yn gweiddi Hallelujah, ar peuhaduriaid yn deffroi, ar anifeiliaid drwg yn rhedeg iw llochesau, ar blodau yn tarddu, ar hâf mawr yn agos. Cyfod tithau i fynu yn galonnog, Roedd gan Dduw feddwl da attat ti pan ordeinai

I 3

ef

---

† Job. xxxvi. 23. || Exod. xxxiv. 6, 7. § Barn. xiii. 23.

ef i ti gael byw yn y fath amser a hwn. Ni wyddost ti nad oes gan Dduw ddefnydd mawr mewn cariad iw wneuthur ath di yn dy genhedlaeth. Gwîr yw y mynnai Diafol i ti feddwl yn ddrwg am Dduw (i fôd ef yn dy gashau di,) fel y mae fo ei hunan. Ond Cofia i Dduw gymryd gafael nid ar na ur * angelion ond ar natur dynion, yn Hâd *Abram* ac nid yn hâd *Lucifer*. Dywaid ti yn dy galon. Drwy nerth Chrîst tra fyddwyf byw, mi feddylia i'n dda am Dduw ¶ Er iddo fy llâdd i, mi a lynaf wrth ei draed ef. Ac os daw meddwl i mewn (fel pellen danllyd) oddiwrth ddiabol, Tafi ni yn fuan allan eilwaith at ei thâd, ac yno nid dy eiddo ti ond eiddo'r gelyn yw'r fâth feddyliau diffaith ar rheini, nid yw Satan ond fel Ceiliagwydd. Gwrthwyneba fo yn dy galon, ac fe a ddiangc ¶ oddiwrthyt. Swm dy holl ddleo ti yw meddwl yn dda am Dduw, ac yn ddrwg am dy feddwl dy hunan, canys daioni yw ef, a nÿth drygioni wyt tithau. Gwna hyn nes i ti garu Duw yn anwyl ddiagon, ath gashau dy hunan yn anghymodlon fel y dylit.

Eryr.

Eryr. Ond yr wyfi yn clywed beunydd ryw
 swm ynof, Mai cyfiawon yw Dduw, mai cyfyng
 yw'r porth nefol, mai colledig yw'r rhan few-
 af, mai aml yw y rhagritbwyr. Mai ar aml
 yw addolwyr y Tâd, mai taer yw'r gelyn, Mai
 diarfog yw dyn, Mai mynych y cwmpais i
 fy hunan, Mai digymmar yw fy mbechod, ac
 mai tant i un y cai fyth fod yn gadwedig.

Colomen. Dymma'r ateb. Wele mae'r
 drws i'r bywyd yn agored etto. Na fydd
 ddiofal. Di elli etto ¶ fyned i mewn i'r
 plâs gogoneddus tragywyddol. Mae gwa-
 edd oddiwrth Dduw drwy'r holl wlad yn
 gwahadd pawb i mewn er * trymmed yw
 ei pechodau ac er amled fu ei cwmpiau.
 A phan ddelych yn dy ewyllys i mewn
 at Dduw, fe a rydd i ti arfau i ymladd ar
 farph, ac a'th wna di yn daer i dynnu i lawr
 wrŷchoedd gardd y § cythrael ynoti ac yn
 y byd. Ac fe a ddyfsg i ti addoli'r Tâd ei
 hunan † yn ei ysbryd ai wirionedd ei hun-
 an, drwy garthu allan y rhagrith ar ffalf-
 feddwl. Ac yna di gei wybod dy fod ti
 mewn cyflwr cadwedig, wedi myned trwy'r
 I 4 porth

¶ *Esay* lxxv. 1, 2. * *Mat.* xi. 28. § *Eph.* vi.
 † *Joan.* iv. 24.

porth i mewn i gyfiawnder Duw'r hwn
sydd eiddo * pŵb un ar fy'n nefol gredu
efengyl Duw. Canys nid o ddyn ond o
Dduw y mae iechydwriaeth.

Eryr *Mae byn yn gyffurus iawn, ond er
bynny mae rhyw beth o'r tu fewn yn fy llâdd i.
Beth a wna un colledig? A oes dim help iddo?*

Colomen. Rhaid yw dy ¶ llâdd di cyn dy
iachau, a'th golli cyn dy gael. Ac fel y
daeth Immanuel o uwchder nef i waelod
uffern, felly i fwydd ef yw codi llawer o
waelod Gwael ni uwchder Gwynfyd. Mi
adwaenwn un y daeth Diafol atto, gan ddy-
wedyd. Colledig wyt, yntau a attebodd.
Gwir yw hynny. Ond (ebr ef) Gwir yw
hyn hefyd, ddyfod Christ i gadw'r colledig.
Dal dy afael ar yr edef honno, fe goft-
iodd i Ghryst ei fywyd i nyddu hi i gadw
dy fywyd ti. Carwr y pechaduriaid pen-
naf § yw'r Arglwydd Goruchaf.

Ac os coch fel scarlat yw dy bechodau,
efe ai gwna † yn wynnach nar eira. Mae
ei ysbryd ef megis ‡ sebon y golchyddion
yn carthu allan y llwgr dyfnaf. Ac fely
mae'r

---

* *Rbus.* iii. ¶ *Hof.* vi. 1. § *Mar.* ii. 17.

† *Ef.* i. 18. ‡ *Mah.* iii.

mae'r mab yn rhâd, felly * mae'r ysbryd
hwnnw yn rhad hefyd. Gofyn ac di ai
cei. Hwn a esyd ¶ yr olaf yn gyntaf ar
bryntaf yn lanaf. Hwn a gymer wial ne-
wyddion i'th gerwyddu di (yn dy gydwy-
bod) allan o honot dy hunan. Ni fyn ef i
ti fôd yn un or bastardiaid, ond yn un o
wir † hiliogaeth Duw; ac er mwyn hyn-
ny mae fe yn dy geryddu. Ac er cynted
unwaith y gwelych di waelod ufferth, dy
galon dy hun, ac uwchder cariad Duw a
rhyfeddodau Paradwys, a chanfod Beth wy-
ti, Beth a fuost ti, a Beth a fyddi di byth,
ie meddaf pan ymglywech unwaith ac eli
ac olew serch mwynaid y Duw tragywy-
ddot yn iachau briwiau'r galon ar gydwy-
bod yna di weiddi allan. § Hallelujah:
Moliant Duw a leinw'r hollfyd; pwy fydd
debig iddo? Iddo fo bo'r moliant. Duw a
doddodd fynghalon galed i, ac am dyscodd
i yn firiol i ganu iddo gyda'i holl seinetiau
mewn ysbryd || a nerth, Duw am carodd,
Duw am cofiodd, Ceisiodd, cafodd, cad-
wodd, cododd, Haul fy mywyd drwy
farwolaeth,

---

* *Pf.* li. 12. ¶ *Lu.* xi. 13. † *Heb.* xii. § *Pf.*
clxvii. 3. || *Psal.* lx. 2, 3,

farwolaeth, ffynnon fy ysbryd: Swm fy hiraeth, Gwreiddyn bŷd, a phen angelion. Tâd fy Arglwydd Carwr dynion. Ac o hono, drwyddo, iddo, mae pob peth: Pwy all i chwilio? * Ond pan fyddech di llawenaf fel hyn ym mharadwys Duw, yno ¶ Gochel fwyaf rhag i'r Saph genfigennus ddyfod attrat a dywedyd wrthyt. Di elli yr awron fôd yn ddiofal. Mae pob peth yn dda. Gollwng i mewn dy chwantau cyfreithlon naturiol ynot i ymgymysgu ar deilyfiadau nefol, ac wrth hynny (medd y saph) di gei'r ddau ynghyd.

Ond dymma'r gwir, Wrth hynny di golli'r + ysbryd pŵr ar golomen, ac yn i le fe ddaw'r gigfran i mewn, a'r lluo feddyliau duon || amheus, anfodlon, tymhestlog, ac yno § Yr wyti yn cwmpo oddiwrth dy gariad ath briod cyntaf ac megis yn colli dy fywyd ath oleuni anwyl ac yn putteinio yn dy feddwl gydag ysbryd mawr y bŷd hwn, yr hwn hefyd fydd yn chwennych dy enaid tithau iw feddiant. Ni bu ddyn anllad erioed yn chwennych
morwyn

---

* *Psal.* ii. 11. ¶ *1 Pet.* v. 8. + *Psal.* xxx. 6, 7. § *Hos.* ii. § *Jac.* iv. 4.

morwyn brydferth, cymaint ac y mae ysbryd * y bŷd hwn yn chwantu dy enaid di, Canys fe ŵyr bywyd naturiaeth i Dduw wneuthur dy ysbryd di ar ei lun ei hun, i fôd yn forwyn iddo ei hun, ac na ddylit ti ymlygru gydag un creadur. Ac am hynny os cefaisst ti unwaith flas ar air Duw, Gochel i golli, a mynd ¶ yn buttain yn dy feddwl i chwantau diafol, ar cnawd brwnt, ar bŷd byrr ymma..

Eryr. *Onid beth os cwympa dyn oddiworib y gofal ar biraeth ar cariad cyntaf? A oes dim gobaitb o bwnnw?*

Colomen. Coded hwnnw yn fuan. Cofied mai gwell yw bod ymmreichiau mab Duw nag § ymdrybaeddu yn y cnawd. Gochel galedu dy † gydwybod wrth ei mynych dwymno a'i hoeri, Mae dy reswm di (ô Ddyn galwedig) fel neuadd wedi i hyscubo ai threfnu ai ‡ goleuo. Gwilia rhag i faith ysbryd naturiaeth lygredig ddyfod i mewn eilwaith, rhag ir || diwedd fôd yn waith na'r dechrau, Drwg ac erchyll yw dechreuad pechadur wrth i eni ir bŷd, ond
mae

---

* *Jac. iv. 4.* ¶ *Heb. vi.* § *Hof. ii. 7.* † *Ezec. xvi.* ‡ *Luc. xi. 24.* || *2 Pet. ii. 20.*

mae diwedd rhai yn waeth wrth i geni or
 byd, ô Cymmer ofal rhag i'th ganwyll ddi-
 ffodd ar y ddaiar, rhag na bo goleuni ynot
 i ¶ ddangos i ti i ba le yr ei di wrth
 farw. Ond bydd * wrol; Cynydda mewn
 gwybodaeth a gostyngeddrwydd a hyfdra
 gyda Duw. Dal y daioni a gefaist. Gâd
 ir § hedyn mwstard hedeg a thyfu ynot.
 Cadw allan y drwg, a Gwaedda am help,
 ar Achubwr a nesha attat. Cofia weision
 Duw gynt, er amled oedd ei gwendid, yr
 oedd ei meistr yn rhoi henwau parchedig
 arnynt. Sef, *Noab* berffaith, *Abraham* ffydd-
 lon, *Lot* gyfiawn, *Job* ddioddefgar, *Dafydd*
 llun calon Duw, *Jonab* y prophwyd, a *Moses*
 addfwyn (yr hwn pan ddigiodd seithwaith
 fe a bechodd unwaith.) Am hynny, ym-
 daro di yn lew ar gelyn yn nerth yr Oen.
 Cymmer gleddyf llym angau Christ i ddar-
 nio'r Saph, ac i lâdd yr hên ddyn ynot.
 Os cwympaist, Cyfod, Ac os codaist Go-
 chel gwympo. Nid rhaid i ti ymgadw
 rhag dim ond rhag y Pechod yr hwn yw
 gelyn Duw, a gefail diafol drwy'r hon y
 mae fo yn cymryd gafael ar y meddwl.

Etyr.

¶ *Psal.* xiii. 3. * *1 Cor.* xvi. 13. § *Dat.* ii. 25.

217
Eryr. *Adolwg Dangos i mi yn eglurach, pa
beth yw pechod.*

Colomen. Pechod yw troseddïad y gyfraith; ¶ Amhuredd y creadur, croesfïneb naturiaeth yn erbyn Duw. Gwrthwynebrwydd iw ewyllys sanctaidd ef. Pechod yw pan * fo 'r meddwl yn chwilio am fodlonwydd lle nid yw iw gael. * Rhaid yw deall mai drwy bechod Adda y torrwyd naturiaeth yn ddarnau, ac mae Duw drwy 'r darnau hyn (sef drwy bôb peth) yn Bôd. Ar pechod yw ceisïo dedwyddwch yn y || darnau hyn ond nid yn Nuw. Mae 'r dÿn glwth yn chwilio † am y daioni mewn bwyd, ar meddw mewn diod, ar balch mewn dillad neu ddonïau 'r meddwl. Hefyd mae'r gwryw ar fenyw yn tybïed fôd y perffeithrwydd yn y naill y llall, ac yq mynd drwy fryntni (o flaen wyneb golâu Duw) yw geisïo ond yn lle i gael yn cwympto ill dau i ffau y cythreuliaid. Canys nid mewn un creadur, nac yn yr holl greadwriaeth y mae 'r trysor ar blodeuyn Daioni. Mae 'r ‡ wybren ar ddaïar, ar môr yn

---

¶ 1 Joan iii. 4. * *Esay* lv. 2. || *Lu.* xv. 16.
† *Phil.* iii. 19. ‡ *Job.* xxviii.

yn llefaru, Nid yw ynom ni. Mae'r defnyddiau ar dyfnderau, i.e. ac amser hefyd yn dywedyd. Nid yw ynom ninnau. Dielli gael y rhaid heb gael Daioni, er i fôd ef yn ymguddio drwy'r cwbl ym mhreswylwr tragywyddoldeb. Mae chwantau'r meddwl fel saethau, Pôb un ar sy'n mynd heibio i Duw pechod yw: ô mor aneirif iw'r rheini? Ac ni all dyn ond pechu trafo ef yn aros ynghanghennau naturiaeth, Hynny yw yn llygadrythu ar y naill beth ar ôl y llall, heb ddychwelyd i'r undeb, yr hwn yw Duw ei hun. A chymaint o ddyn ac sydd yn ysbryd Duw, cymaint a hynny sydd heb pechu. Ac yn fynnych mae enaid dyn † yn pechu pan fo ei ysbryd ef yn ymgadw yn bur.

Eryr. Yr oeddw'n i gynne yn barod i ffeintio, ond yr awron mae ynof beth nerth, (a chefn a chalon) i ymosyn ymbellach cyn ymadel. Adolwg dangos Beth yw y rhagoriaeth rhwng yr enaid a'r ysbryd yn yr un dyn.

Colomen. Ysbryd dyn yw'r tryffwr mawr, ar enaid sydd megis llong i'w ddwyn o'r naill i'r llall. Ysbryd dyn yw'r castell ar enaid sydd fel tref oi amgylch. Yr ysbryd yw

yw cynhwyllin y meddyliau, ar enaid yw
 plyscyn y rheswm oddi allan: yr ysbryd
 (medd yr yscrythur) yw'r mêr, a meddy-
 liau'r enaid yw'r cymalau. Ysbryd * dyn
 yw gwreiddyn y pren a rhesymau'r enaid
 yw'r canghennau. Mae enaid † ym mhôb peth
 byw, a math ar ddeall gan anifail, Ond
 nid oes ysbryd anfarwol mewn dim ond
 mewn dynion ac angelion. Yr enaid y mae
 dyn yn ei lun ei hun yn i genhedlu, ond
 Duw yw Tâd (ac nid Taid) yr ysbryd,
 yr enaid rhesymol yw hwylbren dyn ond
 yr ysbryd yw llyw y llong. Weithiau mae
 ysbryd dyn yn rhodio (fel Dina) allan yn
 rhodfeydd yr enaid, ac yno mae gwynt yf-
 bryd y byd hwn yn i gipio, Ond mae yf-
 bryd dyn naturiol yn wastad allan o hono
 ei hun fel y mab afradlon nes dychwelyd,
 yn cael i ddwyn † ynghertwyn y cythrael,
 ac yn dilyn ei chwibianiad ef yn y cnawd
 mae'r ysbryd fel tŷ Lot ar enaid yn y
 cnawd || fel heol Sodom. Ac fel y mae rhag-
 oriaeth rhwng anadl dyn ai feddwl, felly y
 mae rhwng yr enaid yr ysbryd. Yr ysbryd
 yw neuadd yr enaid, a'r enaid yw porth yr yf-
 bryd

---

* Heb. iv. 12. † 1 Thess. v. 23. † Luc. xv. 17.
 || Eph. ii. 2, 3.

yn llefaru, Nid yw ynom ni. Mae'r defnyddiau ar dyfnderau, i.e. ac amser hefyd yn dywedyd. Nid yw ynom ninnau. Dielli gael y rhaid heb gael Daioni, er i fôd ef yn ymguddio drwy'r cwbl ym mhrefwyliwr tragywyddoldeb. Mae chwantau'r meddwl fel saethau, Pôb un ar fy'n mynd heibio i Duw pechod yw: ô mor aneirif iw'r rheini? Ac ni all dŷn ond pechu trafo ef yn aros ynghanghennau naturiaeth, Hynny yw yn llygadrythu ar y naill beth ar ôl y llall, heb ddychwelyd i'r undeb, yr hwn yw Duw ei hun. A chymaint o ddyn ac sydd yn ysbryd Duw, cymaint a hynny sydd heb pechu. Ac yn fynnych mae enaid dyn † yn pechu pan fo ei ysbryd ef yn ymgadw yn bur.

Eryr. Yr oeddwn i gynne yn barod i ffeintio, ond yr awron mae ynof beth nerth, (a chesn a chalon) i ymosyn ymbellach cyn ymadet. Adolwg dangos Beth yw y rhagoriaeth rbwng yr enaid a'r ysbryd yn yr un dŷn.

Colomen. Ysbryd dyn yw'r tryffor mawr, ar enaid sydd megis llong iw ddwyn o'r naill i'r llall. Ysbryd dŷn yw'r castell ar enaid sydd fel tref oi amgylch. Yr ysbryd yw

yw cynhwyllin y meddyliau, ar enaid yw
 plyscyn y rheswm oddi allan: yr ysbryd
 (medd yr yscrythur) yw'r mêr, a meddy-
 liau'r enaid yw'r cymalau. Ysbryd * dyn
 yw gwreiddyn y pren a rhesymau'r enaid
 yw'r canghennau. Mae enaid † ym mhôb peth
 byw, a math ar ddeall gan anifail, Ond
 nid oes ysbryd anfarwol mewn dim ond
 mewn dynion ac angelion. Yr enaid y mae
 dyn yn ei lun ei hun yn i genhedlu, ond
 Duw yw Tâd (ac nid Taid) yr ysbryd,
 yr enaid rhesymol yw hwylbren dyn ond
 yr ysbryd yw llyw y llong. Weithiau mae
 ysbryd dyn yn rhodio (fel Dina) allan yn
 rhodfeydd yr enaid, ac yno mae gwynt yf-
 bryd y byd hwn yn i gipio, Ond mae yf-
 bryd dyn naturiol yn wastad allan o hono
 ei hun fel y mab atradlon nes dychwelyd,
 yn cael i ddwyn † ynghertwyn y cythrael,
 ac yn dilyn ei chwibianiad ef yn y cnawd
 mae'r ysbryd fel tŷ Lot ar enaid yn y
 cnawd || fel heol Sodom. Ac fel y mae rhag-
 oriaeth rhwng anadl dyn ai feddwl, felly y
 mae rhwng yr enaid yr ysbryd. Yr ysbryd
 yw neuadd yr enaid, a'r enaid yw porth yr yf-
 bryd

---

* Heb. iv. 12. † 1 Thess. v. 23. † Luc. xv. 17.
 || Eph. ii. 2, 3.

bryd. Dymma'r ysbryd (yn angau'r corph)
fydd yn escyn i fynu at gadair preswylwr
¶ tragywyddoldeb, pan fo enaid anifail yn
descyn i lawr, canys gwaed yw.

Deall hyn hefyd, wneuthur o Dduw
ddyn ym merion pob creadur (megis cyn-
hwyllin y byd || mawr,) fe anadlodd Duw
oi enau ei hun ei anadl ynddo iddo, a hwn-
nw a bery byth. Ei ysbryd naturiol fydd
drwy gŷd-gynhunliad y ffurfafen, ai gorph
or pedwar defnydd. Mae dyn Duw yn
gyfrannog ar fêr mewn tegwch, ar planhi-
gion mewn tyfiant, ac ar anifail mewn syn-
hwyrau cnawdol (y rhai yw'r enaid natu-
riol: yn gyfrannog hefyd ar Angelion
mewn deall tragywyddol, ac a Christ yn y
natur nefol. Na chymer di moth dwyllo
gan dwyllwyr yr oes hon, ac na fydd ddi-
erth i ti dy hun.

Di weli ynot dy hun ddau fath ar fedd-
yliau. Rhai dyfnion cuddiedig pwrpasol
dewisedig anwyl (fel aur yn y meddwl.)
Mae rhai eraill yn gwêu i mewn ac all-
an drwy'r meddwl, fel dynion mewn llet-
ty ond nid ydynt yn aros ynddo. Di weli
hefyd

hefyd fôd y naill feddwl y gwrth-
od y llall; a'th fôd ti yn meddwl llawer
peth yn erbyn dy ewyllys. Gwybydd gan
hynny, Agor dy lygaidd a Gwêl, mai gwr-
eiddyn yr ewyllys yw dy ysbryd, ac mai'r
llall yw cyfraith dy aelodau. Mae'r en-
aid yn y bŷd ymma yn sefyll yn y corph,
ar ysbryd yn llechu yn yr enaid, Pawb
sy'n gweled corph dyn, a llawer sy'n can-
fod yscogiadau yr enaid, Ond ychydig yn
dirnad yr ysbryd dirgelaf, sef gwaelod y
galon. Ni wel neb hwnnw ond ysbryd
Duw, yr hwn fydd yn chwilio pawb. Ym-
hellach; fel mai'r corph yw cysgod yr en-
aid, ar enaid yr ysbryd, felly di elli weled fel
y mae di ysbryd di yn bwrw'r holl ymporion
(yr holl feddyliau naturiol) fel gwagedd a
gorthrymder ysbryd i bresebyrenaid, ar enaid
yn bwrw yr ymborth corphorol i hopran
y corph. Mae tair nêf yn gweithio ar dair
rhan * dyn, yr isaf ar ein cyrph (fel y
gwelwn beunydd) y ganol ar ein heneidieu,
ar uchaf ar ein hyfbrydoedd. Yn yr ysbryd
enaid a chorph yr ymddangosodd Duw ac
y pechodd dyn, ac y dioddefodd Christ.

K

Mae

Mae rhinweddau dyn naturiol yn ei enaid, a'i bechodau yn ei ysbryd, Mae rhinweddau dyn ysbrydol yn ei ysbryd, a'i bechodau yn unig yn ei enaid. Y Sawl ni adwaeno ei enaid ai ysbryd ni ddeall na'i feddyliau'r dydd, nai freuddwydion y nŷs. Pam y mae rhyfeloedd mewn seinctiau oddifewn? am fôd y drêf ar castell ymma yn faethu at ei gilydd. Pam y mae ymrysonau ymylg ffyddloniaid? am fôd enaid y naill yn ymosod yn erbyn ysbryd y llall, canys yr un yw ei hysbryd hwynt oll yn Nuw, ond ni chytuna ei heneidiau naturiol a'i gilydd. Ac hefyd llawer dyn fydd yn newynu ei ysbryd wrth besci ei enaid a rhetwm dynol. Mae tair rhan dyn yn ymddangos fel plant a gweision ac anifeiliaid *Job*, neu yn debig i dri mab *Noah* a'i gwragedd. Neu fel tri phlentyn yn y ffwrn a mab. Duw yn bedwerydd. Neu fel cynredd y deml, ar lle Sanctaidd, ar lle Sancteiddiolaf. Cofia dithau mai'r tri hyn yw dy dyddyn a'th etifeddiaeth di; Ac mae'r yscrythr lân yn sôn yn helaeth ac yn fynych am enaid ac ysbryd a chorff, er nad oes fawr etto yn deall hyn. Ar rhai fydd yn canfod ychydig lewyrch ni chaniadhaed iddynt mo'i draethu mewn iaith ddynol, Canys dyfnder anfeidrol

yw

yw, Prin y ganwyd yr amser yn yr hon y darcuddir hyn. Ond disgwil di yn oftyngedig am Dduw, ac di gei weled rhyfeddodau tragywyddol ei gariad ef, a bydd ddi-olchgar am ychydig oleuni.

Eryr. *Ond mae arnaf i ofn ysbryd Anghrist, rhag i mi dderbyn gâu atbrawiaeth ac angel y tywyllwch yn rhith angel y goleuni ; mae llawer dysceidiaeth ddwfn ddiertb ddyrus yr awron nad wyfi yn ei deall.*

Colomen. Hawdd i blentyn y dydd adnabod Anghrist (Blaidd y nos) fel y dywedais i o'r blaen, wrth ei lais ai * liw ai ddillad a thuedd ei fywyd. Mae fo yn newid gwisg yn fynych † ac yn dyfod yn rhith gostyngeddwydd a || dysceidiaeth a goleuni newydd, yn cymryd arno bruddder neu lawenydd, a zêl i losgi'r cnawd ac i fyw yn ysbrydol, ac er hynny Hunan yw Swm ei holl grefydd ef, Ei ewyllys ei Hunan a wna, ai feddwl ei Hunan a fyn, ai synwyr ei Hunan a'i harwain. Mae'n hawdd dy adnabod di, (o Saph dorchog dwyllo-drus) er dy fod ti yn nyddu dy edef yn llawer meinach nag o'r blaen. Yr wyt ti yn

K 2

ymffroftiq

---

* *Mat. vii. 16. † 2 Cor. ii. || Col. ii.*

ymffroftio mewn rhinwedd a ¶ chrefydd ac opiniwnau o'r gwirionedd, rwyti yn fôn am yscrythur ac awdurdod † Duw, ond yr wyti yn byw mewn anghariad a chenfigen, mewn hyfdra cnawdol (yn barnu llawer cymclywed barn Duw am § danat dy hunan) yn rhyfela, yn lladd, yn llosgi, yn lledratta dan rith Duwioldeb, ‡ yn difetha'r defaid fel llwynoges, ac yn diangc i'th ffau, yn llechu yn dy synwyr dy hun, ac yn gwnio dail i guddio dy noethni. Wele llais y Goruchaf a'th ddychryna, a discleirdeb ei || ddyfodiad a'th ddifetha. Ar fawl a addolo Dduw ei hun * a ddiangc rhagot ti.

Eryr. Ond beth a wna un fydd yn tybied yn ei galon nad yw ei boll grefydd ef byd yn bryn ond oferedd cnawdol. a phennod rhagritbwr.

Colomen. Dechrau o newydd, a chymmer dy gyfrit fel plentyn bach. Anghofia yr hyn fydd or ‡ tu'n ôl er na wyddost nad oedd gras Duw yn yr hyn a wnaethost. Oblegid yr un deyrnas fydd yn gyntaf yn yr

---

¶ 2 Cor. x. 12. † Dat. xiii. § Math. vii. 3.
 ‡ Jer. vii. 4. | Psal. xxix. 9. * Preg. vii.
 26. † Phil. iii. 13.

yr eginin ac yno yn * y dwysen, ac yn olaf
yn yd llawn yn y dwysen. Na farned neb
ddydd pethau bychain rhag i fawr farn
Duw gwympo arno. Di fuost † mewn cy-
studd meddwl yn ysbryd caethiwed myn-
ydd Sinai, ac ar y bryn myglyd erchyll
hwnnw yr wyti etto mewn rhan, Ond mae
’r troed arall ar fynydd *Sian*, Cofia fod car-
iad || Duw yn bwrw allan ofn fel y taffodd
Sara, *Hagar* allan. Mae cariad Duw yn
toddi calonau rhai yn llawer cynt nai
ddigofaint. Gochel iau y caethiwed. Ai
un o’r Hagarenniaid a fyddi di yn dy ddi-
wedd? Fe ddyle fod ynot feddwl sobr fi-
riol diolchgar hyfryd gweddaidd di niwed
yn wastad. Nid wyneb-pryd farrig, fur,
cymylog. Ond wyneb-pryd angel doeth
diwyd distaw di-gymysg. Ac oni buost
felly, Edrych a gwel. Mae’r pren mawr
yn blodeuo ynot ti ac eraill. Bydd felly
o hyn allan.

Eryr. *Er hyn i gyd, mi dybygw’n nad wyti
weitbiau yn ateb ond yn dywyll ac yn brin,
a bôd llawer o’r petb a ddywedais’t ti iw roi
beibio cyn nemmor o amser.*

K 3

Colomen.

---

* *Mar. iv. 28. † Zach. iv. 10. || I Joa. iv. 10.*

Colomen. Cofia hyn (O *Eryr*) fod yr holl ymddiddan ymma a fu rhyngom ni fel llvfr corn, neu A. B. C. i blentyn; Ond mae amser a lle i bôb peth, Ac mae § yn rhaid rhoi llin ar lin a gorchymyn ar orchymyn i'r anneallus, a dysgu i'r Baban Grist Groes (yr hon ni ddeallodd nemmor mewn nerth etto) Er hynny di weli pa fath waith a wna'r Goruchaf wrth ysgogiad deilien. Fe alle drwy hyn y gweithia fo lawer ynghallonnau rhai. Ond mae llawer dirgelwch iw ddangos ar fyrder nad wyfi yr awron yn fawr Sôn am dano. Ac meddaf nid yw hyn i gyd ond golygiad mewn drych ar frÿs, neu rossyn yn gwywo wrth ei arogl. Nid yw llyfrau a llythrennau ond fel gwellt; Mae'r bywyd yn yr ysbryd nid yn y llythyren. A'r fawl fydd ysbrydol a wÿr oddiwrth dy ysbryd y daeth y pethau hyn, Ac nid gwatwarwr yw. Ond gochel di pwy bynnag wyt (er doethed meddant neu er duwioled) esceuluso dan dy berigl y peth a ysgrifennir ymma, neu ddarllain yn ddifraw, ai fwrw i gornel i rydu yn dy erbyn, heb i ddeall hyd y gwaelod, Canys
mewn

mewn rhyw fannau mae dyfnion bethau Duw yn ymddangos, ac mewn eraill mae llaeth, ac megis chwaryddiaeth hefyd i'r rhai bychain. Ac weithiau rwi'n adrodd yr un peth yn fynych drosto.

Eryr. Ond mae llawer o'r dyscedigion nad oes ganddynt fawr bris (*Dybygwun i*) am y pethau byn.

Colomen. Taw fon o'r diwedd. Nid oes wr o ddyfsg yn y byd, nag oes un a fedr ddarllain holl * ddalennau ei galon ai feddyliau ei hun, Nid yw 'r Doctor ond anifail cyfrwys, ¶ nid yw 'r yfcolhaig da (fel y gelwi di fo) ond aderyn coeg, Oni bydd rhôdd or nefoedd ganddo. Ac os bydd, Mae fo yn isel ei feddwl, ac yn llethau pawb mewn cariad, ac yn † byw yn gyfion yn sobr ac yn dduwiol. Mae gwir ddyfsg yn dysgu dyn i fôd yn y byd ymma, yn ddiniwed fel plentyn, yn fuddiol fel dafad yn ddiotal am y byd (fel un yn huno ymmonwes y creawdr,) yn effro yn erbyn pechod, yn ddiwyd yn ei orchwyl, yn ddigenfigen oddifewn, yn llawenhau yn Nhaioni eraill, yn llonydd dan waethaf dynion, yn ddioddefgar dan ddigofaint Duw,

K 4

yn

---

* *Esay* xliv. 25. ¶ *Jer.* viii. 8. † *Tit.* ii.

yn fodlon beth bynnag a ddigwyddo, yn nefol fel Christ ei hunan, yn hyfryd mewn tristwch, yn galonnog mewn cyfyngder, yn hyf fel y llew, yn wirion fel colomen, yn gyfrwys er mwyn yr efengyl, yn ffaidd ganddo ei hun, yn blino ar flodau natur, ac yn brefu am Baradwys. Ac lle nad yw'r pethau hyn, nid oes yno ddim gwir ddysceidiaeth,

Eryr. Ond beth oni ddyscais i yr un o'r rhain etto?

Colomen. Mi ddywedais o'r blaen, fôd Duw yn danfon ei holl blant ei hun allan oi tai ei hunain i ysgol ei fâb. Ar sawl a ymroddo i'r mâb yn ei holl ewyllys a gaiff i wneuthur yn ddyscedig am deyrnas nef, a chlywed llais yn siarad oddifewn, Dymma'r ffordd Rhodia ynddi. Cyfod, medd || *Jeremi*, i ti arwyddion ffordd. Gosod it garneddau uchel i'th gyfarwyddo yn yr anialwch. Un garnedd yw Gwybodaeth, ac lle ni bo'r garnedd honno mae'r dynion yn cyfeiliorni, Canys heb wybodaeth ni all y galon fôd yn jaw'n. Fe all fôd gwybodaeth heb ras (fel tanwydd heb dân) ond nid oes dân heb dânwydd. Carnedd arall

arall yw Cariad at bawb. Lle y bo hwnnw mae Duw yno ac lle y bo mae fo yn awyddus i wellhau pawb, ac yn ofalus rhag niweidio neb, Carnedd arall yw Gostynggeiddrwydd ac isder meddwl llonydd, dioddefgar, distaw; ar cyfryw a gânt eu dysgu gan Dduw ei hun. Cyfiawnder yw carnedd arall, a heddwch, oddiwrth gyfiawnder, ac oddiwrth heddwch llywenydd mewn ysbryd glân. Ar fawl a wafanaetho § Ghrifft yn y pethau hyn, a fodlona Dduw ac fydd cymmeradwy ym mysg ei blant. Dymma rai o'r Carneddi yn y mynydd i'th arwain i Ganaan. Edrych ar y pilerau hyn ynot a Dôs ymlaen, a chofta, Nad digon i ddyn fyned i ffordd dda, oni wŷr ef mai honno yw'r ffordd orau. Bydd ddistaw oddifewn, di gei ddeall pŵb peth oddiallan. Na symmud chwaith nes codi o'r cwmmwl. Hawdd yw diwno'r ffordd fawr wrth || geisio i mendio. Aros ymnihebyll Duw nes adeiladu plâs Caersalem newydd. Tanbaid yw zêl heb wybodaeth, ond cariad addfwyn golau fydd hyfryd.

Eryr. *Dywaid etto. Beth a dybygi di am holl opiniwnau a cbrefyddau y Twrciaid, ar Papistiaid,*

Papistiaid, a'r Protestaniaid, ar Lutheraniaid, ar Calvinistiaid, ar aneirif eraill a Seŷti yn yr oes ymma? Mi addewais befyd i'r Gigfran ofyn i ti cyn diwedd ynghylch y llyfr gwasanaeth.

Colomen. Na Ionia am lawer o grefyddau. Hên a newydd, a phôb un yn barnu ei gilydd. Nid oes un grefydd a dâl ddim ond y creadur newydd. Ac * nid oes ond un drws i mewn yno, a hwnnw yw'r † ailenedigaeth yn enw Christ. Fe fuasai dda i'r dyn pe caffo fôd wedi i eni yn gi neu yn gâth, neu yn rhyw beth heb ysbryd anfarwol ynddo.

Swm Duwioldeb iw, Câr Dduw a'th holl galon, a'th gymydog fel ti dy hun. Y dyn nad iw yn dilyn hyn, ni waeth o ba opiniwn y bo. Ar sawl a dybio iddo fedru hyn yn rhÿgl nid edwyn hwnnw mô wreiddyn y chwerwedd fydd yngardd ei galon ei hun. Ond i dwyllo ei hunan y mae. Mae'r opiniwnwyr yn ymrafaelio ai gilydd fel cŵn a môch, er nad fel cŵn a môch iw y rhan orau ynddynt, a thithe (O Ddyn cyfrwyfddrwg segurlyd) uwchben uffern yn chwerthin am ei pennau, wrth ei gweled yn taro yn erbyn ei gilydd yn yr entri dywyll, am i
bôd

---

* Gal. vi. 15. † Joan iii. 3:

bôd heb na gweled na deall iaith ei gilydd. Ond o hyn allan. Gadewch ymmaith yr holl ymryffon tanbaid, anghariadus, rhyfelog, na wnaeth dda i neb erioed. A thewch a Sôn rhag ir cythreuliaid chwerthin oni fedrwch chwi ymresymu mewn cariad ag addfwynder, a meddwl i ddysgu llawer mewn ychydig eiriau hôb un gan ei gilydd, ar cwbl gan Dduw. Ac am y llyfr Gwafanaeth, ni thâl ef fawr Sôn am dano. Mae hi yn llawn bryd iw giaddu, rhag i neb gael drwg oddiwrtho, yr hên bethau a ânt heibio, Wele, fe wneir pôb peth o newydd.

Eryr. Oni allafi gael gwybod. I ba le mae'r boll eneidiau yn myned pan ymadawont ar bywyd yma? Pan elont bwy unwaith ymaith nid ydym ni yn clywed dim oddiwrthynt bwy ond bynny. A aethant bwy ymbell neu yn agos neu ymba le y maent bwy?

Colomen. O Eryr angraff, I ba le mae'r ganwyll yn myned pan ddiffoddo hi ond iw hwýbren danllyd naturiol ei hun? Neu i ba le mae'r tân ar gwrês or hayarn poeth yn mynd aillan wrth ei roi mewn dwfr? Nid drwy'r genau y mae ysbryd dyn yn mynd allan or tŷ pridd, ag nid drwy'r genau y daeth yr enaid i mewn i'r corph ar y cyntaf, Canys peth pur bywiog cyflym iw ysbryd meddwl

meddwl dyn yn treuddio drwy bob corph heb fymmud na chynhyrfu dim. O chwi raideillion Agorwch eich Llygaid a gwelwch, fod ysbryd pob un (wrth dorri o'r corph) yn aros yn y naturiaeth * yn yr hon y bu fo byw. Os llygredig oedd y meddyliau llygredigaeth tragwyddol iw ei letty. Mae naturiaeth cariad neu ddigter tragwyddol yn cynnwys ei holl blant ynddi, ac yn cipio gafael (fel fflam ar wêr) ar bob ysbryd yn ol ei anian. Ond ni wêl dyn moi gartref tra fo ei gnawd am dano; Mae dynion (meddaf) fel adar yn canu ar y pren heb feddwl am y gwreiddyn fydd ynddynt. Mae'r eneidiau sanctaidd a hunafont yn Nuw yn llonydd yn y golau distaw ymhob man o flaen ei wyneb ef o'r tu allan i drwst ysbryd y byd, yn disgwil am gynhyrfiad y corph drwy gyffroad gwreiddyn naturiaeth. Ond mae'r ysbrydoedd colledig wedi torri edef y bywyd yn nhywyllwch meddwl digllonedd Duw yn rhûo ac yn ochain, Ond nid iw'r byd yn i clywed. Pam hynny? Am nad oes ganddynt hwy yn uffern mor llais tafod i lefaru, na chan y rhan fwyaf o honom ni glustiau ysbrydol

---

* Gen. xxv. 8.

ysbrydol i wrando sef calonnau iw hyfstyrio
 er eu bod nhwy yn yr un natur a ni. Ond
 mae'r ffyddloniaid ymma yn gwybod iaith
 y Seinctiau yn y byd arall, ac yn canu yr un
 Hallelujah i Dduw gyda hwynt, nid yn gwe-
 ddio arnynt am fyned at Ghrifft drostynt,
 canys mae fo ei hun yn nêś attynt na seinc-
 tiau neu angelion. Ond am y defaid ar
 geifr yn y goleuni ar tywyllwch, Cofia fod
 Gagendor fawr rhyngddynt § (fel rhwng
Lazarus a'r glŵth goludog) a honno iw y
 rhagoriaeth yn y naturiaeth dragwyddol.
 Fel rhwng melys a chwerw, neu rhwng da
 a drwg, y rhai er i bod yn yr un lle, maent
 wedi i gwahanu yn ddigymod. A phan gw-
 ympo ysbryd dyn o'r corph i'r tywyllwch
 hwnnw, nid oes ganddo lygaid byth i we-
 led y goleuni, na meddyliau byth am ddai-
 oni. Ac o'r tu arall y rhai fydd wedi diange
 i'r Goleuni Hwnnw nid oes fyth ganddynt
 feddwl am y tywyllwch. Am hynny Ed-
 ryched pob dyn, ym mha un o'r ddau y
 mae ei feddwl ef yn byw tra fo ef yn y corph
 canys ni ŵyr y colledig moi hanes ei hun.

Eryr. *O Golomen mi fyddaf mor bŷf yr awr*

on

on cyn diwedd a gofyn i ti dy banes dy hun.
Sef Hanes y Golomen.

Colomen. Mi ddywedais i ti ar y cyntaf
ond ni ddeallaiſt. Rhaid iw torri pliscyn y
ddammeg cyn cael y cynhwyllin, Er bod yr
yscrythyrau sanctaidd hefyd yn llawn Dam-
hegion. Ar y cyntaf, mi fum yn *Enoch* yn
ymryſſon ar hên tyd, ond nid oedd neb am
derbyniodd ond *Noab* anwyl a'i deulu. We-
di hynny mi ddaethym at *Abram* ac yn y
fan fe daſtodd ymaith ei Refwm ei hun ac
am dilynodd i drwy ffydd. Mi fûm yn ffe-
neſtri yr holl Batrieirch a'r Prophwydi he-
fyd. Ag ar ol y Prophwyd Malachi ni che-
fais i fawr le i ddeſcyn nes dyfod *Joan*. Ond
mi orphwysais ar Jezu Chriſt ai Apoftolion,
ac mi a ehedais drwy'r eglwysydd hynny.
Ond cyn ymadel o honynt hwy ar byd, fe
ddaeth Brân y nos (ſef ysbryd Anghriſt)
ac a gafodd gennad im herlid i. Ac yno
mi a ddiengais i fonwes y Merthyron, ac
yn y Tân yr oeddwn i yn eu cyffuro hwynt.
Ond yn ddiweddar mi ddiſcynnais yn ffene-
ſtri yr eglwysydd newyddion, ac weithiau ar
rai o'i pregethwyr, er bod llawer o fudreddi
yn eu nythoedd. Ac yr awron, Mae'n we-
ddus bod yn bryffur, Canys fe ofynnir, Pwy

iw.

iw y rhain fydd fel cymylau ac * fel colomennod yn ehedig iw ffenestri?

Eryr. *Ond pa fath rai y mynit ti i'tb ddynion di fôd?*

Colomen. Nid fel y genhedlaeth fydd yn melldithio'r Tâd, ac heb fendithio ei mam, neu yn ¶ lân yn ei golwg ei hun, ac yn amherffaith yngholwg Duw. Nid fel y genhedlaeth fydd uchel ei llygaid ai dannedd yn gleddytau, a'i cilddannedd yn gyllill, i ddifa'r tlodion oddiar y ddaiar. Ond mi fynnaf im discyblion i † fod fel y morgrûg yn darparu ei llyniaeth cyn bod yn rhywyr, ac fel cwnningod yn adeiladu ar y graig, ac fel locustiaid yn cytuno i ymdrech ynghyd, ac fel y pryf coppyn gwael yn dâl ei gafel ar air y bywyd, fel y gallont felly aros ymhlâs y brenin nefol. Ar rhai hyn a wneir mor ddi-ddig na all dim eu cyffroi, mor isel na all dim eu balchio, mor hyfryd na all dim i tristhau, mor sobr na all dim i ffoli, mor ddislin na all dim i cloffi, mor bûr na all dim i halogi, mor rhagorol na all neb fynd tu hwnt iddynt, mor ddwys na all dim gloddio danynt,
mor

---

* *Esay* lx. 8. ¶ *Dibar.* xxx. 11, 12, &c.
† *Dib.* xx. 24, 25, &c.

mor sylfaenedig na ellir i figlo, mor blant-
aidd na ellir eu cyfrwyfo, mor agored na ellir
eu cau, mor weddaidd na chaiff neb gam-
air ganddynt, mor isel na ddichon un gwynt
mo'i hyfswyd, mor uchel na un meddwl na-
turiol moi cyrhaedd, mor gyfrwys ar feirph,
ac mor wirion ar colomennod. Ac ymhell-
ach, mae rhai o honynt a allant ddywedyd
(drwy rās) eu bôd nhwy yn marw i'r byd
yma ac er hyany yn byw byth, yn llai na
dim ynddynt ei hunain ac yn fwy nar byd
yn ei gwreiddyn. Ar y dibin beunydd, ac
er hynny yn sefyll, heb wybod dim yndd-
ynt ei hunain ac yn deall pôb peth yn Nuw,
yn llawn tristwch, ond yn mwynhau canwyll
llawenydd digymmar, yn ymdaflu mewn
tonnau, ond yn sicr wrth ar angor, yn gwr-
ando ar bawb heb gredu un dyn, ond yn
chwil o pôb peth, yn edrych ar y canghen-
nau ond yn byw yn y gwreiddyn, yn rho-
dio yn heol y byd yn yr enaid, ond yn ym-
gadw ymhlâs Duw yn yr ysbryd, yn llafurio
yn wastadol, ac er hynny yn gorphwys yn
ddistaw ar y ddaiar, ac er hynny yn dyst-
ion i'r gwŵr, yn llawn o feddyliau ac me-
gis heb feddwl am ddim, yn cael câs gan
bob cnawd a chariad gan bob ysbryd da, yn
ymdrech ar holl gythreuliaid ac yn ymgare-
digo

digo ac angelion Duw yn clywed mwy o
lais y byd nag a garant, a llai o leferydd y
Tâd nag a fynnent, yn chwilio gwaelod cre-
fydd ac yn ymddangos ar yr wyneb yn ddi-
ragrith mewn daioni, yn ymbriodi a Doeth-
ineb Duw ond etto heb i mwynhau yn holl-
hawl. Ac er amled ei pechodau, yn dyner
ei cydwybodau, yn waeth nar gwaethaf yn
ei golwg ei hunain, ac yn gyftal ar gorau
ymmantell yr Oen, ac yn debig i'r gwynt
anolrheinadwy, ydynt yr hyn ydynt drwy
ffaf'r y Goruchaf, O bydd un o honynt.

*Eryr. Mae'r rhain wedi myned ymbell Ond
dangos i mi Pa betb y mae'r gwan yn ei mysg yn
ei ddyswedyd.*

Colomen. Mae gweiniaid yn sicr ymmysg
ffyddlonaid fel y mae wŷn ymysg defaid, a
thosturus iw gwrando ar frefiad y gwan yn
llefaru ac yn traethu. Wrth naturiaeth
marw oeddwn, a phan welais i hynny mi a
geisiais fyw, ond nis gallwn nes i bob peth
ynof ac om hamgylch farw i mi, Ac yno y
collodd y creadur ei afael arnaf, ar munud
hwnnw y cefais afael ar y creawdr, neu yn
hytrach efe a ymaflodd ynof fi. Or blaen
mi a glywais bregethau ond nid oeddwn i
yn gwrando mi ddywedais weddiau ond nid
oeddwn i yn gweddio. Mi genais Pŷalmau

L

ond

ond mūd oedd fy nghalon. Mi Sacramentais ond ni welais gorph yr Arglwydd. Mi ymddiddenaais ac a ddywedais lawer peth nid om calon mewn gwirionedd, nes i'r rhoffyn darddu ynof. Ac wedi'r holl gynwrf rhaid oedd diwedd or diwedd cyn dechrau, a marw cyn i'r wenhithen dyfŵ drwy fy naiar i. Fe fywhaodd y pechod ac am lladdodd i, Roedd Duw wedi digio ac yn gwgu ynghadair fy nghydwybod, a diafol yn gwenu ac yn chwerthin am fy mhen i, ac yn gweiddi or tu fewn. Ho Ho myfi piau'r aderyn. Mae fo'n siwr yn y fagl. Mae ei feddwl ef mewn tair o gadwyni heyrn, yn ffast yn ei ewyllys ei hunan, ac yn ysbryd y byd mawr, ac yn nigofaint y brenin mawr gydam fi. Mi ofnais hefyd na ellid byth dorri mor tair cadwyn hynny i'm gollwng i yn rhydd. Heb law hyn hefyd fe ddaeth **Bytheiaid** Satan ar fy ôl i dan olrhain: Gwatwarwyr y wlād am gwawdiasont. A phan welodd yr Heliwr nad oedd gennif fatter beth a ddywede'r byd ai fytheiaid, fe gynhyrfodd blant y deyrnas, a rhai (megis) o blant y Brenin i'm ceryddu im digalonni, im rhwystro, ac im hoeri. Pan ballodd hyn hefyd, fe ddeffrôdd y gelyn holl wreiddiau uffern o'r tu fewn i mi fy hunan, i fod yn ddigllon

ddigllon, yn arian, yn greulon, yn benwyllt,
ac yn llawn o wreichion drwg, yn fydol, yn
farrig, yn fuddo, yn oferfeddwl, ac yno'r
oedd yn flin gennif fyw ac yn ofnus gennif
farw, am nad oedd bechod yn y dyn gwae-
thaf ar a welwn, nad oedd ef yn ceisio codi i
ben i fynu yn fy nghalon i. Roedd y nef
wedi ymadel, ac uffern yn neshau, Angel-
ion Duw yn ymddieithro, a delwau anifeil-
iaidd yn ymddangos. Roeddwn i yn gwe-
led fy mod i wedi cwmpo ymysg lladron
ysbrydol anrhugarog rhwng *Caerjalem a Ier-
icho*, ac yn ceisio gweiddi am help ond yn
methu gweddio, Nes i'r *Samaritan* bendige-
dig, sef yr Achubwr nefol, ddyfod attaf am
codi i fynu. A hyn oll yr wyf yn i ddyw-
edyd er dy fwyn di, fel os doi dithau byth
i'r gwasgfeydd ymma am y pechod, na ym-
ollwng mewn anobaith a thristwch bydol,
ac nag ymgura fel dafad yn y mieri, ond
disgwil yn llonydd wrth ffin y ffordd. Fe
ddaw 'r prynwr heibio, ac a'th ollwng di yn
rhydd. Ac onide, os derfydd am danat,
Darfydded am danat yn ei freichiau ef wrth
ddisgwil wrth ei air ai addewid ef. Ond os
dilyni hyn byw fyddi, yn ysbryd y nerth, ar
cariad, ar pwyll. Roedd yn fy nghalon i
ysgrifennu attaf i'th rybuddio mewn cariad

perffaith, Ond fe ddaeth y Saph attafi, ac
 a geisiodd attal y pin yinma. Hi a boerodd
 ei chelwydd tuag attaf wrth fiffial fel hyn,
 Hunan fy 'n dy ofod ar waith. Yr wyt ti yn
 scrifennu yn rhŷ dywyll, ni fedr neb mo'th
 ddeall nes i'th niwl di godi, ac nid wyt ti yn
 dy ddeall dy hunnan; Gâd yn llonydd, Mae
 digon o wybodaeth gan ddynion, pe gwn-
 aent ar ei hôl. Mae gormod o lyfrau yn
 barod yn y byd. Dy holl wobr fydd cael dy
 adel fel tylluan yn y diffaethwch, fel pelican
 ie fel hurtyn neu un o'r philosophyddion
 gweigion yn ymosyn am oleuni naturiaeth i
 adnabod y Duwdod ynghreaduriaeth y byd.
 A welaiſt ti yr Arglwydd erioed? neu a gly-
 waist ti Dduw ei hunan? Dôs i ryw dwll ac
 ymguddia. Mae dydd Duw wedi goleuo.
 Gorau i ti dewi, a gadel ymmaith scrifennu.
 Gad bawb yn llonydd a'th gydwybod dy
 hun yn esmwyth. Bydd lawen. Bwyttu dy
 fwyd a chalon iach. Rhodia a chymmer dy
 bleſer fel y gweli di bawb agos yn gwneu-
 thur, ac yna fe eſtynnir dy ddyddiau di ar
 y ddaiar. Wele llyma fel y chwedleuodd y
 ddraig gyfrwys am fi, llyma fel y ceisiodd
 hi fy nhwyllo i, llyma fel y gwnaeth hi ei
 gwaethaf i rwyſtro'r meddwl, i felio fy ngenau
 ac

ac i attal fy llaw. A phe ai caws y Sarph ei meddwl ni chawsw'n i nag ysgrifennu hyn, na thithau nai ddarllain nai wrando. Ond fe ddaeth y Golomen ac am helpodd, ac am cynnorthwyodd gan ddywedyd. Dôs ymlaen. Rhaid i bôb gwâs arfer ei dalent (er a ddywetto dynion) ac onide Gwae'r gwâs. Nid Hunan fydd ymma yn dy gymmell, ond gwîr ferch at Dduw, a chariad ffyddlon (yn nefaf) at y Cymru. Nid wyti nag eraill nês er gwario o honot dy amser byr mewn anghrediniaeth a diffwrwythdra. Ac fe gaiff rhai gantod * dealldwriaeth allan o'r niwl ar tywyllwch. Ie er nad yw dy gnawd di yn deall beth y mae'r ysbryd glan ynot yn i ysgrifennu, Mae rhan ysbrydol ai cenfydd. Nid oes chwaith fawr lyfrau cymreig ynghymru er pan loscwyd papurau y Bruttaniaid gynt. Ac (medd Duw) fy mhobl i ynghymru a ddifethir o eisiau gwybodaeth, Ac ¶ am danat ti dy hun, nid gwaeth pa amharch a gaffech yn y cnawd. Di haeddaist i Dduw dy wrthod, ath adel mewn anialwch tragywyddol. Ond ni ad Duw byth mo honot.

L 3

Ac

Ac er nâd Duw yw naturiaeth, ac er na ellir ei adnabod drwy Philosophyddiaeth, etto ni wnaeth ef mor byd ymma yn ofer ond fe ai gosododd fel drŷch i weled ei gyscod ef ynddo. Dydi hefyd (ebr y Golomen) a welaiſt Dduw ei hunan, drwy ffydd, ac a glywaiſt Dduw ei hunan, drwy 'r ysbryd fydd yn llefaru wrth ddynion. Ac er bôd rhan o'th amgylch môr anheilwng ar gwae-thaf, Mae er hynny y dyn oddifewn heb pechu, a chantho law ymmhôb daioni, yn ceisio llês i bawb. Ac wrthyt ti (ô Had anlygfredig a llin yn mygu) yr wyf yn dywedyd eilwaith, Cyfod, a Dôs ymlaen yn oftyngedig, yn ofalus, yn ddioed, ac yn ddiolchgar, fel hyn y darfu i'r golomen ateb holl resymmau'r sarph. a dattroi y rhâff a a nyddase hi yn y meddwl. Wele (ô Eryr) Dymma ran o lais un o'r rhai lleſcaf om dilynwyd i. Dymma ychydig o lawer.

Eryr. Beth befyd?

Colomen. Mae un ymhellach yn llefaru fel hyn. Byr yw fy helynt i o'r dechrau i'r diwedd fy enioes fydd tel aſon chwyrn yn rhedeg i'r môr, fe am ganwyd ymmyſg creigiau, fe am magwyd mewn opiniwnau, fe am maglwyd dros amſerau, fe am rhyddhawyd mewn amſer cymmeradwy, fe am carwyd

earwyd cyn dechrau amser, a minnau byth
a gaf garu yr hwn am carodd, ai lawn hoffi
pan fo amser wedi terfynu. Canys yr wyf
dan gariad Duw er fy mod dan gerydd pawb,
Gwael yn y tîr, llwyd gan mor, llawn o
brofedigaethau, ond llawen mewn gobaith
gogomant nefol. Yn y cyfamser yn rhodio
mewn maes ysbrydol ymysg defaid, ac yn
rhybuddio'r geifr na thorrant ei gyddfau:
A gymmero rybudd cymmered, fy nhalg i
yw bod yn ddiniwed ymysg dynion. Ac
oni allai lês i bawb, gochelyd gwneuthur
afles i nêb: A cheisio byw allan o Hunan,
yn yr ysbryd glân, ar Ghrîst, i Dduw, yn
ol yr yscrythyrau, etto dan ordiadau,
uwchlaw 'r bÿd, islaw 'r groes, yn erbyn
pechod, ac ar dy sancteiddrwydd, ymmon-
wes craig yr oesoedd, yn blino ar gwrs na-
turiaeth, yn brefu am y ffynnon nefol, ac
yn gweddio ar i Dduw roddi heddwch ne-
fol, a llawnder gwirionedd i'r † Cymru tir-
ion, iw porthi a gwybodaeth ac a deall yf-
brydol, ac ¶ iw llenwi a holl lawnder Duw,
ac ar i minnau gael cyfran o'r rhandir ne-
fol ymysg y rhai cywair mewn Duw ioldeb,

L 4

ac

ac ar i'r amser fryffio pan na bo rhyfel yn un lle ond ymmhyrth Satan ai angelion (a hynny a welaf.) *Jabez* a weddiodd, a Duw ai gwrandawodd, fe || ofynnodd bedwar peth ac ai cafodd. Disgwil yr wyf finnau ar y Duw dinewidiad yr hwn a ddichon wneuthur mwy nag a allwn i ofyn nai feddwl. Iddo § ef y bo'r glod ar mawredd ar doethineb ar diolch ar deyrnas ar cariad ar cwbl yn dragywyddol.

Eryr. Mae'r amser yn dylifo fel pellen ymmaith, Rhodded y Golomen un gair o gyngor etto i'r Eryr cyn ymadel.

Colomen. Deall a dilyn yr hyn a glywaist yn barod. ¶ Canlyn y llusern a roddwyd i ti. Gochel wŷau'r neidr ar gigfran yn dy resymau dy Hunan. Na reoled ysbryd y creadur ynot, Canys y Sawl a ymlenwo ar creadur sydd wâg fynychaf o'r Creawdr. Na chais fod yn llawn meddyliau. Gwell yw un meddwl difrif nefol mewn diwrnod, na phum cant o rai disclair naturiol. Mynn ddifa dy Arglwydd Bechod oddifewn, ar lleill a ymroant. Ac wrth hyn y cai di adnabod y pechod hwnnw, fe reolodd yn dy henafiaid.

|| 1 *Chron.* iv. 10. § *Eph.* iii. 20. ¶ *Esay* lix. 5.

henafiaid. Mae dy feddyliau dithau nôs a borau yn hedeg atto (fel brain uwchben burgyn.) Pechod yw am yr hwn y mae dy gydwibod yn dy gyhuddo, a'th elynion yn dy gywilyddio, a'th wir gyfeillion yn dy rybuddio. Gochel hwnnw (yn anad un) beth bynnag yw. Cofia ymmhob cwmnhi dy fod ti ar dy daith tuar byd bythol ac ystyria gwmp yr Adda cyntaf a chodiad yr Ail. Cwypaist yn ddiammau gyda'r cyntaf: Cyfod heb ammau gyda'r ail hefyd. Na dderbyn un athrawiaeth cyn i chanfod. Na wrthod un gair cyn i holi, ac na chwda oddiwrthyt mor gwirionedd a dderbyniaist unwaith. Na choelia mo fân y wlâd, ond gwrando beth a ddywaid Duw wrth dy enaid anfarwol di: Onid oes ynot waelod pob gwybodaeth a rhinwedd, ni elli di wneuthur y perthau hyn. Ond os oes, Bydd ysbrydol ddifigl yn dy * feddyliau, nid fel tonn y môr, neu ewyn y dŵfr, neu bren di-wraidd, mewn tymheftl, neu long heb angor, ne ūs anwadal, Bydd anaml mewn geiriau, ac aml mewn gweithredoedd nefol gorcheftol. Ac wrth ddywedyd,

---

* Jac. i.

wedyd, Cofia, Mai mewn * llawer o eiriau nid oes ball ar bechod, ac er hynny na fydd fudan (canys gwefusau 'r cyfiawn a borthant lawer.) Wrth geisio derbyn mwy o'r ysbryd da, gochel rhag ir un drwg ruthro i mewn yn ei fantell ef: Mae rhai ¶ lloerig a rhai dieflig, ar gelyn yn marchogaeth ar sug ac ar humors ei cwrp nhwy. Mudion a byddariaid yn malu ewyn, yn llygad tynnu ac yn fynnu'r gwirion. Mae eraill fel y Bedyddiwr, yn dyfod heb na bwytta nag † yfed ac meddant wele gythrael ganddo. Ond rhaid i ti brofi yr ysbrydoedd. Ac Lle y bo (meddaf) oleuni a phurdeb a chariad a gostyngeddwydd yno y mae Duw ei Hunan yn aros. Gochel y || ffyrdd Pabaidd hefyd, nid am nad oes ddysceidiaeth yn ei mysg, ond am mai creulon fuont wrth bawb eraill, am hynny tywelltir phiolau dialedd ar y genhedlaeth honno. Na ddotia wrth feddwl am lawer o opiniwnau trafych § di dy hun yn gwneuthur llawer peth yn erbyn dy gydwybod. Gwna (o Eryr)

* Dib. x. 19, 21. ¶ Math. xvii. 15. † Mat. xi. 18. || 1 Tim. iv. 1, 2. § Dat. xvi. 6.

Eryr) dy orau i rwystro pôb Drwg, ac i
rwyddo pôb Da yn y wlâd oddifewn ac
oddiallan. Na chwsg ond hynny yn nhom-
men y cnawd (o fwyddog.) Pryn dy am-
fer. Na âd ir syrthni, ar ymborthi diofn,
ar balchder, ar oferedd lyngcu dy einioes
di ath deulu. Canys y peth a bafio un-
waith ni elli moi alw yn ôl. Gorchymyn
heddwch a threfn dda (od oes awdurdod
genit yn y wlâd) ô usdus. Na âd i'th gy-
myddogion fyw fel anifeiliaid direfwn. Cos-
ba bawb ar a weithredo ddrwg yn erbyn ei
gydwybod fel y dywedaist di dy hun o'r
blaen. Nid digon dywedyd heb wneuthur.
Ac os cais nêb gelu ei oleuni, ymresymma
ag ef yn ofn Duw. Dymma'r ddamned-
igaeth fod dynion yn caru'r tywyllwch yn
fwy nar goleuni ynddynt, ac yn mynd felty
yn yrroedd ir lladdfa. Caffed pôb drwg-
weithred genit y gofp a haeddai. Na ddy-
ger bywyd dyn am anifail; Bydd dadmaeth
i ddaioni ymmysg Pawb, ac nid fel Nim-
rod * yn lladd ac yn llyngcu y cwbl ei
hunan. Na chais chwaith ystwytho cyd-
wybod nêb i'th opiniwn di drwy rym, ond
drwy

---

* Gen. x. 9.

drwy reswm, a chadw heddwch i bôb un i ddywedyd ei feddwl, os heddychlon yw. Mae opiniwnau'r cyndyn mor aml ai dyddiau, ac mor anwadal ai llygaid. Mae llawer o groes ffyrdd yn llawn lladron hyd yn hyn ymhedair congl y ddaiar. Os troi di oddiar y ffordd di a gwympi iw dwylaw nhwy. Am hynny Gochel meddaf, fel dymma 'r dyddiau diwaethaf dyrrysaf per-ycclaf. Dy waith di yw dy wadu dy hun, Derchafu mab Duw, Caru pôb dyn, CASH-
au pôb pechod, ymnythu yn Nuw yn unig. Diigwil yn arafaid am ei blefer ef, ymestyn ymlaen at y perlau tragywyddol, Cadw gynhwyllin dealldwriaeth y seinctiau o'r blaen. Gochel ffûwch o wybodaeth yn y pen heb nerth yn y galon a phurdeb yn y bywyd. Ac edrych am ddydd y farn bôb munud, a chais heddwch, a châr wirionedd, a gwîr Dduw 'r danghneddyf ar goleuni a fydd gydath di ac ynot ti. Ond onis gwnei 'yn ôl fynghyngor i ond gwrthod o honot wrando ar fy llais. Wele sferbwdd drewllyd a fyddi di yn y wlâd, a charcharwr anesmwyth yn y pwll diwaेलod heb gael byth newid dy big. Ond (o Eryr adenog) mi debygwn dy fod ti yn addfed i ddaioni, Am hynny fy nymuniad yw

yw ar i tithau hefyd ehedeg dros dair fir
ar ddêg Cymru, a dywedyd wrthynt ym-
mhob tref a phentref, ymmhob llan a thre-
flan, ymmhob cymydogaeth a theulu, wrth
bob un o ganghennau Adda, Hên ac if-
angc, Edifarhewch. Mae teyrnas y Bren-
in mawr yn agos. Na chwedleuwch ofer-
edd y naill a' gymydog mwy. Ymrowch
i ddisgwil am ymddangosiad y Duw mawr
ar holl galon mewn bwriad nerthol i ddy-
chwelyd atto yn ei allu ei hun. Cedwch
y gwîr Sabbaoth oddifewn ac oddiallan.
A Duw 'r Drugaredd a ddisgleirio arnochwi
or uchelder.

*Eryr. O Golomen. Mi wrandewais arnat
yn ddistaw fel y dyle 'r mwyaf ar y lleiaf.
Ac mae fy meddwl i yn ddiolcbgar am y cwbl,
Ac am dy koll gynghorion caredig. Mi a
roddaf i sithau air cyn ymadel. Cadw ar yr
aden yn wastad Canys mi wn fôd llawer ad-
eryn dŷ meron censiŷen yn chwenneŷc cael ga-
fel arnat. Pe bai yn rhaid mi ddywedwn
Gochel ddiscyn i lawr i garu 'r ddaiaren,
Gochel bedeg allan o olwg yr Arch. Ond mae
un yn oy ddyscu di, nid rhaid i mi mo'tb gyn-
ghori di ymbellach.*

*Colomen. Nid ydis etto ond trydar fe gair
llais arall ar ol y chwe diwrnod. Na ed-
ryched*

ryched neb am synwyr yn ol dysceidiaeth
y byd oddiwrth Golomen wirion. Nid
wyfi yn meddwl drwg i neb, Am hynny
na ymddigied neb, (nag ymflined neb i
bigo tyllau yn y llyfran hwn) Swm yr
hyn a ddywedais yw Dirgelwch yr Ail-
enedigaeth yn y dwff ar tân ysbrydol.
Dymma ddigon (meddaf) i'r doeth, a Dym-
ma ormod i'r cyfrwys.

Eryr. Mae gennif lawer o Gwestiwnau cal-
edion eraill i'w gofyn, Ond ni ai gadawn nbwy
dan Glô nes cael yr Agoriad ar odfa nesa
os rboddi bi i ni) Melys fydd gan rai ddarllain
ein bymddiddanion ni, ond cbwerw fydd idd-
ynt i carcharu ai Gwawdio. Ac mi wn mai
gwir a ddywedodd Salomon. Y gwatwarwr
a gais * synwyr ac nis caiff, ond hawdd yw
i'r deallus ddeall. Y pechadur a ddibrisia yr
byn ni ddeall, ac a wnâ yn erbyn yr byn
a wŷr. Nid ¶ yw nês er cael byn i'w dŷ
oni bydd oddifewn. Ond mae'r geiriau a ddy-
wedais ti wrthyf fi fel mêl yn sy ngenau i,
beth bynnag a ddél yn nesa. Ni a adawh
bynny i ddyfod, ac yn y cyfamsfer ni a gyda-
bedwn yngbyleb yr Arch yr hon a achubodd
weddillion

---

* Did.^o xiv. 6. ¶ Jud. x.

weaddillion dynion. Gorau i'r plentyn fod gyda
rieni ac i ddyn fod gyda Duw, Disgwiliwch
wrtho. Gwnaed a fynno. Ond Gwrando Ac-
cw. Mi glywasf adar eraill yn ymresymu. Ai
gorau i ni fyned i wrando arnynt?

Colomen. Gwrandawed pawb ar y llais cy-
wir. Ond na reded ar ol cyscodau. A
Gwna dithau O Eryr yr hyn sydd ynot fel y
dylit i wneuthur, Amen. Ac felly ffarwel.

T E R F Y N.

13 DE 67

1. **L** Y F R Testament Newydd yn Gymraeg gyd a'r c nhwyfiad o flaen y Penodau.
2. Llyfr Gweddi Gylfedin, yn gymmwys i'r Llogell neu'r *Bocce*.
3. Llyfr Hunan ymhoed.
4. Llyfr Cydymmaith yr Eglwyswr, yn ymweled a'r Claf.
5. Llyfr Cydymmaith yr Allor.
6. Llyfr Mesur Coed &c.
7. Pattrwn y Gwir-Gristion : Neu, Ddilyniad Iesu Grist.
8. Llyfr Saith o Bregethau gan *Robert Russell*.
9. Y Llyfr Plygain, neu'r Primer Cymraeg.
10. Llyfr Taith y Pererin, gan *John Bunyan*.
11. Llyfr Taith Christianes, neu'r ail rhann o Daith y Pererin, gan *John Bunyan*.
12. Geir Llyfr; neu Ddictionary Cymraeg a Saesoneg, sef Cymraeg o flaen y Saesoneg.
13. Llyfr Fficar *Llanddyfri* y Chweched Ran.
14. Llyfr A, B, C, neu Gatechism yr Eglwys.
15. Llyfr Hanes o fywyd a marwolaeth *Judas Iscariot*.
16. Llyfr Histori *Nicodemus*, &c.
17. Llyfr Hanes Tair Sir ar ddeg Cymru.
18. Llyfr Bardd Cwsg.
19. Llyfr Meddyginiaeth a Physygwriaeth i'r anafus a'r clwyfus.
20. Llyfr Myfyrdodau Bucheddol ar y Pedwar Beth Diweddaf.
21. Llyfr Histori'r Geiniogwerth Synnwyr.
22. Llyfr o Weddiau Duwiol.
23. Llyfr Tri aderyn &c.